

Isännänvastuu alustataloudessa

– *on demand* -alustayritysten isäntäaseman arviointia

Salla Viitanen
013868310
OTM-tutkielma
Ohjaaja: Mika Hemmo
Velvoiteoikeus:
Vahingonkorvausoikeuden yleiset
opit ja uudet vastuutilanteet
Oikeustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Syksy 2019

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Oikeustieteellinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Oikeustieteen maisteri	
Tekijä – Författare – Author Salla Ilona Viitanen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Isännänvastuu alustataloudessa – <i>on demand</i> -alustayritysten isäntäaseman arviointia			
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Velvoiteoikeus			
Työn laji – Arbetets art – Level Maisterintutkielma		Aika – Datum – Month and year Syyskuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 87
Tiivistelmä – Referat – Abstract Alustayritysten oikeudellinen asema on polttavan ajankohtainen kysymys niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Uudenlainen liiketoiminta aiheuttaa ainakin väitetyksi uudenlaisia vahinko- ja vastuutilanteita, joita oikeustieteen tehtävänä on selvittää. Yksi olennainen esille noussut kysymys on, voiko vahingonkärtsijä vaatia korvausta sopimuksenulkoisesta vahingosta alustayritykseltä isännänvastuun nojalla. Useat alustayritykset ovat kiistäneet isännänvastuun mahdollisuuden. Yritykset väittävät, että niiden liiketoiminta on puhtaasti teknologisen alustan ylläpitämistä, jolloin isännänvastuu työnsuorittajien aiheuttamista vahingoista ei ole mahdollinen. Tutkielmassa tarkastellaan tulkinnallisen lainopin metodein, voiko aikaan ja paikkaan sidottua palvelua tarjoava <i>on demand</i> -alustayritys olla vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:n isännänvastuusäännöksen nojalla vahingonkorvausvastuussa lähetti- tai kuljettajatyönsuorittajan aiheuttamasta sopimuksenulkoisesta vahingosta. Keskeisessä asemassa on sen tarkastelu, estääkö alustayritysten liiketoimintamalli itsessään säännöksen soveltamisen, ja toisaalta sen arviointi, ovatko alustayritysten työnsuorittajat joko työntekijäasemassa tai VahL 3:1:n tarkoittamia työntekijään rinnasteisia itsenäisiä yrittäjiä. EUT:n oikeuskäytäntö näyttää viittaavan siihen, että aikaan ja paikkaan sidottua palvelua tarjoavat <i>on demand</i> -alustayritykset eivät ole vain teknologisen alustan ylläpitäjiä. Vaikka todettaisiin, että alustayritys on pääasiallisesti teknologisen alustan ylläpitäjä, on vaikea keksiä perusteita sille, miksi yksistään tämä tosiseikka estäisi isännänvastuun soveltumisen. Sen sijaan lainopillisesti ei ole nähtävissä estettä sille, etteikö liiketoiminnan organisointia voitaisi tarkastella osana työntekijäaseman tai rinnasteisen itsenäisen yrittäjän aseman kokonaisarviointia. Analogista tukea tälle on löydettävissä KKO:n ratkaisuista. Ei tosin ole sanottua, että ratkaisu olisi tällöin alustayrityksen intressien mukainen. Kun tarkastellaan TSL:n työsuhteen käsitettä, on todettava, että oikeustila on epäselvä alustayritysten työnsuorittajien aseman suhteen. Tutkielman keskeinen huomio on, että jokainen tapaus tulisi arvioida yksitellen, <i>in casu</i> . Yritysten välillä on eroja, minkä lisäksi myös saman alustayrityksen työnsuorittajien tosiasiallisissa oloissa voi olla vaihtelua. Kategorinen linjaus kaikkien alustayritysten työnsuorittajien asemasta ei vaikuta mahdolliselta. Erityisesti työnsuorittajiin kohdistuva elektroninen valvonta ja sanktiointi sekä algoritmisen hallinnon mahdollistama työaika- ja joustavuus ovat seikkoja, joiden arviointi suhteessa direktio-oikeuteen on haastavaa. Sovelluksen kautta järjestetty työn organisointi sisältää elementtejä, joita perinteiset työsuhteen kriteerit eivät ota huomioon. Voitaisiin kuitenkin argumentoida, ettei yritys voi vähentää vastuitaan automatisoimalla työnjohtoa sovellukselle. Oikeustila ei ole selvä senkään osalta, rinnastuvatko alustayritysten työnsuorittajat työntekijään. Tarkasteltaessa <i>on demand</i> -alustayritysten toimintaa suhteessa lakiin, oikeuskäytäntöön ja -kirjallisuuteen, vaikuttaa kuitenkin todennäköiseltä, että ainakin osa työnsuorittajista kuuluu tähän kategoriaan. Tutkielmassa esitetään kootusti seikkoja, jotka voitaisiin ottaa huomioon työnsuorittajan aseman kokonaisarvioinnissa. Isännänvastuutilanteissa oikeudelliseen harkintaan vaikuttanevat myös vahingonkärtsijän suojaan sekä muihin isännänvastuun tarkoituksiin liittyvät argumentit. Keväällä 2019 annettiin direktiivi avoimista ja ennakoitavista työoloista Euroopan unionissa. Direktiivi saattaa johtaa sellaisiin alustayritysten työntekijöiden asemaa koskeviin EUT:n ennakkoratkaisuihin, jotka voivat olla omiaan uudistamaan työsuhteen olemassaolon arviointia Euroopassa. Tämä voinee vaikuttaa myös isännänvastuun soveltumiseen.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords alustatalous, isännänvastuu, vahingonkorvaus, työsuhde, itsenäinen yrittäjä			
Ohjaaja tai ohjaajat – Handledare – Supervisor or supervisors Mika Hemmo			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

SISÄLLYS

LÄHTEET	II
LYHENTEET	XVII
1. JOHDANTO	1
1.1. TAUSTA.....	1
1.2. TUTKIMUSKYSYMYS JA RAJAUKSET.....	2
1.3. METODI JA LÄHDEAINEISTO	4
1.4. AIEMPI TUTKIMUS	7
1.5. ALUSTATALOUDEN TERMINOLOGIAA	8
1.6. TUTKIELMAN RAKENNE.....	11
2. ISÄNNÄNVASTUU VAHINGONKORVAUSOIKEUDELLISENA KANAVOINTISÄÄNTÖNÄ	12
2.1. ISÄNNÄNVASTUU.....	12
2.2. ISÄNNÄNVASTUUN JUSTIFIKAATIOT.....	15
2.1.1. <i>Kontrolli/määräysvalta</i>	17
2.1.2. <i>Vahingonkäräjien suoja ja maksukyky</i>	18
2.1.3. <i>Työn suorituksen delegointi</i>	19
2.1.4. <i>Yleisön odotukset ja vahingontekijän tunnistaminen</i>	20
2.1.5. <i>Hyödyn jakautuminen – reilu haittajako</i>	21
2.1.6. <i>Vahinkokustannusten pulverisoiminen ja vakuuttaminen</i>	22
3. ISÄNNÄNVASTUU JA ON DEMAND -ALUSTAYRITYKSET	24
3.1. <i>ON DEMAND</i> -ALUSTAYRITYSTEN LIIKETOIMINTA.....	25
3.1.1. <i>On-demand kuljetuspalvelut</i>	25
3.1.2. <i>On-demand -lähettipalvelut</i>	29
3.1.3. <i>Alustayrityksen keskeiset piirteet ja sovellusjohtaminen</i>	31
3.2. ALUSTAYRITYS – TEKNOLOGIAPALVELU VAI PALVELUNTARJOAJA?	34
3.2.1. <i>Huomioita alusta-argumentaatiosta</i>	38
3.2.2. <i>Franchising – laadunvarmistusargumentaatio</i>	40
3.2.3. <i>Alusta-argumentaatio – osa oikeudellista disruptiota?</i>	43
4. ALUSTAYRITYKSEN TYÖNSUORITTAJAT ISÄNNÄNVASTUUSÄÄNNÖKSEN NÄKÖKULMASTA	47
4.1. ISÄNNÄNVASTUUN SOVELTUMINEN TYÖNSUORITTAJIEN TYÖNTEKIJÄSTATUKSEN PERUSTEELLA	47
4.1.1. <i>Työsuhteen tunnusmerkit</i>	51
4.1.2. <i>Työnjohto- ja valvontaoikeus eli direktio-oikeus</i>	56
4.1.3. <i>Työvälineiden omistus</i>	62
4.1.4. <i>Yrittäjyyden tunnusmerkit</i>	63
4.1.5. <i>Kokonaisarvio</i>	64
4.1.6. <i>Tulkinnasta</i>	68
4.2. EU-OIKEUDELLINEN TYÖNTEKIJÄMÄÄRITELMÄ.....	69
4.3. TYÖNTEKIJÄÄN RINNASTUVAT ITSENÄISET YRITTÄJÄT	72
4.3.1. <i>Toimeksiantosuhteen pysyvyys ja työn laatu</i>	73
4.3.2. <i>Yhtiömuoto ja työnsuorittajan palveluksessa olevat</i>	76
4.3.3. <i>Muut olosuhteet</i>	77
4.3.4. <i>Tulotaso ja vahingonkäräjien oikeus korvaukseen</i>	78
4.4. LAAJENTAAKO TYÖNTEKIJÄÄN RINNASTUVA ITSENÄINEN YRITTÄJÄ TYÖNTEKIJÄN KÄSITETTÄ?	80
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	82

Lähteet

Kirjallisuus

- Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria – Yleisen oikeustieteen oppikirja. WSOY 1988.
- Aarnio, Aulis, Mitä lainoppi on? Tammi 1978.
- Acquier, Aurélien – Carbone, Valentina – Massé David, How to Create Value(s) in the Sharing Economy: Business Models, Scalability, and Sustainability. *Technology Innovation Management Review* 2(9) 2019.
- Acquier, Aurélien, Uberization Meets Organizational Theory: Platform Capitalism and the Rebirth of the Putting-Out System, s. 13–26 teoksessa Davidson, Nestor M. – Finck, Michéle – Infrance, John J. (toim.), *The Cambridge Handbook of The Law of The Sharing Economy*. Cambridge University Press 2018.
- Ailisto, Heikki et. al. (toim.), Onko Suomi jäämässä alustatalouden junasta? Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 19/2016.
- Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa, *Osakeyhtiölaki I*. Alma Talent 2018.
- Arti, Armas, *Vahingonkorvauslaki*. Karisto 1981.
- Atiyah, Patrik S., *Vicarious Liability in the Law of Torts*. Butterworth & Co. Ltd. 1967.
- Baty, Thomas, *Vicarious Liability – a Short History of the Liability of Employers, Principals, Partners, Associations and Trade-Union Members with a Chaffer on the Laws of Scotland and Foreign States*. Oxford Clarendon Press 1916.
- Bodiroga-Vukobrat, Nada – Posic, Ana–Martinovic, Adrijana, Old Economy Restrictions in the Digital Market for Services. *InterEULawEast: Journal for International and European Law, Economics and Market Integrations*, 2(5) 2018, s. 169–188.
- Björkroth, Tom – Mylly, Tuomas – Vuorinen, Jarkko, Alustatalous, kilpailuoikeus ja kilpailun taloustiede – hienosäätöä vai paradigman muutos? *Lakimies* 3–4/2018, s. 311–342.
- Bruun, Niklas – von Koskull, Anders, *Työoikeuden perusteet*, 2., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2012.
- Bruun, Niklas 1979, *Kollektivavtal och rättsideologi: en rättsvetenskaplig studie av de rättsideologiska premisserna för inlemmandet av kollektivavtalet och kollektiva kamptgåder i finsk rättsordning efter år 1924*. Juridiska föreningens i Finland publikationsserie, nr 46/1979.
- Calabresi, Guido, *The Costs of Accidents: A Legal and Economic Analysis*. Yale University Press 1970.

- Cherry, Miriam A., *Beyond Misclassification: The Digital Transformation of Work*. *Comparative Labor Law & Policy Journal*, 3(37) 2016, s. 577–602.
- Cohen, Boyd – Kietzmann, Jan, *Ride On! Mobility Business Models for the Sharing Economy*. *Organization & Environment* 3(27) 2014, s. 279–296.
- Dalley, Paula, *Destroying the Scope of Employment*. *Washburn Law Journal* 55/2015–2016, s. 637–649.
- Demary, Vera, *Competition in the sharing economy – Working Paper*. IW Policy Paper, No. 19/2015.
- De Stefano, Valerio, *The Rise of the Just-in-Time Workforce: On-demand Work, Crowdwork, and Labor Protection in the Gig Economy*. *Comparative Labor Law and Policy* 3(37) 2016, s. 471–503.
- Dunne, Niamh, *Competition Law (And Its Limits) in the Sharing Economy*, s. 304–315 te oksessa Davidson, Nestor M. – Finck, Michéle – Infrance, John J. (toim.) *The Cambridge Handbook of The Law of The Sharing Economy*. Cambridge University Press 2018.
- Eskuri, Seppo – Mikkonen, Martti, *Liikennevakuutus*. Finva – Finanssi- ja vakuutuskustannus 2006.
- Eurofound, *Employment and working conditions of selected types of platform work*. Publications Office of the European Union, Luxembourg 2018. (2018a)
- Eurofound, *Automation, digitalisation and platforms: Implications for work and employment*. Publications Office of the European Union, Luxembourg 2018. (2018b)
- Eörsi, Gyula, *International encyclopedia of comparative law: 11:1, Torts – Chapter 4: Private and Governmental Liability for the Torts of Employees and Organs*. J.C.N Mohr 1975.
- Frenken, Koen – Schor, Juliet, *Putting the sharing economy into perspective*. *Environmental Innovation and Societal Transitions* (23) 2017, s. 3–10.
- Giliker, Paula, *Vicarious liability in tort: a comparative perspective*. Cambridge University Press 2010.
- Giubboni, Stefano, *Being a worker in EU law*. *European Labour Law Journal* 3(9) 2018, s. 223–235.
- Gray, Anthony, *Vicarious Liability – Critique and Reform*. Hart Studies in Private Law 2018.
- Heinrichs, H., *Sharing Economy: A Potential New Pathway to Sustainability*. *Gaia*, 4(22)2013, s. 228–231.

- Hemmo, Mika, Vahingonkorvausoikeus. WSOY 2005.
- Hemmo, Mika, KKO 2004:53 – Vahingonkorvauslain mukainen isännänvastuu itsenäisestä yrittäjästä teoksessa Timonen, Pekka (toim.) KKO:n tapaukset kommentein I 2004. Talentum 2004.
- Hemmo, Mika, Sopimus ja delikti – tutkimus vahingonkorvausoikeuden vastuunmuodoista. Lakimiesliiton Kustannus 1998.
- Hietala, Harri – Hurmalainen, Mikko – Kaivanto, Keijo, Työsopimus ja ehdot erityistilanteissa 2. uudistettu painos. Alma Talent Oy & Lakimiesliiton Kustannus 2019.
- Hoppu, Esko – Hemmo, Mika, Vakuutuslaki. WSOYPro 2006.
- Ivanova, Mirela – Bronowicka, Joanna – Kocher, Eva – Degner, Anne, Foodora and Deliveroo: The App as a boss? Control and Autonomy in App-based Management – The Case of Food Delivery Riders. Working Paper. Hans Böckler Stiftung 2018.
- Kairinen, Martti – Koskinen, Seppo – Nieminen, Kimmo – Ullakonoja, Vesa – Valkonen, Mika, Työoikeus. Alma Talent 2018.
- Kairinen, Martti, Työoikeus perusteineen. Työelämän tietopalvelu Oy 2009.
- Kairinen, Martti, Direktio-oikeuden käsitteestä, s. 53–66 teoksessa Tiitinen, Kari-Pekka (toim.) Juhlajulkaisu Antti Johannes Suviranta 30.11.1932. Työoikeudellisen yhdistyksen vuosikirja 1983.
- Karppanen, Mira, Kuljettajien työoikeudellinen asema jakamistalouden kyydinjakopalveluissa – oikeuskäytäntöä Uberista. Defensor Legis 1/2018, s. 116–134.
- Kaisanlahti Timo, Riskin pulverointi vahingonkorvausoikeuden tehtävänä, s. 85–97 teoksessa Kannianen, Vesa – Määttä Kalle (toim.) Näkökulmia oikeustieteeseen 3. Lakimiesliiton Kustannus 1999.
- Kivimäki, Toivo Mikael – Ylöstalo, Matti, Suomen siviilioikeuden oppikirja: yleinen osa. WSOY 1959 & WSOY 1964.
- Kivivuori, Antti, Vahingonkorvausvastuun tarkoitukset, s. 163–172 teoksessa Halila, Heikki – Hemmo, Mika – Sisula-Tulokas, Lena (toim.) Juhlajulkaisu Esko Hoppu 1935– 15/1 – 2005. Lakimiesyhdistys 2005.
- Koskinen, Seppo, Työntekijä vai yrittäjä – konkreettisten rajanvetojen esittelyä ja arviointia. Asiantuntija-artikkeli Edilex 2007.
- Koskinen, Seppo, The New Work and Labour Law – From the Finnish Perspective. Edilex 2001.
- Kuoppamäki, Petri, Määräävän aseman väärinkäyttö digitaalisilla markkinoilla – mikä muuttuu? Lakimies 7–8/2018, s. 996–1023.

- Könkkölä, Justus, Vastuuvakuutus vahingonkorvausriidassa. Talentum 2009.
- Leicht-Deobald, Ulrich, The Challenges of Algorithm-Based HR Decision-Making for Personal Integrity. *Journal of Business Ethics* 2019, s. 1–16.
- Mamia, Tero – Alvesalo-Kuusi, Anne – Kuokkanen, Anna – Virtanen, Simo, Työn elektroninen valvonta Suomessa. Tutkimuksen loppuraportti 6/2011. Työterveyslaitos 2011.
- Mattila, Maija, Työ ja työntekijöiden oikeudet alustataloudessa – Ongelmista ratkaisuihin. Kalevi Sorsa -säätö 2019.
- McPeak, Agnieszka A., Regulating Ridesharing Platforms Through Tort Law. *University of Hawai'i Law Review*, Symposium Issue (39) 2017, s. 357–394.
- McPeak, Agnieszka A., Sharing Tort Liability in the New Sharing Economy. *Connecticut Law Review* 1(49) 2016, s. 173–225.
- Mielityinen, Sampo, Vahingonkorvausoikeuden periaatteet. Väitöskirja, Helsingin yliopisto 2006.
- Moran, Jenna Amato, Independent Contractor or Employee - Misclassification of Workers and Its Effect on the State. *Buffalo Public Interest Law Journal*, 1(28) 2009–2010, s. 105–132.
- Möhlmann, Mareike – Geissinger, Andrea, Trust in the Sharing Economy, s. 27–37 teoksessa Davidson, Nestor M. – Finck, Michéle – Infrance, John J. (toim.) *The Cambridge Handbook of The Law of The Sharing Economy*. Cambridge University Press 2018.
- Nieminen, Martti – Nykänen, Pekka, Vertaistalouden tuloverokysymyksiä. Referee-artikkeli *Edilex* 2018.
- Norros, Olli, Vahingonkorvausvelan vanhentuminen. Talentum 2015.
- Norros, Olli, Vastuu sopimusketjussa. *WSOYPro* 2007.
- Norros, Olli, Vastuu vuokratyöntekijän aiheuttamasta vahingosta. *Lakimies* 4/2007, s. 521–545.
- Lobel, Orly, The Law of the Platform. *Minnesota Law Review*. 87(101) 2016, s. 88–166.
- O'Higgins, Paul, Labour is not a Commodity – an Irish Contribution to International Labour Law. *Industrial Law Journal* 3(26) 1997, s. 225–234.
- Paanetoja, Jaana, Euroopan unionin oikeuden työntekijäkäsitteen laajeneva tulkinta. *Lakimies* 3–4/2015, s. 367–386.
- Paanetoja, Jaana, Työsuhteista työtä vai työtoimintaa? – Tutkimus vajaakuntoisen tekemän työn oikeudellisesta luonteesta. *Suomalainen lakimiesyhdistys* 2013.

- Pfeffer-Gillett, Alexi, When Disruption Collides with Accountability: Holding Ridesharing Companies Liable for Acts of Their Drivers, *California Law Review*. 1(104) 2016, s. 233–[vi].
- Pikkujämsä, Mikko, Kohdennetut maksuvälineet ja alustatalous arvonlisäverotuksen ongelmina, *Defensor Legis* 4/2018, s. 628–646.
- Pinsof, Jennifer, A New Take on an Old Problem: Employee Misclassification in the Modern Gig-Economy. *Michigan Technology Law Review* 2(22) 2016, s. 341–373.
- Powell, Benjamin, Identity Crisis: The Misclassification of California Uber Driver. *Loyola of Los Angeles Law Review*, 3(50) 2017, s. 459–482.
- Prassl, Jeremias, *Humans as a Service: The Promise and Perils of Work in the Gig Economy*. Oxford Scholarship Online 2018.
- Prassl, Jeremias – Risak, Martin, Uber, Taskrabbit, and Co.: Platforms as Employers - Rethinking the Legal Analysis of Crowdwork. *Comparative Labor Law & Policy Journal* 37/2016, s. 619–652.
- Virkkunen, Aino, Oikeuskäytäntö oikeussäntöjen kehittäjänä – Isännänvastuusta sopimussuhteen ulkopuolella ennen vahingonkorvauslakia. *Lakimies* 1/1990, s. 78–117.
- Rautiainen, Hannu – Äimälä, Markus, *Työsopimuslaki*. 5. painos. Alma Talent Oy. 2014.
- Rogers, Brishen, Fissuring, Data-Driven Governance, and Platform Economy Labor Standards, s. 304–315 teoksessa Davidson, Nestor M. – Finck, Michéle – Infrance, John J. (toim.) *The Cambridge Handbook of The Law of The Sharing Economy*. Cambridge University Press 2018.
- Rogers, Brishen, Employment Rights in the Platform Economy: Getting Back to Basics. *Harvard Law & Policy Review*, 2(10) 2016, s. 479–520.
- Routamo, Eero – Ståhlberg Pauli, *Suomen vahingonkorvausoikeus*. 3. painos. Lakimiesliiton kustannus 1995.
- Routamo, Eero, Eräistä vahingonkorvauslain ja työsopimuslain uuden 51 §:n vaikutuksista työnantajan ja työntekijän korvausvelvollisuuteen. *Lakimies* 5/1975.
- Routamo, Eero, Vastuu työtapaturmasta. *Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 162 WSOY* 1972.
- Roszkowski, Mark E. – Roszkowski, Christie L., Making Sense of Respondeat Superior: An Integrated Approach for Both Negligent and Intentional Conduct. *Southern California Review of Law and Women’s Studies* 2(14) 2005, s. 235–283.
- Rubin, Ethan, Independent Contractors or Employees? Why Mediation Should Be Utilized By Uber and Its Drivers to Solve the Mystery of How to Define Working Individuals

- in a Sharing Economy Business Model. *American Journal of Mediation* 10/2017, s. 151–182.
- Saarnilehto, Ari, *Vahingonkorvauslaki – Käytännön kommentaari*. Edita Publishing Oy 2007.
- Saarnilehto, Ari, *Työnantajan vastuu itsenäisen yrittäjän aiheuttamasta vahingosta*. *Defensor Legis* 5/2005, s. 1023–1034.
- Saarnilehto, Ari, *Vahingonkorvauslaki oikeuskäytännön valossa*. Turun yliopiston oikeus-tieteellisen tiedekunnan julkaisuja 1996.
- Sarkko, Kaarlo, *Työoikeus – Yleinen osa*. Lainopillisen ylioppilastiedekunnan kustannus-toimikunta 1980.
- Sarkko, Kaarlo, *Työehtosopimuksen määräysten oikeusvaikutukset*. Suomen Lakimiesliiton Kustannus 1973.
- Savela, Ari, *Vahingonkorvaus osakeyhtiössä*. 3. painos. Talentum 2015.
- Shapiro, Aaron, *Between autonomy and control: Strategies of arbitrage in the “on-demand” economy*. *New Media & Society* 8(20)2018, s. 2954–2971.
- Spitko, Gary E., *Structural-Purposive Interpretation of Employment in the Platform Economy*. *Florida Law Review* 70/2018, s. 411–446.
- Sund-Norrgård, Petra, *Franchising in Finland – Lessons Learned from a Multiple Case Study*. *JFT – Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland* 3/2016, s. 261–304.
- Stafford, Blake, *Riding the Line between Employee and Independent Contractor in the Modern Sharing Economy*. *Wake Forest Law Review* 51/2016, s. 1223–1254.
- Ståhlberg, Pauli – Karhu, Juha, *Suomen vahingonkorvausoikeus*. 6. painos. Talentum Media 2013.
- Schwartz, Bryan P. – Einarson, Ellie, *The Disruptive Force of the Sharing Economy*. *Asper Review of International Business and Trade Law* 1(18) 2018, s. 221–265
- Tiilikka, Päivi, *Sananvapaus ja yksilön suoja – Lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen*. WSOYPro 2007.
- Tiitinen, Kari-Pekka – Kröger, Tarja, *Työsopimusoikeus*. 6. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2012.
- Tippett, Elizabeth, *Employee Classification in the United States*, s. 291–303 teoksessa Davidson, Nestor M. – Finck, Michéle – Infrance, John J. (toim.) *The Cambridge Handbook of The Law of The Sharing Economy*. Cambridge University Press 2018.
- Tolonen, Hannu, *Oikeuslähdeoppi*. WSOY Lakitieto 2003.
- Tuori, Kaarlo, *Kriittinen oikeuspositivismi*. Werner Söderström Lakitieto Oy 2000.

- van Doorn, N.A.J.M. Niels, Platform labor: on the gendered and racialized exploitation of low-income service work in the ‘on-demand’ economy. *Information, Communication & Society*, 20(6) 2017, s. 898–914.
- Westregård, Annamaria, Delningplattformar och crowdworkers i den digitaliserade ekonomin – en utmaning för kollektivavtalsmodellen, s.319–339 teoksessa Nyström Birgitta – Arvidsson, Niklas – Flodgren, Boel (toim.) *Moder affärsrätt – en antologi*. Wolter Kluwer 2017.
- Videbaek Munkholm, Natalie –Hojer Schjoler, Christian, Platform Work and the Danish Model - Legal Perspectives. *Nordic Journal of Commercial Law* 1/2018, s. 116–145.
- Wood, Alex J. – Graham, Mark, Lehdonvirta, Vili – Hjorth, Isis, Good Gig, Bad Big: Autonomy and Algorithmic Control in the Global Gig Economy. *Work, Employment and Society* 1(33) 2018, s. 57–75.
- Wu, Qingjun., & Li, Zhen. Labor control and task autonomy under the sharing economy: A mixed-method study of drivers’ work. *The Journal of Chinese Sociology*, 1(6) 2019 s. 1–21.
- Vuorio, Jorma, Työsuhteen ehtojen määrittäminen – Tutkimus Suomen työoikeuden normijärjestelmästä. *Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 76/1955*.

Oikeuskäytäntö ja oikeudenkäyntiasiakirjat

Australia

Fair Work Commission, Melbourne 21.12.2017

Mr Michail Kaseris v Rasier Pacific V.O.F (U2017/9452) [2017] FWC 6610

Fair Work Commission, Melbourne 11.5.2018

Janaka Namal Pallage v Rasier Pacific Pty Ltd (U2017/13448) [2018] FWC 2579

Fair Work Commission, Sydney 16.11.2018

Joshua Klooger v Foodora Australia Pty Ltd (U2018/2625) [2018] FWC 6836

Espanja

Juzgado de Lo Social No 19 De Madrid 22.7.2019

Sentencia Foodora

SENTENCIA No.-188/2019, NIG: 28.079.00.4-2018/0023411

Euroopan unionin tuomioistuin

C-66/85 *Deborah Lawrie-Blum v. Land Baden-Württemberg*

C-428/09 *Union Syndicale Solidaires Isère v. Premier ministre ym*

C-413/13 *FNV Kunsten Informatie en Media v. Staat der Nederlanden*

C-229/14 *Ender Balkaya v. Kiesel Abbruch- und Recycling Technik GmbH*

C-216/15 *Betriebsrat der Ruhrlandklinik gGmbH v. Ruhrlandklinik gGmbH*

C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi v Uber Systems Spain SL*

C-320/16 *Uber France SAS*

C-390/18 *Airbnb*, ratkaisuehdotus ECLI:EU:C:2019:336

Italia

Tribunale di Torino 11.4.–7.5.2018

Cannizzo, Ruta, Munteanu, Lajolo & Giordano c. Digital Services XXXVI Italy s.r.l.

Ruling 7/5/2018 n. 778, Tribunale di Torino, sez. V Lavoro, sentenza 11 aprile – 7 maggio 2018, n. 778

Tribunale di Milano 10.9.2018

Mohamed Adel Naguib Mohamed Elazab c. Foodinho s.r.l.

Ruling 10/09/2018 n° 1853, Tribunale di Milano sez. lavoro, sentenza n. 6719
R.G.L. 2017

Iso-Britannia

Central Arbitration Committee Trade Union and Labour Relations

Workers' Union of Great Britain (IWGB) and RooFoods Limited T/A Deliveroo,

Case Number: TUR1/985(2016)

Court of Appeal (Civil Division)

Uber vs Aslam, Case No: A2/2017/3467

Ranska

Cour de Cassation - Chambre sociale 28.11.2018

Arrêt n°1737 – Take Eat Easy

Arrêt n°1737 du 28 novembre 2018 (17-20.079) - ECLI:FR:CCASS:2018:SO01737

Cour d'appel de Paris 10.1.2019

Arrêt – M.X. / Uber 2019

Cour d'appel de Paris, pôle 6 – ch. 2, arrêt du 10 janvier 2019

Suomi

FINE-001597 (2017)

TN 1438-10

TN 1458-14

TN 1444-11

KKV 630/61/2007

TT 2018:52

TT 2018:103

TT 2018:108

TT 2019:42

TT 2019:80

VaKO 14.8.2001/10594:2000

HelKO R16 / 7428

HelKO R17 / 299

HelKO R17 / 3976

HelKO R17 / 8288

HelKO R17 / 8334

HelKo R17 / 8395

HelKO R17 / 8398
HelKO R17 / 8606
HelKO R17 / 9900
HelKO R17 / 9895
HelKO R17 / 10086
HelKO R17 / 10114
HelKO R17 / 10140
HelKO R17 / 10420
HelKO R17 / 10994
HelKO R17 / 11009
HelKO R17 / 11022
HelKO R18 / 1161
HelKO R18 / 2089
HelKO R 18/2465
HelKO R 18 / 4904
HHO R 18/2925
THO:2005:6
THO 22.5.2018 399/2018
KKO 1955 II 79
KKO 1990:152
KKO 1992:142
KKO 1993:69
KKO 1995:145
KKO 1997:48
KKO 1998:81
KKO 2004:53

KKO 2005:135

KKO 2008:99

KKO 2009:65

KKO 2010:60

KKO 2015:17

KKO 2017:56

KKO 2017:94

Yhdysvallat

Superior Court of the State California 27.1.2014

Complaint for Damages and Demand for Trial by Jury at 1, Liu v. Uber Techs., Inc.,
No. CGC-14-536979 (Cal. Super. Ct. Jan. 27, 2014)

United States District Court, N.D. California 11.3.2015.

Patrick COTTER v. LYFT, INC., Defendant, Case No. 13-cv-04065-VC.

United States Court of Appeal for the Ninth Circuit, 2018

Razak, Sabani and Cherdoud vs. Uber Technologies Inc., and Gegan, LLC, N. 16-
573

United States Court of Appeal for the Ninth Circuit, 2018

O'Connor v. Uber, No. 14-16078, 9th Circ.

Virallis- ja viranomaislähteet

COM (2016) 356 final

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, Neuvostolle, Euroopan talous- ja sosi-
aalikomitealle ja alueiden komitealle: Yhteistyötaloutta koskeva eurooppalainen toi-
mintasuunnitelma (COM (2016) 356 final) 2.6.2016

COM(2017)0797 – C8-0006/2018 – 2017/0355(COD)

Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma 16. huhtikuuta 2019 ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi avoimista ja ennakoitavista työoloista Euroopan unionissa

(EU) 2019/1150

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/1150, annettu 20 päivänä kesäkuuta 2019, oikeudenmukaisuuden ja avoimuuden edistämiseksi verkossa toimivien välityspalvelujen yrityskäyttäjää varten

(EU) 2019/1152

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1152, annettu 20 päivänä kesäkuuta 2019, avoimista ja ennakoitavista työehdoista Euroopan unionissa

(EU) 2015/1535

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/1535, annettu 9 päivänä syyskuuta 2015, teknisiä määräyksiä ja tietoyhteiskunnan palveluja koskevia määräyksiä koskevien tietojen toimittamisessa noudatettavasta menettelystä (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti)

(EU) 2000/31

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/31/EY, annettu 8 päivänä kesäkuuta 2000, tietoyhteiskunnan palveluja, erityisesti sähköistä kaupankäyntiä, sisämarkkinoilla koskevista tietyistä oikeudellisista näkökohdista ("Direktiivi sähköisestä kaupankäynnistä")

HE 187/1973

Hallituksen esitys eduskunnalle Vahingonkorvausta koskevaksi lainsäädännöksi

HE 157/2000

Hallituksen esitys Eduskunnalle työsopimuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

HE 158/2018

Hallituksen esitys eduskunnalle työaikalain ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ILO: Declaration Of Philadelphia

Declaration concerning the aims and purposes of the International Labour Organization. The General Conference of the International Labour Organization, meeting in its Twenty-sixth Session in Philadelphia, hereby adopts, this tenth day of May in the year nineteen hundred and forty-four, the present Declaration of the aims and purposes of the International Labour Organization and of the principles which should inspire the policy of its Members.

KM 1965 A

Komiteamietintö 1965 A Vahingonkorvauskomitean mietintö

LaVM 5/1974 vp

Lakivaliokunnan mietintö Vahingonkorvausta koskevasta lainsäädännöstä

TEM 2017

Jakamistalous Suomessa 2016. Nykytila ja kasvunäkymät. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 9/2017.

TEM 2019

Jakamistalouteen liittyvien kysymysten vaihtoehtoisia ratkaisutapoja. Jakamistaloustyöryhmän loppuraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:31

TuVJ 3/2018

Jakamistalous ja alustatyö. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 3/2018.

Muut lähteet

Forbes 2.10.2014, *Lyft's First Fatality: Passenger Dies In Crash Near Sacramento*. Luettavissa osoitteessa: www.forbes.com/sites/ellenhuet/2014/11/02/lyfts-first-fatality-passenger-death-crash-sacramento, katsottu 25.8.2019.

Grüenderszene 24.10.2014 *Mit diesen Vorschlägen will Uber die Taxi-Gesetze reformieren*. Luettavissa osoitteessa: www.gruenderszene.de/allgemein/uber-reformvorschlaege, katsottu 25.8.2019.

Hertfordshiren yliopiston tilastopalvelut ja konsultointiyksikkö, Digitaalinen jalanjälki:

Työn muuttuminen alustamaiseksi Euroopassa – Suomea koskevan kyselyn tulokset. 4.4.2019. Luettavissa osoitteessa: sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/2019/04/Suomea-koskevan-kyselyn-tulokset.pdf, katsottu 25.8.2019. (Hertfordshire 2019)

Helsingin hovioikeus, 77 Uber-kuljettajalle ei myönnetty jatkokäsittelylupaa. Tiedote 9.4.2019. Luettavissa osoitteessa: oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/fi/index/tiedotteet/2019/04/77uber-kuljettajalleimyonnettyjatkokasittelylupaa.html, katsottu 25.8.2019.

Helsingin Sanomat 11.11.2018: Laura Halminen: *Helsingissä toimintansa aloittanut venäläinen taksi-palvelu voi saada kuvasi ja tietoja SIM-kortistasi*. Luettavissa osoitteessa: www.hs.fi/teknologia/art-2000005896249.html, katsottu 25.8.2019.

New York Times 26.1.2014, *Rough Patch for Uber Service's Challenge to Taxis*. Luettavissa osoitteessa: www.nytimes.com/2014/01/27/technology/rough-patch-for-uber-services-challenge-to-taxis.html, katsottu 25.8.2019.

Koskinen, Seppo, *Uber-kuljettajat partnereita – KKO:2017:56*. Edilex Uutinen 18.10.2017, katsottu 1.6.2019.

Moottori-lehti 8.11.2018, *Yango halpuuttaa taksikyytejä Helsingissä – edullisin matka maksaa kolme euroa*. Luettavissa osoitteessa: moottori.fi/liikenne/jutut/yango-halpuuttaa-taksikyyteja-helsingissa-edullisin-matka-maksaa-kolme-euroa, katsottu 25.8.2019.

Internetsivut

Extraajat.fi

www.extraajat.fi/tyontekijalle/miksi-extraajaksi/ katsottu 1.6.2019.

Foodoran internetsivut

partner.foodora.fi ks. 1.6.2019.

rider.foodora.fi/?utm_source=foodora&utm_medium=website&utm_campaign=footerlink, katsottu 1.6.2019.

Foodora ”on boarding” -video, Foodoran lähettihakuportaali

rider.foodora.fi, katsottu 14.3.2019.

Kovanen Oy:n internetsivut

www.kovanen.com/rekry, katsottu 18.8.2019.

Lähitaksin internetsivut

www.lahitaksi.fi/fi/lahitaksin-kuljettajaksi/tyopaikat, katsottu 18.8.2019.

Uberin internetsivut

help.uber.com/riders/article/kuljettajan-arvioiminen?nodeId=478d7463-99cb-48ff-a81f-0ab227a1e267, katsottu 30.5.2019.

www.uber.com/fi/fi/ride/how-it-works/, katsottu 20.7.2019.

Uber käyttöehdot

www.uber.com/fi/legal/terms/fi/, katsottu 20.7.2019.

Woltin internetsivut

wolt.com/heroes, ks. 20.7.2019.

Lyhenteet

FWC	Fair Work Commission (Australia)
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
HE	Hallituksen esitys eduskunnalle
HHO	Helsingin hovioikeus
HelKO	Helsingin kärjäoikeus
KKO	Korkein oikeus
KKV	Kilpailu- ja kuluttajavirasto
KM	Komiteamietintö
KO	Kärjäoikeus
THO	Turun hovioikeus
TN	Työneuvosto
TSL	Työsopimuslaki
TT	Työtuomioistuin
VahL	Vahingonkorvauslaki
VakO	Vakuutuslaki

Kuvat

Kuva 1. Kuvaus kuljetuspalvelun toiminnasta.

1. Johdanto

1.1. Tausta

Vuonna 2013 San Franciscossa pieni tyttö kuoli ja hänen perheenjäsenensä loukkaantuivat alustayritys Uberin kuljettajan yliajon seurauksena. Alustayritys Lyftin ensimmäinen asiakkaan kuolemaan johtanut onnettomuus tapahtui vuonna 2014. Alustayritysten toiminnasta on käyty ulkomailla lukuisia vahingonkorvaus- ja muita oikeudenkäyntejä niin kuluttajien kuin työnsuorittajienkin osalta.¹ Uudenlainen liiketoiminta aiheuttaa ainakin väitetyksi uudenlaisia vahinko- ja vastuutilanteita, joita oikeustieteen tehtävänä on selvittää. Yksi olenainen ulkomaisissa oikeustapauksissa esille noussut kysymys on, voiko sopimuksenulkoisen vahingonkärsijä vaatia isännänvastuun nojalla korvausta alustayritykseltä.²

Alustayritysten oikeudellinen asema on polttavan ajankohtainen kysymys niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Sekä suomalaiset toimijat että Euroopan komissio ovat alkaneet julkaista omia raporttejaan ja selvityksiään alusta- ja jakamistaloudesta.³ Ilmiö on Suomessa kuitenkin vielä verrattain pieni. Vuonna 2019 alustavälitteistä työtä vähintään kerran viikossa teki 8,2 % suomalaisista, kun taas 15 % oli tehnyt sitä joskus. Alustojen kautta työskentelevistä 19,7 % oli tarjonnut kuljetuspalveluita Uberin kaltaisen sovelluksen kautta ja ravintolalähettiläpalveluitä 21,8 %.⁴ On ennakoitavissa, että ilmiön jatkaessa kasvuun myös alustayritysten liiketoiminnan yhteydessä sattuneet vahingot lisääntyvät. Lienee vain ajan kysymys, milloin alustayrityksen isännänvastuuta koskeva tapaus etenee Suomessa tuomioistuimeen.

Tyypillisiä vahinkoriskejä *on demand* -alustayritysten työnsuorittajille Suomessa lienevät erilaiset liikenteessä tapahtuvat esine- ja henkilövahingot. Lisäksi on mahdollista, että monenlaisia muita vahinkoja aiheutuu esimerkiksi ruokalähettilä työsuoituksen odotus-, haku- tai vientivaiheessa. Lähetä voi huolimattomuuttaan esimerkiksi tönäistä toista henkilöä kuljetusrepulla tai aiheuttaa vastaavalla tavalla esinevahingon. Mitä monipuolisemmaksi alustayritysten liiketoiminta laajenee, sitä enemmän mahdollisia riskejä on kuviteltavissa. On

¹ New York Times 26.1.2014, Forbes 2.4.2014, Pfeffer-Gillet 2016, s. 235–239.

² Esimerkiksi pikkytytön tapausta koskeneessa valituksessa *Complaint for Damages and Demand for Trial by Jury at 1, Liu v. Uber Techs.* kantajat vetosivat siihen, että vastaajat ovat isännänvastuussa vahingosta: ”Defendants are liable for the acts of each other through principals of respondeat superior, agency, ostensible agency, partnership, alter-ego and other forms of vicarious liability.” Pfeffer-Gilletin 2016, s. 236 mukaan tapaus sovitettiin, joten vastausta tähän kysymykseen ei tapauksessa saatu.

³ Esim. TuVJ 3/2018, COM (2016) 356 final, TEM 2017, 2019.

⁴ Hertfordshire 2019, s. 1–5. Tässä tutkimuksessa alustavälitteinen työ määriteltiin laajasti tarkoittamaan mahdollisia tehtäviä, joita työnsuorittaja löytää joko tietokoneen, älypuhelimien tai toisen internetiin yhdistettävissä olevan laitteen avulla verkkosivun tai alustan kautta.

tosin huomioitava, että henkilöautoja ja muita moottoriajoneuvoja koskee Suomessa vakuutamisvelvollisuus. Liikenteessä tulleita liikennevahinkoja korvataan liikennevakuutuksesta.⁵ Isännänvastuun kanavoitumisella lienee käytännössä merkitystä erityisesti niiden vahinkojen osalta, joita liikennevakuutus ei korvaa. Erityisesti ruokalahettien palveluita tarjotaan usein polkupyörällä, jolloin liikennevakuutuslainsäädäntöä ei sovelleta.⁶

Useat alustayritykset ovat itse kiistäneet isännänvastuun mahdollisuuden: niiden liiketoiminta on puhtaasti teknologisen alustan ylläpitämistä, jolloin isännänvastuu työnsuorittajien aiheuttamista vahingoista ei ole mahdollinen.⁷ Argumentin pätevyys on kuitenkin vielä useimmissa oikeusjärjestelmissä vahingonkorvausoikeudellisesti näyttämättä, sillä Yhdysvalloissa tapaukset on sovittu⁸ ja esimerkiksi Suomessa tällaista tapausta ei ole vielä korkeimmasta oikeudesta annettu. Isännänvastuuproblematiikkaan keskeisesti liittyvä kansallinen oikeuskäytäntö siitä, ovatko alustayritysten työnsuorittajat työntekijöitä, on vaihtelevaa. Esimerkiksi Ranskassa⁹, Espanjassa¹⁰ ja Isossa Britanniassa¹¹ on viime aikoina annettu tuomioita, joissa alustayritysten työnsuorittajia on määritelty työntekijöiksi, kun taas esimerkiksi Italiassa heidän on nähty olevan itsenäisiä yrittäjiä.¹² Australiassa tapauksia on viime vuosina ratkaistu molempiin suuntiin.¹³

Tutkielman tarkoituksena on tarjota työkaluja ja tulkintanäkökohtia isännänvastuusäännöksen soveltumisesta alustayritysten liiketoiminnassa sattuneissa sopimuksenulkoisissa vahingoissa.

1.2. Tutkimuskysymys ja rajaukset

Tutkimuskysymyksenä on, voiko aikaan ja paikkaan sidottua palvelua tarjoava *on demand* -alustayritys olla Suomen vahingonkorvauslain (VahL) 3 luvun 1 §:n isännänvastuusäännök-

⁵ Hoppu – Hemmo 2006, s. 336–337, Eskuri – Mikkonen 2006, s. 13: Liikennevahingossa korvattavana voi olla esine- tai henkilövahinko, mutta ei puhdas varallisuusvahinko ilman esine- tai henkilövahinkoa.

⁶ Liikennevahinkolakia sovelletaan sen 1–2 §:n mukaisesti moottoriajoneuvoihin, jotka on tarkoitettu kulkemaan mekaanisella voimalla maata, mutta ei raiteita pitkin, sekä kytkettyä tai irrallista perävaunua.

⁷ Pfeffer-Gillet 2016, s. 241.

⁸ McPeak 2017, s. 365–366.

⁹ *Arrêt – M.X. / Uber 2019, Arrêt n°1737 – Take Eat Easy.*

¹⁰ *Sentencia Foodora.*

¹¹ *Uber vs Aslam.*

¹² Videbaek Munkholm–Hojer Schjoler 2018, s. 125–126, *Cannizzo, Ruta, Munteanu, Lajolo & Giordano c. Digital Services XXXVI Italy s.r.l., Mohamed Adel Naguib Mohamed Elazab c. Foodinho s.r.l.*

¹³ *Mr Michail Kaseris v Rasier Pacific V.O.F, Janaka Namal Pallage v Rasier Pacific Pty Ltd, Joshua Klooger v Foodora Australia Pty Ltd.*

sen nojalla vahingonkorvausvastuussa lähetti- tai kuljettajatyönsuorittajan aiheuttamasta sopimuksenulkoisesta vahingosta. Tarkastelussa on vahingonkorvauslain isännänvastuusäännöksen soveltuminen sellaisiin *on-demand* -alustapalveluihin, joissa alusta välittää osana toimintaansa luonnollisen henkilön työpanosta. Tutkimus on rajattu tarkemmin aikaan ja paikkaan sidottuun paikan päällä tehtävään työhön, jossa alusta määrittelee tehtävät suoritukset, eli käytännössä kuljetus- ja lähettipalveluiden työsuorituksiin.¹⁴

Tutkielmassa käsitteellistetään erilaisia problematiikkaan liittyviä argumentteja, ja arvioidaan niiden soveltuvuutta asian oikeudelliseen arviointiin. Tutkielmassa käsitellään alustayrityksiin liittyvää *oikeudellista disruptiota*, eli väitettä siitä, että alustayrityksiin ei voida niiden liiketoimintamallin takia soveltaa perinteistä sääntelyä.¹⁵ Lisäksi tutkielmassa käsitellään isännänvastuusäännöksen taustaa ja tarkoitusta yhteiskunnassa osana säännöksen tulkintaa.

Tutkielmassa vastataan kolmeen alakysymykseen:

Estääkö alustayrityksen liiketoimintamuoto itsessään isännänvastuun soveltamisen oikeudellisen disruption hengessä?

Voiko alustayrityksen isännänvastuu syntyä työnsuorittajien työntekijäaseman kautta?

Voiko alustayrityksen isännänvastuu syntyä työnsuorittajien työntekijään rinnasteisen yrittäjän aseman kautta?

Isännänvastuu aiheuttaa yritykselle vahingonkorvausvastuun, mikäli vahingon aiheuttaa työntekijä tai siihen rinnastuva itsenäinen yrittäjä, tai muu VahL 3 luvun 1 §:n 2–3 momentissa tarkoitettu taho, joka aiheuttaa vahingon virheellään tai laiminlyönnillään,¹⁶ ja vahinko aiheutuu työssä.¹⁷ Tässä tutkielmassa huomio kohdistuu ensisijaisesti ensimmäiseen kohtaan ja vahingon aiheutumista työssä tai virheellä ja laiminlyönnillä käsitellään hyvin vähän.¹⁸

¹⁴ Eurofound 2018a, s. 4–5: Aikaan ja paikkaan sidottu rutiiniluonteinen alustatyö (*on-location platform-determined routine work*) on työtä, johon riittää matala osaamistaso ja jonka työnsuorittaja toimittaa paikkaan eli työ suoritetaan paikan päällä. Tällainen työ on olennainen piirre useille *on demand* -alustayrityksille. Lisäksi tehtävän antaa suorittajalleen alusta, ei siis suoraan asiakas tai esimerkiksi suorittaja itse. Aikaan ja paikkaan sidottu rutiiniluonteinen alustatyö on yleisin alustatalouden muoto EU:ssa, jossa alustoista 31,5 % toimii tällä logiikalla. Myös Suomessa tämä on yleisin alustatalouden muoto. Tyypillinen esimerkki aikaan ja paikkaan sidotusta rutiiniluonteisesta alustatyöstä on Uberin kuljetuspalvelu.

¹⁵ Schwartz – Einarson 2018, s. 230–231. Oikeudellisesta disruptiosta myös Rubin 2017, s. 170–172.

¹⁶ Virheellä ja laiminlyönnillä tarkoitetaan tässä samaa kuin tuottamuksella ja tahallisuudella. Ks. Saarnilehto 1996, s. 58.

¹⁷ Saarnilehto 1996, s. 56.

¹⁸ Oikeudenkäynnissä on toki erittäin olennaista käsitellä kaikkia näitä edellytyksiä, ks. KKO 1998:81, jossa KKO totesi, että käräjäoikeus ei ollut käsitellyt kysymystä siitä, oliko vahinko tapahtunut ”työssä”.

Tutkielma siis käsittelee alustayrityksen mahdollista isäntäasemaa, joka on ikään kuin edellytys kahden seuraavan isännänvastuun edellytyksen arvioinnille. Tutkielma ei pyri yleisesitykseen isännänvastuusta, vaan hahmottamaan isännänvastuun soveltumisen rajoja uudessa vastuutilanteessa.

Arviointi on rajattu Suomen oikeuteen. Sopimusperusteinen vahingonkorvausvastuu on rajattu kokonaisuudessaan tutkielman ulkopuolelle. Samoin ulkopuolelle on rajattu kaikki muut alustataloudelle ominaiset liiketoimintamallit.¹⁹ Tutkielmassa keskitytään ainoastaan aikaan ja paikkaan sidottua palvelua tarjoaviin *on demand* -alustayrityksiin eli käytännössä lähetti- ja kuljetuspalveluihin. Tutkielmassa ei syvällisesti analysoida alustatalouden malleja taloudellisesta näkökulmasta tai oteta kantaa siihen, ovatko alustatalous tai siihen liittyvät liiketoimintamallit yhteiskunnallisesti uhka vai mahdollisuus. Myöskään alustojen immateriaalioikeudellista vastuuta ei käsitellä tässä tutkielmassa. Kysymys on sinänsä mielenkiintoinen, mutta se muodostaa oman asiakokonaisuutensa, jota ei ole mielekäästä käsitellä samassa yhteydessä isännänvastuun ydinkysymysten kanssa.

1.3. Metodi ja lähdeaineisto

Tutkielman metodi on tulkinnallinen lainoppi, sillä tutkielman tehtävänä on oikeusnormien tulkinta suhteessa uuteen tai ainakin väitetysti uuteen vastuutilanteeseen.²⁰ Tulkintalainoppi muistuttaa argumentaatioltaan tuomioistuimen oikeudellista ratkaisutoimintaa.²¹ Kysymyksenä on, miten isännänvastuusäännöstä olisi tuomioistuimessa tulkittava voimassa olevan oikeuden mukaisesti. Kuitenkaan tutkielma ei tarjoa valmiita vastauksia yksittäiseen, annettuun tulkintatilanteeseen, vaan tulkintalainopin hengessä keskiössä on normien tulkitseminen Tuorin sanoin *hypoteettisten tosiseikastojen tyypitettyjen kuvausten pohjalta*.²² Olennainen osa tutkielmaa on luvussa 3 esitetty kuvaus alustayritysten toiminnasta ja sen yhteiskunnallisesta taustasta. Ennen päätöstä normin soveltamisesta on luotava kuvaus siitä sosiaalisesta tilanteesta, johon normia sovelletaan.²³

¹⁹ Ks. koonti erilaisista liiketoimintamalleista Acquier–Carbone–Massé 2019.

²⁰ Tuori 2000, s. 303.

²¹ Ibid., s. 321. Tai kuten Norros 2007, s. 21 kiteyttää, tulkinnassa on perinteisen näkökannan mukaan kysymys *tuomioistuimen toiminnan simuloinnista*.

²² Ibid., s. 321.

²³ Ibid., s. 322: Jos oikeusnormi muotoillaan konditionaaliseksi jos-niin -ohjelmaksi, kuten on monessa mielessä isännänvastuunormissa asian laita, jos-lause vastaa tätä sosiaalisen tilanteen kuvausta.

Alustayritysten ja isännänvastuun yhteydessä sosiaalisen todellisuuden kuvaus, joka konkreettisesti ilmenee näkemyksinä ja väitteinä alustayritysten liiketoimintamallista, on olennainen. Kuten johdannon alussa todettiin, useat väitteet alustayritysten toiminnasta pitävät sisällään kielteisen tai välttelevän suhtautumisen voimassaolevien normien soveltumiseen ylipäätään. Näin ollen oikeudelliseen arviointiin käsiksi pääseminen tuntuu edellyttävän ensin tämän argumentin läpikäymistä ja kriittistäkin tarkastelua. Lisänä tavanomaiseen tulkintalainopilliseen tutkielmaan tutkimuskysymys tuntuu vaativan tähän sosiaaliseen todellisuuden kohdistuvan argumentaation käsitteellistämistä ja sen oikeudellisen painoarvon perusteellista punnintaa. Osana tutkimusta pyritään tuomaan näkyväksi jo olemassa olevia alustayrityksiä koskevia käsityksiä ja tulkintoja, jotka ovat omiaan vaikuttamaan oikeudellisen tulkintaan.

Käytännössä lainoppi on luonteeltaan argumentoivaa, ja konkreettisesti ilmaistuna metodina on normatiivinen argumentointi. Lainopin hengessä tutkielma ei pyri empiirisiin keinoihin verifioimaan tai loogisesti todistamaan voimassa olevan oikeuden sisältöä, vaan ainoastaan käsitteellistämään ilmiötä ja argumentaation keinoin etsimään perusteltavissa olevia tulkintavaihtoehtoja isännänvastuun soveltumisesta alustayritysten toiminnassa.²⁴ Keskeiseen asemaan tutkielmassa nousee oikeuslähdeoppi ja se, miten vahingonkorvauslakia tulisi traditionaalisesti Suomen oikeudessa tulkita. Presumptiona on, että vastuutilanteen uutuudellisuus ei itsessään voi vaikuttaa *oikeuslähdeopin soveltumiseen*, vaan uusi tilanne on asetettava tradition jatkumoon, ja sen tulkinnan on pohjauduttava yleisesti hyväksytyyn, oikeuslähdeopillisesti perusteltuun argumentointiin. Tutkielma perustuu suomalaisen oikeuden osalta aarniolaiseen oikeuslähdeoppiin, jossa oikeuslähteet jaetaan vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin sekä sallittuihin.²⁵

²⁴ Lainopin hermeneuttisesta luonteesta ks. Laakso 2014.

²⁵ Aarnio 1988, s. 220–221: Vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä ovat laki ja maantapa, joiden soveltamatta jättämisestä seuraa lainsoveltajalle sanktio. Heikosti velvoittavalla oikeuslähteellä Aarnio tarkoittaa sitä, ettei oikeuslähteen soveltamatta jättämisestä aiheudu virkavirhesanktiota, mutta soveltamatta jättäminen voi aiheuttaa päätöksen muuttamisen ylemmässä tuomioistuimessa. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ovat lainsäätäjän tarkoitus (*ratio legis*) sekä tuomioistuinratkaisut. Sallittujen oikeuslähteiden kuten oikeusvertailevien ja -historiallisten argumenttien, arvojen, reaalisten argumenttien sekä oikeustieteen painoarvo argumentoinnissa vaihtelee eikä niiden käyttö ole velvoitettua. Lisäksi voidaan puhua kielletyistä argumenteista, kuten rotuun tai päivänpoliittisiin syihin liittyvä laintulkinta. Oikeuslähdeoppi ei kuitenkaan ole kiistaton tai itsestään selvä asia suomalaisessa oikeustieteessä, vaan oikeuslähteet ovat yleisen oikeustieteen keskeisimpiä ongelmia. Ks. esim. Tolonen 2003, s. 12–13.

Tuorin mukaan tulkintalainopin kannanottojen pätevyys vaatii tuekseen oikeuskulttuuriin ja oikeuden syvärakenteeseen kerrostuneiden mittapuiden tuomaa justifikaatiota.²⁶ Tutkielmassa käytetäänkin oikeuden niin sanotun pintatason eli lainsäädännön normien tulkintavaihtoehtojen punninnassa ja tarkastelussa tukena isännänvastuudoktriinin tarkoitukseen liittyvää aiempaa analyysia ja tutkimusta, jota käsitellään erityisesti luvussa 2. Näin koherentti näkemys isännänvastuusäntelyn soveltumisessa tutkielmassa kuvailuissa alustayrityksille tyypillisissä vastuutilanteissa nousee isännänvastuun traditiosta jäämättä liian pinta-puoliseksi.

Tutkielmassa on piirteitä niin *de lege lata* -tyyppisestä kuin argumentteja kehittävästä *de sententia ferenda* -tyyppisestä lainopista. Osalla elementeistä, jotka vaikuttavat isännänvastuun soveltumiseen alustayritysten työnsuorittajien osalta, on jo enemmän lähdetukea ja esimerkiksi analogisesti sovellettavaa oikeuskäytäntöä. Tietyistä elementeistä, joiden voidaan olettaa olevan uusia, ei kuitenkaan ole vielä lainkaan suomalaista oikeuskäytäntöä, ja myös hyvin vähän muuta lähdetukea. Tällaisissa tapauksissa tutkielmassa pyritään lähinnä tarkastelemaan elementtejä suhteessa traditioon ja esittämään perusteltuja tulkinta-argumentteja, ja näin voinee kuvailla suurinta osaa tutkielman lainopillisesta sisällöstä.²⁷

Aiheen ankkuroimiseksi yhteiskunnalliseen viitekehykseen ja kansainväliseen kehitykseen sekä alustatalouden hahmottamisessa käytetään pitkälti kansainvälistä oikeuskirjallisuutta ja oikeuskäytäntöä useista maista. Kuitenkaan tutkielmassa ei tehdä oikeusvertailua, vaan ulkomaisen oikeuskäytännön käyttötarkoituksena on lähtökohtaisesti tarkastella oikeudenkäynneissä esiin tullutta argumentaatiota ja sen mahdollista soveltuvuutta Suomen oikeuteen. Useat alustayritykset toimivat kansainvälisesti, joten kansainvälinen oikeuskäytäntö antaa eväitä niiden esittämän argumentoinnin arviointiin. Lisäksi tutkielmassa käytetään lähteenä kansainvälistä kirjallisuutta isännänvastuusta peilaamaan ja tuomaan lisää syvyyttä suomalaiseen isännänvastuuajatteluun erityisesti luvussa 2.

Tutkielman lähdeaineistona ovat Suomen voimassaolevaa oikeustilaa hahmoteltaessa lainsäädännön ja sen esitöiden lisäksi suomalainen perinteinen vahingonkorvausoikeudellinen sekä tietyssä mitassa myös työoikeudellinen kirjallisuus ja oikeuskäytäntö. Lisäksi tukena

²⁶ Tuori 2000, s. 309.

²⁷ *De lege sententian* käsitteestä ja argumentoivasta lainopista katso Hemmo 1998, Könkkölä 2009 ja Norros 2015.

käytetään vähäistä oikeuskäytäntöä isännänvastuukysymyksistä, sekä laajemmin esimerkiksi yrittäjyyden ja työntekijästatuksen rajanvetotilanteisiin liittyvää oikeuskäytäntöä.²⁸

Isännänvastuukysymysten ollessa erittäin tosiseikastosidonnaisia ja tapauskohtaisia,²⁹ myös reaaliset argumentit nousevat tutkielmassa esille. Reaalinen harkinta (seuraamusharkinta) viittaa reaali maailmaan ja sen tosiasioihin liittyvään argumentointiin. Useat tutkielmassa nousevat alustayrityksiin liittyvät argumentit eivät suoranaisesti perustu lain sanamuodon tulkintaan, vaan ovat eri osapuoliin liittyviä intressiargumentteja.³⁰ Keskeinen kysymys on, minkälainen painoarvo näihin intresseihin liittyville argumenteille voidaan rajanvetotilanteessa antaa suhteessa muuhun säännöksen tulkintaan.³¹

1.4. Aiempi tutkimus

Vaikka useissa maissa on nähty oikeudenkäyntejä, joissa toisena osapuolena on alustayritys,³² vahingonkorvausoikeuteen liittyviä näkökohtia on kuitenkin toistaiseksi käsitelty vain vähän sekä oikeuskirjallisuudessa että virallisaineistoissa. Isännänvastuuseen liittyviä kysymyksiä on käsitelty lähinnä muutamissa yhdysvaltalaisissa artikkeleissa,³³ ja Suomessa asiaa ei toistaiseksi ole käsitelty lainkaan oikeuskirjallisuudessa tai -käytännössä. Aihe on kuitenkin niin ajankohtainen, että tilanne on saattanut jo muuttua siinä vaiheessa, kun tämä tutkielma hyväksytään.

Vaikka alustatalous on laaja ilmiö, joka ylettyy useille oikeudenaloille, sen oikeudellinen tutkimus Suomessa on toistaiseksi jäänyt vähäiseksi. Artikkeleita aiheesta on alettu kirjoittaa vasta viime vuosina, erityisesti vuonna 2018. Alusta- tai jakamistalouden tutkimus on nousut ajankohtaiseksi Mikko Pikkujämsän,³⁴ Matti Niemisen ja Pekka Nykäsen artikkeleiden

²⁸ Aarnio 1988, s. 232: Suomessa ylimmäkään tuomioistuimen ratkaisut eivät ole oikeudellisesti sitovia, mutta niillä on usein tosiasiallista sitovuutta. Ennakkopäätöksestä voidaan aina poiketa, mikäli poikkeamiselle on asialliset perustelut.

²⁹ Tosiseikastosidonnaisuudesta velvoiteoikeudellisessa tutkimuksessa ks. Norros 2015, s. 76–77.

³⁰ Intressimaailmasta ja oikeudesta ks. Tolonen 2003, s. 153.

³¹ Reaalista argumentaatiosta Aarnio 1988, s. 239–241, Tolonen 2003, s. 152–155.

³² De Stefano 2016, s. 481-2.

³³ Ks. esim. McPeak 2016 & 2017, Pfeffer-Gillet 2016.

³⁴ Pikkujämsä 2018.

ansiosta vero-oikeuden alalla.³⁵ Kilpailuoikeudessa alustatalouden ilmiöistä ovat kirjoittaneet ainakin Petri Kuoppamäki³⁶ sekä Tom Björkroth, Tuomas Mylly ja Jarkko Vuorinen.³⁷ Mira Karppanen on kirjoittanut artikkelin Uber-tuomioista ja työntekijäasemasta.³⁸

Kansainvälisesti alustatalouden aihepiiriä on tutkittu oikeustieteellisesti hieman laajemmin. Loppuvuodesta 2018 julkaistiin *The Cambridge Handbook of the Law of the Sharing Economy*, minkä lisäksi lukuisia artikkeleita on kirjoitettu erityisesti työ- ja kilpailuoikeuden alalta.³⁹ Kansainvälisestä oikeustieteellisestä tutkimuksesta lienee mainittava myös vuonna 2018 julkaistu Oxfordin tutkijan Jeremias Prasslin teos *Humans as a Service: The Promise and Perils of Work in the Gig Economy*.⁴⁰

1.5. Alustatalouden terminologiaa

Käsitteistä kuten jakamistalous, alustatalous tai yhteistyötalous ei ole akatemiassa yksimielisyyttä.⁴¹ Suomeksi käytetään yleisesti alustavälitteisistä palveluista muun muassa termejä alustatalous, keikkatalous ja jakamistalous, englanniksi *sharing economy*, *P2P economy*, *gig economy*, *platform economy* ja *collaborative economy* sekä ruotsiksi *delningsekonomi* ja *plattformsekonomi*.⁴² EU:n komission dokumenteissa käytetään suomennosta yhteistyötalous (*collaborative economy*).⁴³ Keikkatalous-termiä (*gig economy*) käytetään sen sijaan alustataloudesta ikään kuin työntekijän näkökulmasta: se voidaan määritellä esimerkiksi siten, että ihmiset myyvät työvoimaansa sovelluksia käyttäen.⁴⁴ Koska tutkielma on näkökulmaltaan velvoiteoikeudellinen, eikä vahingonkorvausoikeuden tulkinta tapahdu ensisijaisesti työntekijän näkökulmasta, käytän tutkielmassa termiä *alustatalous*.

Alustatalous on tässä tutkielmassa yläkäsite, jolla viitataan samaan tietynlaisten liiketaloudellisten toimintamallien yleistymiseen kuin komission yhteistyötaloudesta annetusta tiedonannossa. Oikeudellisesti sitomaton tiedonanto on keskeinen virallislähde määriteltäessä alustatalouden terminologiaa Euroopassa. Dokumentissa käytetään johdonmukaisesti termiä

³⁵ Nieminen – Nykänen 2018.

³⁶ Kuoppamäki 2018.

³⁷ Björkroth – Mylly – Vuorinen 2018.

³⁸ Karppanen 2018.

³⁹ Ks. esim. Cherry 2016, De Stefano 2016, Prassl – Risak 2016, Pfeffer-Gillett 2016, McPeak 2016 & 2017, Dunne 2018.

⁴⁰ Prassl 2018.

⁴¹ Schwartz – Einarson 2018, s. 223. Todettakoon, että legaalimääritelmiä näille ilmiöille tai niiden alla oleville liiketoimintamalleille toistaiseksi ole Suomen vahingonkorvausoikeudessa kehitetty.

⁴² Määritelmistä ja määritelmällisistä ristiriidoista ks. esim. Acquier – Carbone – Massé 2019.

⁴³ COM (2016) 356 final.

⁴⁴ Wood – Graham – Lehdonvirta – Hjorth 2018, s. 57.

yhteistyötalous, ja myös rinnasteiseen jakamistalous-termiin viitataan. Komissio viittaa yhteistyötaloudella sellaisiin yhteistyöalustoja hyödyntäviin liiketoimintamalleihin, joilla luodaan avoin markkinapaikka usein yksityishenkilöiden tarjoamien tavaroiden tai palveluiden väliaikaista käyttöä varten. Yhteistyötaloudessa toimii kolmentyyppisiä toimijoita: palveluntarjoajia, alustojen käyttäjiä sekä välittäjiä eli yhteistyöalustoja. Palveluntarjoajilla tarkoitetaan omaisuuttaan, resurssejaan, aikaansa tai taitojaan satunnaisesti tarjoavia yksityishenkilöitä eli *kumppaneita* sekä näitä ammatillisessa ominaisuudessa tarjoavia palveluntarjoajia eli *ammattimaisia palveluntarjoajia*. Välittäjät taas yhdistävät palveluntarjoajat ja käyttäjät verkkoalustan välityksellä mahdollistaen transaktiot heidän välillään.⁴⁵ Yhteistyötalous ei terminä vaikuta poikkeavan alustataloudesta ja on määritelmänsä mukaisesti varsin laava ylätasoinen termi, jonka alle mahtuu niin voittoa tavoittelevaa kuin tavoittelematonta toimintaa.⁴⁶

Isännänvastuuta ei ole kuitenkaan mielekästä tarkastella oikeudellisesti alustatalouden kaltaisen yläkäsitteen alla, vaan tarvitaan pienempiä yksiköitä. *Alustayrityksellä tai alustapalvelulla* tarkoitetaan tässä tutkielmassa voittoa tavoittelevaa yritystä, joka organisoii toimintaansa olennaisesti alustan kautta.

Alusta määritellään tässä tutkielmassa EuroFoundin määritelmän mukaisesti digitaaliseksi verkostoksi, joka koordinoi transaktioita algoritmin avulla. Alustan käsitteessä on kaksi olennaista osaa. Ensinnäkin digitaalista tilaa tarkoittava *verkosto (network)*, jossa hyödykkeitä tai palveluita voidaan tarjota tai pyytää. Käytännössä kyseessä on usein sovellus. Alusta kerää, organisoii ja varastoi dataa transaktioista sekä alustan käyttäjistä, ja mahdollisesti sisältää arviointityökaluja lisätäkseen transaktioiden luotettavuutta. Toisekseen alusta sisältää algoritmeja, jotka yhdistelevät ja koordinoivat transaktioita automaattisesti. Algoritmit toteuttavat alustan rakenteen ja toimeenpanevat sääntöjä esimerkiksi valvonnasta.⁴⁷

On demand -alustayritys viittaa pienempään joukkoon alustayrityksiä. *On demand* -liiketoimintamalleilla tässä tutkielmassa tarkoitetaan yrityksiä, joissa kuluttajan, työnsuorittajan ja työnantajan näkökulmasta toiminta on organisoitu teknologisen alustan avustuksella kuten

⁴⁵ COM (2016) 356 final, s. 3.

⁴⁶ Pidän suomennosta epäonnistuneena, sillä se ei tuo ilmiön luonnetta oikeastaan millään tavalla esille. Lähtökohdaksi voinee pitää kaiken taloudellisen toiminnan perustumista tavalla tai toisella yhteistyölle.

⁴⁷ Eurofound 2018b, s. 19. Eurofoundin mukaan tämän lisäksi alustat ovat yhdistelmä yrityksestä ja markkinasta sisältäen molemmille keskeisiä elementtejä. Tästä olen eri mieltä, ja näen alustan ennemminkin liiketoiminnan organisoimisen välineenä.

muissakin alustayrityksissä, ja lisäksi työsuoritus tehdään välittömästi tilauksesta.⁴⁸ Tämän varsin yleisen määritelmän voi kiteyttää myös tilauksesta välittömästi saatavaksi palveluksi kuluttajan näkökulmasta.⁴⁹

Jakamistalouden (*sharing economy*) käsitettä käytetään usein synonyyminä kaikille alustatalouden ilmiöille, niin P2P- kuin B2C- ja B2B-liiketoimintamalleillekin.⁵⁰ Koska jakamistalous-termiä tunnutaan Suomessa käytettävän varsin yleisesti ja kritiikittömästi myös alustayrityksistä, lienee paikallaan selvittää, miksi tutkielmassa on päädytty nimenomaan alustatalous- ja alustayritys-termien käyttöön. Laajassa käyttötarkoituksessa jakamistalouden käsitteeseen liittyy paljon sellaisia arvokysymyksiä, jotka ovat omiaan hämärtämään ilmiön oikeudellista tarkastelua. Ensinnäkin kielellisesti *jakaminen* viittaa toimintaan, jossa yhdessä jaetaan olemassa olevia hyödykkeitä ilman rahavastiketta,⁵¹ mutta tunnetuimmissa alustan kautta ”jaettavissa” tavaroissa tai palveluissa on kyseessä perinteinen ansiotarkoituksessa harjoitettu liiketoiminta.⁵² Toisekseen jakamistalouden käsitteen taustalta on löydettävissä voimakasta ympäristöajattelua.⁵³ Ajatus jakamistaloudesta syntyi 2000-luvun alussa toisaalta kasvavasta ympäristötietoisuudesta ja toisaalta teknologian ja internetin kehityksestä. Jakamistalouden keskeisimpänä ydinajatuksena on nähty voimakkaasti kestävyysajatteluun (*sustainability*) liitetty alikäytettyjen resurssien jakaminen.⁵⁴ Tutkielmassa käsiteltyä toi-

⁴⁸ Ailisto et al. 2016, s. 15 luonnehtivat on-demand -toimintaa seuraavasti: ”On-demand -taloudelle on olennaista, että kysyntään vastataan tarvittaessa tai vaadittaessa. On-demand -taloudessa yrityksen ja työvoiman välille syntyy lyhytaikaisia ja väliaikaisia, resursseihin, hyödykkeisiin ja pääomaeriin liittyviä toimeksiantoja ja työsuoritteita.”

⁴⁹ De Stefano 2016, s. 474. On-demand -palvelu liittyy yleensä kuljetukseen, siivoamiseen tai juokseviin asioihin, mutta myös asiantuntijatyön suorituksia tehdään on-demand -palveluiden kautta.

⁵⁰ Nieminen – Nykänen 2018, s. 7.

⁵¹ Ibid., s. 7.

⁵² Schwartz – Einarson 2018, s. 223. Suomessa käyttökelpoisen jakamistalouden oikeudellisen määritelmän ovat tarjonneet vero-oikeuden tutkijat Martti Nieminen ja Pekka Nykänen 2018, s. 7, joiden mukaan vero-oikeudellisesti relevantti määritelmä jakamistalouden käsitteelle on tilanne, jossa luonnollinen henkilö digitaalisen markkinapaikan kautta luovuttaa toiselle luonnolliselle henkilölle määräaikaisen käyttöoikeuden yksityistalouteensa kuuluvaan aineelliseen hyödykkeeseen vastiketta vastaan. Jakamistalouden alkuperäistä ideaa heijastava suppeampi määritelmä lienee sinänsä käyttökelpoinen, mutta oikeudellisiin tarkoitukseen tarkennettuna ja supistettuna käsite ei liity oikeastaan enää juuri lainkaan tässä tutkielmassa tutkittavaan ilmiöön. Niemisen ja Nykäsen määritelmä vastaa hyvin myös Frenkenin ja Schorin 2017, s. 3–10, määritelmää. He ymmärtävät jakamistalouden väliaikaisen käyttöoikeuden luovuttamiseksi alikäytettyihin fyysisiin hyödykkeisiin kuluttajien kesken. Kyseessä on siis kahden yksityishenkilön välinen vuokraustoiminta tai käyttöoikeuden luovuttaminen vastikkeetta. Keskeistä on fyysisen hyödykkeen, normaalisti esineen tai kiinteistön käyttöoikeuden väliaikainen luovutus silloin, kun esineen alkuperäinen omistaja ei tarvitse sitä omaan käyttöönsä. Tällaisella alikäyttöllä olevien resurssien jakamisella nähdään olevan positiivinen vaikutus ympäristön ja hyvinvoinnin kannalta, koska se lisää yleisesti tehokkuutta yhteiskunnassa. Jakamistalous-käsitettä tulisi siis käyttää yhteyksissä, joissa käyttöoikeuden jakaminen tapahtuu kuluttajalta kuluttajalle (peer-to-peer, C-to-C).

⁵³ Ks. esim. Heinrichs 2013.

⁵⁴ Cohen, Boyd – Kietzmann 2014, s. 279–296.

mintaa on vaikea nähdä luonnonvaroja säästävänä. Vaikka ihmisen aika ja taidot voivat tietyssä mielessä olla vajaakäytöllä esimerkiksi alityöllisyyden tilanteessa, ei ihmisten täysipainoinen ajankäyttö tai työllisyys lisää automaattisesti maailman kantokykyä. Kuljettajat eivät tee matkoja ilman tilausta, minkä lisäksi he voivat hankkia uusia työvälineitä matkojen toteuttamiseksi.⁵⁵ Kuluttaja mieltäne useimmiten tilanteensa palvelun, kuten kotiinkuljetuksen, johon pelkkä esineen lainaaminen ei riitä.

Lisäksi oikeudellisesti tuntuisi perusteettomalta määritellä ihmisen aika ja työ samaan jatkumoon esineen lainaamisen kanssa. Ihmisiin ja esineisiin sovellettavat oikeusnormit poikkeavat melkoisesti toisistaan sekä Suomessa että oletettavasti myös muualla. Työoikeuden peruseriaate vuoden 1944 ILO:n Philadelphian julistuksesta⁵⁶ on ”työ ei ole hyödyke”, *labour is not a commodity*.⁵⁷ *Labour is not a commodity* -maksimi vetää rajat jakamistaloudelle oikeudellisena käsitteenä, ja on vaikeasti perusteltavissa oikeudellisessa kirjallisuudessa samaistaa kauppaa, vaihtoa ja lainaamista ihmisen tekemään työhön.

1.6. Tutkielman rakenne

Norros kuvailee tutkielman esitysteknisten seikkojen olevan hyvin olennaisessa osassa metodin soveltamisen kannalta.⁵⁸ Myös tämän tutkielman rakenne on laadittu tulkintalainopillista metodia silmällä pitäen. Luvussa kaksi otetaan lain pintatasoa syvempi katsaus isännänvastuusäännökseen, sen justifikaatioihin, tarkoitukseen ja traditioon. Kolmannessa luvussa luodaan kuva siitä sosiaalisesta tilanteesta, alustayrityksen toiminnasta, johon isännänvastuunormin soveltumista harkitaan. Luvussa käsitteellistetään argumentaatiota, joka tähtää vastuunormien soveltumisen eliminoimiseen. Neljännessä luvussa käsitellään lainopillisesti alustayritysten työnsuorittajien mahdollisen työntekijäaseman tai vaihtoehtoisesti työntekijään rinnasteisen itsenäisen yrittäjän aseman edellytysten täyttymistä.

⁵⁵ Mattila 2019, s. 21.

⁵⁶ ILO Declaration of Philadelphia.

⁵⁷ O'Higgins 1997, s. 225–232. Tämä maksimi on johdettu 1880-luvulle, irlantilaisen ekonomistin John Kells Ingramin lanseeraamaksi. Tähän maksimiin kytkeytyy muun muassa ajatus siitä, että työnantaja ei voi myydä työntekijää toiselle yritykselle töihin sekä ajatus kohtuullisesta korvauksesta. EU-maat ovat ILO:n jäsenmaita ja täten sidottuja Philadelphian julistukseen.

⁵⁸ Norros 2007, s. 25.

2. Isännänvastuu vahingonkorvausoikeudellisena kanavoitisaäntönä

2.1. Isännänvastuu

Isännänvastuun perusluonteen sekä tarkoituksen tarkastelu on tarpeen tutkittaessa sen soveltumista uusiin tai väitetyksi uusiin vastuutilanteisiin. Isännänvastuuseen liittyy tulkinnallisia rajanvetotilanteita, sillä sen soveltumiseen liittyvä työsuhteen käsite on tulkinnanvarainen ja toisaalta työntekijään rinnasteisen yrittäjän käsitteen syvempi tulkinta on nimenomaisesti lain esitöissä jätetty oikeuskäytännön varaan.⁵⁹ Näin ollen puhdas lain sanamuodon tarkastelu ei kaikissa tilanteissa välttämättä riitä monipuoliseen argumentaatioon lainsäädännön soveltumisen kannalta.

Vahingonkorvausoikeuden ydinkysymys on, miten vahingosta aiheutuvat seuraukset jaetaan vahingonaiheuttajan ja vahingonkärsijän kesken.⁶⁰ Peruseriaatteen mukaan henkilö on vastuussa tahallisesti tai tuottamuksellisesti aiheuttamistaan vahingoista,⁶¹ jolloin kysymys on niin sanotusta henkilökohtaisesta vastuusta.⁶² Isännänvastuuta voi luonnehtia vahingonkorvaussäännön sijasta vastuusäännöksi. Kyseessä on sääntö, jonka mukaan henkilö on vastuussa toisen henkilön aiheuttamasta vahingosta – vahinko siis ohjataan toiselle taholle korvattavaksi. Oikeushenkilön vahingonkorvausvelvollisuudessa on useimmiten kyse isännänvastuun perusteella kanavoituneesta vastuusta.⁶³ Tästä on erotettava kuitenkin se, että oikeushenkilöllä voi olla vahingonkorvausvelvollisuus myös, mikäli sen orgaani tuottamuksesta tai tahallisesti aiheuttaa vahingon.⁶⁴ Suomen lainsäädännössä sopimuksenulkoisesta isännänvastuusta on säädetty vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:ssä. Lähtökohtaisesti työnantaja joutuu korvaamaan työntekijän työssä aiheuttamat vahingot. Työntekijän lisäksi Suomen oikeudessa myös työntekijään rinnasteinen itsenäinen yrittäjä kuuluu tietyin edellytyksin isännänvastuun piiriin.⁶⁵

⁵⁹ LaVM 5/1974 vp, s. 3: Lakivaliokunta toteaa, että ”säännöshdotuksen tarkoittamien yrittäjien tarkempi määrittäminen jäisi oikeuskäytännön varaan” ja että säännöksen soveltamiselle vakiintunee ennakkoratkaisujen myötä yhdenmukainen käytäntö.

⁶⁰ Ståhlberg – Karhu 2013, s. 7.

⁶¹ VahL 2.1:”Joka tahallisesti tai tuottamuksesta aiheuttaa toiselle vahingon, on velvollinen korvaamaan sen, jolle siitä, mitä tässä laissa säädetään, muuta johdu.”

⁶² Atiyah 1967, s. 1.

⁶³ Hemmo 2005, s. 53. Gray 2018, s. 3–97, Giliker 2010, 1–2, Eörsi 1975. Isännänvastuu ei ole Suomen oikeudelle ominainen poikkeus, vaan kyseessä on kansainvälisesti tunnettu sääntö tai doktriini. Se tunnetaan niin muissa Pohjoismaissa kuin mannermaisessa oikeudessa kuten Ranskassa ja Saksassa. Kansainvälisesti kysymys on vanhasta, historiallisesti kehittyvästä doktriinista.

⁶⁴ Ståhlberg – Karhu 2013, s. 199.

⁶⁵ Hemmo 2005, s. 53–57. McPeak 2016, s. 194: Myös Common Law’ssa itsenäinen yrittäjä voi kuulua tietyin edellytyksin isännänvastuun piiriin.

Isännänvastuu perustaa työnantajalle korvausvastuun, jos vahingon aiheuttaa työntekijä tai siihen rinnastuva itsenäinen yrittäjä, taikka säännöksen 2–3 momentissa tarkoitettu taho, joka aiheuttaa vahingon virheellään tai laiminlyönnillään⁶⁶ ja vahinko aiheutuu työssä.⁶⁷ Työntekijän vastuu rajoittuu vain kohtuulliseen vastuumäärään, jollei teko ole ollut tahallinen.⁶⁸ Työntekijän tai siihen rinnastuvan itsenäisen yrittäjän *lievä tuottamus* ei perusta lainkaan korvausvastuuta. Työntekijän vastuu ei sen toissijaisuuden takia useinkaan realisoidu ulkoista vahingonkärsijää kohtaan, vaan vahingonkorvauslain 4:3:n regressisäännöksen nojalla työntekijä on rajoitetusti korvausvelvollinen työnantajalleen tämän maksamasta korvauksesta.⁶⁹ Kyseessä on siis poikkeus täyden korvauksen periaatteeseen.⁷⁰

Keskeinen rajoitus isännänvastuulle on pykälässä mainittu ”työssä aiheuttaa” edellytys, jonka perusteella työnantaja ei vastaa työn ulkopuolella tapahtuneista vahingoista eikä myöskään kaikista työajalla tapahtuvista teoista, mikäli nämä eivät liity millään tavoin työtehtäviin. Lain sanamuodosta ilmenemätön elementti isännänvastuulle on anonyymi tuottamus, joka tarkoittaa, että vahingon aiheuttanutta ei ole kyettävä yksilöimään. Riittää, että tiedetään vahinkoa aiheuttaneen syyllistyneen tuottamukselliseen toimintaan tietyn yrityksen palveluksessa.⁷¹

Isännänvastuun toteutuksessa on eroja oikeusjärjestelmien välillä, ja lisäksi se on kehittynyt huomattavasti vuosikymmenten kuluessa. Traditionaalinen perusjako liittyen isännänvastuuseen ja tuottamukseen on kaksinainen. Ensimmäinen näkemys on, että isännänvastuu on ikään kuin ankaraa vastuuta: isäntä on vastuussa tuottamuksestaan riippumatta työssä aiheutuneesta vahingosta. Isännänvastuun perusteeksi riittää, että vahinko on tapahtunut *työssä*. Tämä on ollut johtava ajatus Common Law -järjestelmässä ja esimerkiksi Ranskassa. Toisen koulukunnan mukaan isännän on täytynyt tehdä tuottamuksellinen teko, jotta isännänvastuu

⁶⁶ Virheellä ja laiminlyönnillä tarkoitetaan tässä samaa kuin tuottamuksella ja tahallisuudella. Ks. Saarnilehto 1996, s. 58.

⁶⁷ Saarnilehto 1996, s. 56, Hemmo 2005, s. 58–59: Isännänvastuu koskee työntekijöiden ja näihin rinnasteisten itsenäisten yrittäjien lisäksi myös julkisyhteisön työntekijöitä sekä virkasuhteisia henkilöitä sekä henkilöä, joka suorittaa tehtävää viranomaisen määräyksestä, luottamustoimeen valittuna tai toisen pyynnöstä. Tähän ryhmään on luettu perinteisesti esimerkiksi asevelvolliset. Lisäksi isännänvastuu soveltuu oppilaisiin ja hoitolaitoksessa hoidettavina oleviin. Edellä mainittuihin ryhmiin ei paneuduta tässä työssä sen tarkemmin, sillä ne eivät nouse esille alustayrityksiä tarkasteltaessa.

⁶⁸ Vahingonkorvauslaki 4:1: ”Vahingosta, jonka työntekijä työssään virheellään tai laiminlyönnillään aiheuttaa, hän on velvollinen korvaamaan määrän, joka harkitaan kohtuulliseksi ottamalla huomioon vahingon suuruus, teon laatu, vahingon aiheuttajan asema, vahingon kärsineen tarve sekä muut olosuhteet. Jos työntekijän viaksi jää vain lievä tuottamus, ei vahingonkorvausta ole tuomittava. Laki on sama, jos vahingon aiheuttaa 3 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu itsenäinen yrittäjä.”

⁶⁹ Hemmo 2005, s. 60–61.

⁷⁰ Saarnilehto 1996, s. 49.

⁷¹ Hemmo 2005, s. 53–56.

voitaisiin hänelle langettaa (*culpa in eligendo*). Työnantajan tai isännän tuottamuksella on siis merkitystä. Tämä koulukunta on elänyt Saksassa, Itävallassa ja Sveitsissä, ja myös Suomessa aikaisemmin.⁷² Näissä järjestelmissä tuottamusta arvioidaan eri tavoin. Jälkimmäisen koulukunnan osalta on olennaista, että isännän/työnantajan osalta löytyy tuottamus, kun taas ensimmäisen koulukunnan osalta työntekijän tulee olla aiheuttanut vahinko tuottamuksella.⁷³ Nykyään suomalainen isännänvastuu on jossakin normaalin tuottamusvastuun ja tuottamuksettoman vastuun välillä, sillä se vaatii toisen henkilön eli työntekijän tuottamuksellista virhettä.⁷⁴

Voitaisiin karkeasti ottaen argumentoida, että Suomi siirtyi jälkimmäisestä ajattelutavasta edelliseen, muiden pohjoismaiden joukkoon,⁷⁵ vahingonkorvauslain säätämisen myötä, ja ehkä jo hieman ennen sitä oikeuskäytännössä. Ennen lain säätämistä näyttää vallalla olleen ajatus sopimuksenulkoisesta vastuusta *culpa in eligendo* -tyyppisenä.⁷⁶ Isännänvastuu on siis jossain muodossaan ollut voimassa Suomen oikeudessa jo ennen vahingonkorvauslain säätämistä. Isännänvastuu Suomessa on kehittynyt nimenomaan oikeuskäytännön kautta, minkä jälkeen lainsäädäntö on lähinnä selkiyttänyt tilannetta.⁷⁷ Isännänvastuu kanavointisääntönä on siis osa oikeuden historiallista kerrostumaa. Se ei ole vain oikeuden pintatasolle

⁷² Eörsi 1975, s. 4–22, ks. myös Giliker 2010, s. 21–22.

⁷³ Giliker 2010, s. 29.

⁷⁴ Ståhlberg – Karhu 2013, s. 201.

⁷⁵ HE 187/1973, s. 10.

⁷⁶ Kivimäki – Ylöstalo 1959, s.135, 361: Suomen siviilioikeudellisessa oppikirjassa vuodelta 1959 todetaan, sopimuksenulkoisesta vastuusta seuraavaa: ”Ulkokontrahdillisissa suhteissa ei vastuu apulaisen tuottamuksesta tavallisesti ole riippumaton isännän tuottamuksesta, vaan syntyy, lukuun ottamatta niitä tapauksia, joissa isäntä avustaa yllyttäjänä, avunantajana tai välillisenä tekijänä ainoastaan, jollei apulaista ole valittu huolella tai hänen työtänsä ole asianmukaisesti ohjattu ja valvottu (*culpa in eligendo vel instruendo vel custodiendo*), mihin nähden isännällä on todistustaakka (VilpKilpL 18 §).” Huomionarvoista on, että tämän ulkokontrahdillisen vastuun yhdeksi ulottuvuudeksi kirjoittajat lisäävät myös oikeushenkilöllä olevan ja sen rakenteesta johtuvan isännänvastuun. Oikeushenkilö on vastuussa toimeenpanevien orgaaniensa sivulliselle aiheuttamasta vahingosta ilman tuottamustakin. Sen sijaan muiden toimihenkilöiden teoista ja laiminlyönneistä sivulliselle aiheutunut vahinko tulee vastattavaksi vain tuottamuksesta. Tällaiset tavalliset toimihenkilöt ovat ”edustajia tämän sanan tavallisessa merkityksessä”, jolloin oikeushenkilö vastaa heidän toiminnastaan vain, jos toimielimistön (eli esimerkiksi johtokunta tai toimitusjohtaja) ”viaksi on jäänyt valinnan ja valvonnan tuottamus”. Hemmo 2005, s. 53: Orgaanin toimintaan perustuva tuottamusvastuu ja isännänvastuu on lähtökohtaisesti kuitenkin nähtävä eri ilmiönä.

⁷⁷ Virkkunen 1990, s. 80–82, 112–113: Isännänvastuulla on Suomessa monisatavuotinen historia. Vaikka vuoden 1734 kodifikaatiossa ei eksplisiittisesti ollut säännöstä isännänvastuusta, periaatteena isännänvastuu on ilmentynyt eri tavoin useissa erilaisissa laeissa. Isännänvastuuseen velvoittavia säännöksiä on ollut niin rakennuslaissa, merilaissa, vesioikeuslaissa kuin tilusten rauhoittamisesta kotoeläimistä annetussa asetuksessa ainakin 1800-luvulta lähtien. Säännöksissä oli kysymys päällysmiehen tai työnantajan vastuusta alaisensa teoista. Teollistuminen 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa nosti vahingonkorvausoikeuden kehittämisen yhteiskunnallisesti tärkeäksi teemaksi. Oikeuskirjallisuuden merkitys isännänvastuudoktriinin syntymisessä on epäselvä, sillä oikeuskirjallisuus on ollut historiallisesti tarkasteltuna kaukana oikeuskäytännöstä isännänvastuun osalta. Virkkunen näkee kirjallisuuden roolin olleen lähinnä tulkitsijan tai selittäjän rooli.

luotu normi, vaan enemmänkin oikeuskäytännöstä ja -todellisuudesta nousut, myöhemmin laiksi kirjattu säännös.⁷⁸

2.2. Isännänvastuun justifikaatiot

Yleisesti vahingonkorvausvelvollisuuden peruseriaatteita ovat tuottamus ja tuottamuksellisella toiminnalla henkilön itsensä aiheuttamat vahingot.⁷⁹ Isännänvastuusta puuttuvat nämä molemmat elementit, koska vahinkoa aiheuttamaton taho joutuu vastaamaan taloudellisesti toisen tahon aiheuttamista vahingoista. Tästä syystä isännänvastuu tuntuu vaativan erillistä justifikaatiota eli oikeutusta.⁸⁰ Isännänvastuun klassikkoteokset sijoittuvat Common Law -järjestelmiin,⁸¹ mutta niiden isännänvastuun oikeutusta pohtivat argumentit ovat paikoin relevantteja myös Suomen oikeudessa. Jo Thomas Baty kirjassaan *Vicarious Liability*⁸² vuodelta 1916 tiivistää 1700–1800-luvun Common Law -tapauksen pohjalta yhdeksän eri justifikaatioperustetta isännänvastuulle. Hän nimeää perusteiksi määräysvallan (control), hyötymisen (profit), koston (revenge), varovaisuuden ja valinnan (carefulness and choice), identifikaation (identification), näytön (evidence), avokätisyyden (indulgence), vaaran (danger) sekä tyydytyksen (satisfaction).⁸³ Viitisenkymmentä vuotta myöhemmin Atiyah tarkastelee

⁷⁸ Tuori 2000, s. 167–197. Tuori jakaa oikeuden kolmeen kerrostumaan: pintatasoon, oikeuskulttuuriin sekä oikeuden syvärakenteeseen. Nämä kaikki tasot yhdistyvät oikeudellisissa käytännöissä ja niiden välillä vallitsee niin sanottu sedimentaatio-suhde. Pintataso muuttuu nopeasti, kun taas alemmat tasot muuttuvat hitaasti. Oikeuden koherenssin takaa se, että pelkästään lain säännöksen muuttaminen ei muuta täysin oikeuden systematiikkaa, käsitteistöä tai periaatteita, vaan ne ovat oikeuden syvemmillä tasoilla ja muuttuvat hitaasti ajan myötä.

⁷⁹ Sama koskee sekä Common Law'ta että suomalaista ja mannermaista oikeuteen yleensäkin, ks. Giliker 2010, s. 2.

⁸⁰ Atiyah 1967, 12–13. Toisaalta Atiyahin mukaan tuottamus ei ole vahingonkorvausoikeudessa kovinkaan yksinkertainen asia, vaan useampi henkilö on voinut vahingonkorvausoikeudessa yleisestikin olla aiheuttamassa niitä olosuhteita, joiden vuoksi vahinko tapahtuu. Toisaalta, useita muitakin vastuumuotoja on olemassa ilman tuottamusta. Myöskään maksetun vahingonkorvauksen määrä ei korreloi tuottamuksen asteen kanssa. Kolmanneksi, todellisuudessa vahingonkorvauksen maksaa kuitenkin useimmiten vakuutusyhtiö – ei siis vahingon aiheuttanut henkilö.

⁸¹ Atiyah 1967, s. V, Roszkowski – Roszkowski 2005, s. 236–237: Common Law'ssa isännänvastuu on osa sopimuksenulkoista vastuuta ja kuuluu vicarious liability -doktriinin alle. Doktriini on ollut perinteisesti melko yhtenäinen eri Common Law'ta noudattavilla juridiktioilla. Common Law tuntee työnantajan vastuun työntekijänsä sopimuksenulkoisestavahingosta osana isännänvastuuta. Oppia työnantajan sopimuksenulkoisesta vastuusta kutsutaan usein respondeat superior –doktriiniksi. Doktriinissa on samoja piirteitä kuin suomalaisessa isännänvastuussa, sillä kyseessä on pääsääntöisesti työnantajan tuottamuksesta riippumaton vastuumuoto, ja vahingon tulee tapahtua työn yhteydessä.

⁸² Teosta voinee pitää tietyllä tavoin klassikkona, sillä sitä käsitellään niin Atiyahin *Vicarious Liability* teoksessa (1968) kuin Gilikerin saman nimisessä (2010).

⁸³ Baty 1916, s. 148–149: Baty, joka on ilmeisen kriittinen doktriinia kohtaan, eikä pidä löytämiensä justifikaatioperusteiden määrää vakuuttavana perusteena isännänvastuun puolesta, vaan enemmänkin päinvastoin: "A doctrine which is accounted for on nine different grounds may reasonably be suspected of resting on no very firm basis of policy."

näitä niin kutsuttuja traditionaalisia justifikaatioperusteita laajemmin samoin nimetyssä klassikkoteoksessaan, mutta nostaa esille myös modernimman perusteen: haitan hajauttamisen (loss-distribution).⁸⁴

Sekä Baty että Atiyah kirjoittivat Common Law -juristeina, kun taas Giliker yhä saman nimessä teoksessaan vuodelta 2010 tarkastelee justifikaatioperusteita⁸⁵ myös mannermaisen oikeuden näkökulmasta – todeten tosin, ettei myöskään mannermainen oikeus ole kyennyt löytämään yhtä tiettyä justifikaatioperustetta isännänvastuulle. Giliker on oikeusvertailevalla otteella tiivistänyt justifikaatioperusteet kolmeen pääryhmään. Näistä ensimmäinen on *culpa in eligendo/vigilando* ja identifikaatioteoria, toinen haitanjako sekä vahingonkäräjän kompensointi sekä kolmas riski ja ennaltaestävyys.⁸⁶

Suomen oikeudesta, lain esitöistä, tapauksista ja oikeuskirjallisuudesta on löydettävissä edellä mainittuja justifikaatioperusteita. Erityisesti tulkinnanvaraisissa rajatapauksissa ja mietittäessä, tulisiko säännöstä soveltaa uuteen tilanteeseen, säännöksen oikeutuksen ja toisaalta tarkoituksen paikantamisella voi olla käytännön vaikutuksia säännöksen tulkinnalle.⁸⁷ Toki voidaan kysyä, mitä yhteistä on säännöksen perusteluilla ja tarkoituksella sekä justifikaatiolla eli oikeutuksella. Kyseessä on nähdäkseni näkökulmaero. Kun puhutaan säännöksen oikeutuksesta, näkökulmana on se, että isännänvastuu on poikkeus vahingonkorvausoikeuden pääsääntöisiin lähtökohtiin.⁸⁸ Käytännössä kuitenkin säännöksen perustelut ja oikeutukset ovat sisällöllisesti samoja argumentteja. Huomionarvioista kuitenkin on, että isännänvastuun ja vahingonkorvausoikeuden perustelut ja oikeutukset eivät kaikki tue samaa päämäärää, vaan useita erilaisia päämääriä ja tarkoituksia.⁸⁹ Seuraavaksi tarkastellaan vahingonkorvauslain mukaiseen isännänvastuuseen liittyvää oikeutusta suomalaisen sekä tämän klassisen Common Law - sekä oikeusvertailevan kirjallisuuden valossa.

⁸⁴ Atiyah 1967, s. 12–27.

⁸⁵ Justifikaatioperusteet on löydetty pääasiallisesti lainopillisesti. Kyseisestä aiheesta ei vaikuta löytyvän empiiristä tutkimusta, jonka perusteella voisi todeta, toimivatko nämä perusteet siten, miten niiden on oikeudellisessa päättelyssä oletettu toimivan.

⁸⁶ Giliker 2010, s. 229–242.

⁸⁷ Ks. myös Giliker 2010, s. 244: ”These rationales not only have theoretical relevance, but also practically affect how we interpret the basic elements of the vicarious liability framework.”

⁸⁸ Ks. esim. Atiyah 1967, s. 12. Hemmo 2005, s. 55, alaviite 4 näyttää jopa tulkitsevan näiden kahden olevan täysin sama asia.

⁸⁹ Calabresi 1970, s. 21.

2.1.1. Kontrolli/määräysvalta

Suomalaisen isännänvastuun keskeiseksi perusteeksi voidaan mainita työn teettäjällä olevan mahdollisuus ohjata ja valvoa toimintaa.⁹⁰ Jo Baty listasi kontrollin ensimmäiseksi isännänvastuun justifikaatioperusteeksi.⁹¹ Lisäksi kyseinen peruste on olennainen työsopimuksen olemassa oloa testaava kriteeri niin Suomen laissa kuin Common Law'ssakin.⁹² Atiyahin mukaan kontrolliperusteeseen liitetään usein työnantajan mahdollisuus estää vahinkojen tapahtumista ennalta – tosin kyseessä ei ole empiirisesti todistettu vaikutus, vaan ainoastaan abstrakti oletus.⁹³

Vahingonkorvauslakia valmistelleessa vuoden 1965 komiteamietinnössä todetaan, että lain-säännöksellä asetetun isännänvastuun tulisi edistää kaikkia sellaisia toimenpiteitä, jotka estävät vahinkojen sattumista. Työnantajalla on parhaat keinot ehkäistä vahinkoja työssä esimerkiksi valitsemalla tehtäviin sopivimmat työntekijät, antamalla ohjeita, valvomalla ja järjestämällä suojelutoimenpiteitä. On myös mahdollista ajatella niin, että edellä mainittujen toimien laiminlyönti itsessään aiheuttaisi tuottamusvastuun, mutta sen todistaminen on vaikeaa. Toisin sanoen isännänvastuu antaisi työnantajalle lisää kannustimia toimia vahinkojen estämiseksi työssä, jolloin isännänvastuulla olisi tällainen toimintaa ohjaava vaikutus.⁹⁴ Työntekijän aiheuttaman vahingon voidaankin usein olettaa johtuvan työnantajan tai työnjohdon huolimattomuudesta.⁹⁵ Näistä perusteista on johdettavissa myös Batyn listaama ja Atiyahin analysoima varovaisuuden ja valinnan (*care and choice*) oikeutusperuste, jonka mukaan yksi argumentti isännänvastuun puolesta on se, että isäntä voi vapaasti valita apu-

⁹⁰ Hemmo 2005, s. 54.

⁹¹ Baty 1916, s. 148.

⁹² Atiyah 1967, s. 15.

⁹³ Ibid., s. 16–17.

⁹⁴ KM 1965, s. 25.

⁹⁵ HE 187/1973, s. 5–9. Isännänvastuun tuottamusvastuuluonnetta arvioidaan hallituksen esityksessä. Sen mukaan suomalaisen oikeuden lähtökohtana on isännänvastuu palveluksessaan olevan henkilön aiheuttamasta vahingosta, mikäli työnantajan viaksi jää huolimattomuus apulaisen valitsemisessa, valvomisessa tai ohjaamisessa. Kyseessä on siis tuottamusvastuu. Kuitenkin, hallituksen esityksessä todetaan myös, että käytännössä työnantajan huolellisuudelle asetetaan erittäin suuret vaatimukset, mistä syystä se käytännössä on jo hyvin lähellä objektiivista vastuuta. Saarnilehdon 1996, s. 48 mukaan isännänvastuu oli keskeinen uudistus suomalaisessa vahingonkorvausoikeudessa, sillä tätä ennen työnantaja ei ollut vastannut työntekijän aiheuttamasta vahingosta, ellei sillä ollut tuottamusta. Hallituksen esityksessä kuitenkin mainittiin, että työntekijän aiheuttaman vahingon voidaankin usein olettaa johtuvan työnantajan tai työnjohdon huolimattomuudesta. Voi olla, että käytännön oikeustodellisuudessa uudistuksella ei välttämättä ollut suurta eroa aiempaan.

laisensa. Jos hän valitsee tekijän huolimattomasti, ei ole oikeudenmukaista, että vahingonkärtsijä joutuisi kantamaan tästä aiheutuneen vahingon.⁹⁶ Tämä peruste nousee esiin myös silloin kun analysoidaan isännänvastuuta vuokratyösuhteissa.⁹⁷

Calabresin mukaan yksi koko vahingonkorvausoikeuden päätavoitteista on vahinkojen aiheuttamien kulujen vähentäminen. Tämä tavoite jaetaan kolmeen osaan: vahinkojen aiheutumisen vähentyminen, vahingonkärtsijän suoja (jolla vähennetään vahingon jälkeisiä kuluja) sekä hallinnollisten kulujen vähentäminen. Ensimmäinen näistä alakohdista on linjassa sen kanssa, että isännänvastuu ikään kuin kannustaisi työnantajaa huolehtimaan vahinkojen ennaltaehkäisystä.⁹⁸

2.1.2. Vahingonkärtsijän suoja ja maksukyky

Työnantaja lienee yleensä työnsuorittajaa maksukykyisempi vahingonkorvauksen suorittaja.⁹⁹ Tätä perustetta Baty piti ainoana todellisena perusteena isännänvastuulle. Käytännössä tavallisella ihmisellä on yleensä heikko maksukyky, mitä tulee varsinkin isompien vahingonkorvaussaatavien maksamiseen.¹⁰⁰ Common Law'ssa ilmiötä on nimitetty myös syvemmät taskut -doktriiniksi (*deeper pockets*).¹⁰¹ Yksi argumentti syvempien taskujen puolesta on se, että toissijaiset vahingot, eli se yhteiskunnallinen ja sosiaalinen kuluerä, joka syntyy vahingosta, on pienempi, mikäli vahinko kanavoidaan sellaisen tahon maksettavaksi, jolla on se parhaat edellytykset maksaa.¹⁰² Alustatalouden näkökulmasta vahingonkärtsijän suojaaminen on herättänyt huolta. Jos esimerkiksi alustapalvelun kuljettajaa pidetään itsenäisenä yrittäjänä, jonka toiminnasta alustapalvelu ei ole isännänvastuussa, niin kutsutun alikompensaation riski on todellinen.¹⁰³ Mikäli vahingonkärtsijä ei saa reparatiivisessa hengessä korvausta vahingoistaan, vahinko koituu lopulta tavalla tai toisella yhteiskunnan maksettavaksi.

⁹⁶ Atiyah 1967, s. 19.

⁹⁷ Ks. KKO 2005:135, Norros 2012.

⁹⁸ Calabresi 1970, s. 26–28.

⁹⁹ HE 187/1973, s. 9.

¹⁰⁰ Baty 1916, s. 148, Atiyah 1967, s. 22.

¹⁰¹ Giliker 2010, s. 243.

¹⁰² Calabresi 1970, s. 40.

¹⁰³ McPeak 2016 s. 171.

Vahingonkärsijän oikeussuojan kannalta voidaan ajatella, että on perusteltua asettaa vastuu maksukykyisemmälle taholle.¹⁰⁴ Hallituksen esityksessä 1974 todetaan vahingonkorvausoikeudelle keskeiseksi tavoitteeksi nimenomaan vahingonkärsijän oikeus taloudelliseen hyvi-tykseen hänelle aiheutuneen vahingon johdosta.¹⁰⁵ Säännöksen yksityiskohtaisissa peruste-
luissa liittyen työssä aiheutettuun vahinkoon todetaan, että rajattaessa työn tai työnantajan toiminnan piiriä on lähtökohtana pidettävä säännöksen päätavoitetta. Päätavoitteena on pyr-
kimys turvata vahingon kärsineelle korvaus vahingosta, johon työ tai toiminta saattaa joh-
taa.¹⁰⁶ Vahingonkärsijän suojaamisen argumentti kuvastaa laajemminkin vahingonkorvaus-
sääntelyn reparatiivista tarkoitusta, jossa vahingonkärsijä on palautettava sellaiseen ase-
maan, jossa hän olisi ollut ilman tapahtunutta vahinkoa.¹⁰⁷

2.1.3 Työn suorituksen delegointi

Hemmon mukaan isännänvastuun tarpeellisuus organisoituneessa yhteiskunnassa on ilmei-
nen. Suomalaisessa oikeusajattelussa lähtökohtana on ollut, ettei työsuorituksen delegointi
voi lähtökohtaisesti kaventaa toimeksiantajan vastuuta.¹⁰⁸ Sopimusperusteisessa vastuussa
on periaate, jonka mukaan sopimusvelallinen vastaa apulaistensa suorituksista kuin omis-
taan. Näin ollen sopimusvelallinen ei voi vapautua vastuustaan vetoamalla täytäntöönpano-
apulaisen virheeseen. Tätä periaatetta kutsutaan isännänvastuuksi sopimussuhteissa. Mikäli
näin ei olisi, voisi sopimusvelallinen kaventaa vastuutaan käyttämällä täytäntöönpanoapu-
laisia. Sopimusvelkojan näkökulmasta ei ole usein suurempaa merkitystä sillä, miten sopi-
musvelallinen järjestää sopimuksen täyttämisen, ja on yleistä, että sopimuspuoli käyttää apu-
laisia.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Hemmo 2005, s. 54. KM 1965 s. 29 todetaan, että työnantajavastuun rajoja määrittäessä on otettava huo-
mioon myös vahingonkärsijän etu.

¹⁰⁵ HE 187/1974, s. 8.

¹⁰⁶ HE 187/1973, s. 16. Toisaalta Atiyah 1967, s. 14 huomauttaa, että mikäli kukaan muu ei vahinkoja korvaa,
ainakin henkilövahingot tulevat lopulta veronmaksajien maksettavaksi. Kysymys on vahinkojen allokoinnista
yhteiskunnassa, ja jopa siitä, mikä yhteiskuntaluokka vahingot lopulta maksaa.

¹⁰⁷ Kaisanlahti 1999, s. 87, Giliker 2010, s. 234 avaa tämän perusteen taustalla olevaa ajattelua siten, että va-
hingonkärsijän voidaan nähdä olevan kaikista viattomin osapuoli isännänvastuutilanteessa. Hänellä ei ole osal-
lisuutta mahdolliseen palvelussuhteeseen, mutta hän saattaa silti joutua kärsimään siitä, mikäli vahingonaiheut-
tajalla ei ole maksukykyä. Ranskan oikeudessa tätä perustetta kuvataan kohtuullisuuden ja sosiaalisen oikeu-
denmukaisuuden periaatteena.

¹⁰⁸ Hemmo 2005, s. 54, Ståhlberg – Karhu 2013, s. 200.

¹⁰⁹ Hemmo 1998, s. 118–119.

Sopimusoikeudelliseen isännänvastuuseen viitattiin yleisenä sääntönä jo vuoden 1959 Suomen siviilioikeuden oppikirjassa,¹¹⁰ eli periaate oli vakiintunut suomalaisen siviilioikeuteen jo vähintään 60 vuotta sitten, todennäköisesti jo paljon aiemmin. Deliktivastuun osalta periaate ei ole aivan näin vahva, koska se ei sisällä lähtökohtaisesti itsenäisten yrittäjien aiheuttamia vahinkoja.¹¹¹ Hallituksen esityksessä isännänvastuusäännöksen laajaa soveltamista perusteltiin kuitenkin myös sillä, että sopimuksenulkoisen isännänvastuun laajentaminen saattaisi sen voimaan ”lähes samoin perustein kuin vastuu sopimussuhteissa”, mikä taas helpottaisi arvioita yksittäistapauksissa.¹¹² Samaa logiikkaa käytetään sopimuksenulkoisen isännänvastuun perusteena. Giliker liittää sen Master’s tort -teorian ajatusmaailmaan: isäntä vastaa apulaisensa teoista kuin omistaan, eli ne samaistetaan.¹¹³ Ajatus kytetään usein myös *qui facit per alium facit per se* -maksimiin.¹¹⁴

2.1.4. Yleisön odotukset ja vahingontekijän tunnistaminen

Myös yleisön odotukset sekä työntekijän identifikaatio työnantajaan voidaan nähdä isännänvastuun perusteina.¹¹⁵ Ulkopuolisen henkilön voi olla vaikea yksilöidä yksittäistä työntekijää, mutta työnantajan yksilöiminen lienee usein helpompaa. Tämä argumentti on lähellä näyttöjustifikaatiota (evidence), jonka mukaan vahinkotilanteessa voi olla vaikeaa tunnistaa yksittäistä vahingon aiheuttanutta henkilöä.¹¹⁶ Esimerkiksi henkilö voisi saada ruokamyrkytyksen ravintolaruuasta, mutta hänen voi olla mahdotonta näyttää, kuka yksittäinen henkilö oli aiheuttanut myrkytyksen toiminnallaan. Tähän argumenttiin liittyy myös vahingonkorvaukslain sanamuodosta ilmenemätön, mutta voimassa olevaa oikeutta edustava, elementti isännänvastuussa eli anonyymi tuottamus. Se tarkoittaa, että vahingon aiheuttanutta ei ole kyettävä yksilöimään saadakseen korvauksen isännältä. Riittää, että tiedetään vahinkoa aiheuttaneen syyllistyneen tuottamukselliseen toimintaan tietyn yrityksen palveluksessa.¹¹⁷

¹¹⁰ Kivimäki – Ylöstalo 1959, s. 361.

¹¹¹ Hemmo 2005, s. 54.

¹¹² HE 187/1973, s. 10.

¹¹³ Giliker 2010, s. 13–14, 233: Common Law’ssa tunnetaan kaksi eri teoriaa isännänvastuusta. Niin kutsutun Servant’s tort -teorian mukaan isäntä on vastuussa toisen henkilön tuottamuksellisesta teosta. Sen sijaan Master’s tort -teoriassa katsotaan, että koska työntekijä on tehnyt teon isännän lukuun, kyseessä on itseasiassa isännän oma, eli tietyllä tavalla suora, vastuu. Ei siis ole teoreettisesti ajateltuna aina mitenkään selvää, onko vastuu isännän henkilökohtaista vastuuta vai isännänvastuun kautta kanavoitunutta.

¹¹⁴ Atiyah 1967, s. 19, Giliker 2010, s. 14.

¹¹⁵ Hemmo 2005, s. 54.

¹¹⁶ Atiyah 1967, s. 20.

¹¹⁷ Hemmo 2005, s. 53.

2.1.5. Hyödyn jakautuminen – reilu haittajako

Toisaalta voidaan argumentoida, että vastuun kohdistamisessa tulisi ottaa huomioon myös työn teettämisellä tavoitellun hyödyn jakautuminen.¹¹⁸ Komiteamietinnössä 1965 todetaan, että KKO:n vahingonkorvauslakia edeltäneissä isännänvastuuseen viittaavissa tapauksissa lienee jossain määrin kiinnitetty huomiota myös toiminnasta johtuvaan hyötyyn sekä siihen liittyvään erityiseen riskiin.¹¹⁹ Saarnilehto linjaa, että koko isännänvastuusäännöksen tarkoituksena on, että vahingosta vastaa taho, joka hyötyy vahinkoa aiheuttaneesta toiminnasta taloudellisesti.¹²⁰

Tämä argumentti löytyy myös jo Batyn traditionaalisista oikeutusperusteista, joskaan argumentista ei olla Common Law'ssa aina oltu kovin yksimielisiä. On selvästi kuitenkin paikannettavissa ajatus siitä, että hyötyjän tulisi myös kantaa riski.¹²¹ Työntekijät työskentelevät työnantajan lukuun, ja aina on olemassa riski, että joku aiheuttaa vahingon. Toisin sanoen yksi työntekijöiden pitämisen enemmän tai vähemmän ennakoitavissa olevista riskeistä on vahinkoriski. Työntekijät työskentelevät jonkun eduksi, ja tällöin on kohtuullista, että hyötyjä myös kantaa mahdolliset tappiot. Tältä osin voidaan ajatella, että yrityksen tulisi kantaa sen toiminnasta aiheutuvat riskit. Vastuu riskin kantamisesta voi myös edesauttaa sitä, että työnantaja pyrkii ennaltaehkäisemään syntyviä vahinkoja.¹²² Tältä osin oikeutusperuste kytkeytyy myös ensiksi mainittuun kontrollin ajatukseen. Ennaltaehkäisemisen tavoite liittyy laajemminkin koko vahingonkorvausoikeuden yhteen päätavoitteeseen eli preventioon.¹²³

Mielityinen on vahingonkorvausoikeuden oikeusperiaatteita koskevassa väitöskirjassaan nimennyt yhdeksi vahingonkorvausoikeuden oikeusperiaatteeksi reilun haittajaon periaatteen. Hän muotoilee periaatteen seuraavasti: ”*riskialttiiden toimintojen aiheuttamat haitat tulee kohdistaa toiminnasta hyötyvien kannettavaksi hyödyn mukaisessa suhteessa*”. Hänen mielestään on moraalisesti perusteltua ulottaa riskialttiista toiminnasta aiheutuvien haittojen ja-

¹¹⁸ Hemmo 2005, s. 54.

¹¹⁹ KM 1965 A, s. 11.

¹²⁰ Saarnilehto 1996, s. 57.

¹²¹ Atiyah 1967, s. 18.

¹²² Giliker 2010, s. 238–240. Gray 2018 käsittelee syvällisesti tuoreessa Vicarious Liability -teoksessaan tätä myös Enterprise Risk Theory -nimellä kulkevaa ajattelua. Teoriolla yrityksen toimintaan liittyvistä riskeistä ja niiden laajuudesta on sekä kannattajia että vastustajia, erityisesti siltä osin, mikä kaikki olisi nähtävä yrityksen perustoimintaan kuuluvaksi riskiksi.

¹²³ Kaisanlahti 1999, s. 87.

kaminen kaikkiin inhimillisiin toimintoihin, ilman että periaatteen soveltumista rajataan vahinkojen suuruuden tai laadun perusteella. Toiminnan laadusta riippumatta on mahdollista arvioida, kuka toiminnasta hyötyy. Näin ollen haitat tulisi kohdistaa hyötyjille.¹²⁴

Mielityinen analysoi väitöskirjassaan isännänvastuun suhdetta reilun haittajaon periaatteen todeten, että työnantajan ensisijainen ja täysimääräinen isännänvastuu vastaa hyvin reilun haittajaon periaatetta. Hän perustelee tätä sillä, että isännänvastuun alaan kuuluvat vahingot liittyvät usein vahinkoriskeihin, jotka ovat ominaisia työnantajan harjoittamalle toiminnalle ja joihin tämä voi vaikuttaa. Toisaalta taloudellinen hyöty työntekijän tekemästä työstä koituu olennaisesti työnantajalle. Työnantajalla on myös mahdollisuus hajauttaa vahinkokustannukset pulverisoimalla tai vakuuttamalla.¹²⁵

2.1.6. Vahinkokustannusten pulverisoiminen ja vakuuttaminen

Isännänvastuuta voi perustella myös vahinkokustannusten pulverisoimismahdollisuudella¹²⁶ sekä paremmilla vakuuttamismahdollisuuksilla.¹²⁷ Useimmiten työnantajalla on paremmat mahdollisuudet kantaa syntynyt vahingonkorvausvastuu ja pulveroida se esimerkiksi jo valmiiksi hintoihin, esimerkkinä työnantajan vastuuvakuutuskulut.¹²⁸ Myös vuoden 1974 hallituksen esityksessä selväsanaisesti todetaan, että isännänvastuun rasittavuutta työnantajalle vähentää mahdollisuus siirtää taloudellista taakkaa vakuutusyhtiöille vastuuvakuutuksella.¹²⁹

Hajauttaminen oli jo 1960-luvulla keskeisin peruste isännänvastuun puolesta, ja on sitä nykyäänkin.¹³⁰ Työnantaja voi pulverisoida vahinkoihin varautumisen hintoihinsa ja kokonaisliiketoimintaansa. Näin taloudellinen vastuu vahingosta jaetaan hyvinkin laajalle. Mikäli vahinkoriskiä ei saada pulverisoitua kuluttajille, voidaan se pulverisoida myös työntekijöille tai vaikkapa osakkeenomistajille. Käytännössä riskit pulverisoitaneen yleisesti molemmilla

¹²⁴ Mielityinen 2006, s. 259–261.

¹²⁵ Ibid., s. 360.

¹²⁶ Pulverisointi perustuu rahan alenevaan rajahyötyyn. Taloustieteellistä näkökulmaa ei kuitenkaan käsitellä tässä tutkielmassa sen syvällisemmin. Ks. esim. Calabresi 1970, s. 41, Kisanlahti 1999, s. 90.

¹²⁷ Hemmo 2005, s. 54.

¹²⁸ KM 1965 A, s. 25–26. Komitea kuitenkin päätyi siihen, että se ei esitä säännöksiä vastuuvakuuttamisen ja vahingonkorvauksen välisestä suhteesta, vaikka tätäkin asiaa olivat pohjoismaiset vahingonkorvauskomiteat harkinneet.

¹²⁹ HE 187/1973, s. 5.

¹³⁰ Ks. esim. Dalley 2016, s. 637: ”That doctrine, commonly known as respondeat superior, is intended to ensure that employers internalize the losses that arise from their businesses. Once a loss is too far removed from the business, then it is no longer appropriate that the employer internalize the loss.”

tavoilla.¹³¹ Tällöin kysymys on henkilöiden välisestä pulverisoinnista¹³² – tai voitaisiin sanoa myös, että toiminnasta hyötyjien. Toinen tai rinnakkainen vaihtoehto on pulveroida riskiä ajallisesti, mikä on mahdollista vakuuttamalla toimintaa.

Riskin hajauttaminen ja vakuuttaminen liittyvät osaltaan useisiin muihin perusteisiin. Ne edesauttavat vahingonkärsijän suojaa ja varmistavat maksukyvyyn vahinkotilanteessa. Samoin kyseessä on myös riskeihin varautuminen jo ennakolta. Lienee ennakoitavissa, että liiketoimintaan liittyy tiettyjä riskejä ja vahingot ovat mahdollisia. Kuten Atiyah huomioi, tämä peruste tietyllä tavalla myös rajaa isännänvastuun soveltumista vain yrityksen toiminnan yhteydessä aiheutuneisiin vahinkoihin.¹³³ Kun yrityksen oman riskin pulverisointia pidetään isännänvastuun pääasiallisena tarkoituksena ja toisaalta oikeutuksena, keskeinen kysymys on, miten laaja isännänvastuu on. Liian kapea vastuualue ulkoistaa yrityksen liiketoiminnalle kuuluvia riskejä viattomille ulkopuolisille, kun taas liian laaja vastuu asettaa ulkopuolisten vahinkoja sinänsä viattoman yrityksen harteille.¹³⁴ Todettakoon, että riskin hajauttamisen ajatuksessa on joidenkin tutkijoiden mukaan ongelmana, että ei ole mitään yleistä kaikille yrityksille samaa tasoa, jolla nämä voisivat riskiä hajauttaa esimerkiksi hinnoittamalla tai vakuuttamalla.¹³⁵

Vaikuttaa siltä, että Suomessa johtavat isännänvastuun rationalisoinnit tai tarkoitukset ovat lain esitöiden ja suomalaisen oikeuskirjallisuuden perusteella vahingonkärsijän suoja, reilun haittajaon periaate sekä mahdollisuus riskin hajauttamiseen. Toki voidaan kysyä, mitä merkitystä näillä tarkoituksilla on. Kivivuoren mukaan suomalaisessa vahingonkorvausoikeudessa ei ole perinteisesti osattu erottaa toisistaan vahingonkorvaussääntelyn *tarkoituksia* ja toisaalta *tosiasiallisia vaikutuksia*.¹³⁶ Ongelmana lienee empiirisen tutkimuksen puute – voidaan arvella, että tietynlainen sääntely tai tuomitsemistoiminta aiheuttaa tietynlaista toimintaa, mutta niin kauan, kun asiasta ei ole empiiristä laajamittaisesti hyväksyttyä tutkimusta, se jäänee arvelujen varaan. Jotta lain tulkinta olisi rationaalista ja eheää, lienee sekä lainsäädännön taustaa että tosiasiallista vaikutusta tarkoituksenmukaista tarkastella ainakin vaikeissa tapauksissa ja rajanvetotilanteissa.

¹³¹ Atiyah 1967, s. 22–23.

¹³² Calabresi 1970, s. 41–42.

¹³³ Atiyah 1967, s. 28.

¹³⁴ Dalley 2016, s. 637.

¹³⁵ Gray 2018, s. 125, jonka mukaan muun muassa yhdysvaltalaiset tutkijat C.R. Morris ja W. Douglas ovat todenneet näin.

¹³⁶ Kivivuori 2005, s. 163.

3. Isännänvastuu ja *on demand* -alustayritykset

Suomen oikeudessa kysymykset isännänvastuusta aktualisoituvat työnantaja-aseman kautta.¹³⁷ Keskeisessä asemassa kolmannelle osapuolelle aiheutuneen vahingon kanavoitumisessa alustayritykselle on sen arviointi, onko vahingon aiheuttanut työnsuorittaja VahL 3:1:ssä tarkoitettu työntekijä tai työntekijään rinnasteinen itsenäinen yrittäjä. Kysymykset työntekijäksi kategorisoinnista ratkaistaan tapauskohtaisesti ja rajatapauksissa kokonaisarviolla.¹³⁸

Pääsääntöisesti alustayritykset luokittelevat kuljettajansa, lähettinsä ja muut ”partnerit” itsenäisiksi yrittäjiksi,¹³⁹ sekä linjaavat olevansa puhtaasti teknologisia välittäjiä, jotka ainoastaan luovat yhteyden itsenäisten yrittäjien ja asiakkaiden välille osallistumatta itse palvelun tarjoamiseen.¹⁴⁰ Osa alustatalouden työnsuorittajista tulee tällöin todennäköisesti määritellyksi oikein, itsenäisiksi yrittäjiksi, mutta osan kohdalla kyseessä lienee niin sanottu näennäisluokittelu (*misclassification*), jolla pyritään välttämään lakisääteisiä vastuita ja näin saamaan kilpailuetua alustayritykselle suhteessa muihin saman toimialan yrityksiin.¹⁴¹ Alustayritykset käyttävät tämän kaltaisia argumentteja toimintansa luonteesta välttääkseen vastuun mahdollisista vahingoista.¹⁴²

Useissa tapauksissa alustayritykset ovat vedonneet oikeudenkäynneissä liiketoimintamalliinsa, ja siten pyrkineet näyttämään, että niiden kuljettajat tai lähetit eivät ole työntekijöitä tai näihin rinnasteisia, eikä työlainsäädäntö tai isännänvastuu näin ollen sovellu niihin.¹⁴³ Ehkä tästä syystä alustayritysten liiketoimintamalleihin on kiinnitetty varsin paljon huomiota esimerkiksi oikeuskirjallisuudessa¹⁴⁴ ja käytännössä¹⁴⁵. Kutsun tätä liiketoiminnan organisointiin keskittyvää argumentaatiota tässä tutkielmassa *alusta-argumentaatioksi*. Isännänvastuun soveltumisen näkökulmasta on relevanttia, miten työnsuorittajat luokitellaan, ja

¹³⁷ VahL 3:1: ”Työnantaja on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka työntekijä virheellään tai laiminlyönnillään työssä aiheuttaa. Työnantajana pidetään myös sitä, joka antaa tehtävän sellaiselle itsenäiselle yrittäjälle, joka huomioon ottaen toimeksiantosuhteen pysyvyys, työn laatu ja muut olosuhteet on rinnastettava työntekijään.”

¹³⁸ Kokonaisarviosta esim. Sarkko 1970, s. 34.

¹³⁹ Lobel 2016, s. 132, *Workers' Union of Great Britain (IWGB) and RooFoods Limited T/A Deliveroo*, kohta 12.

¹⁴⁰ Prassl – Risak 2016, s. 619.

¹⁴¹ Tippet 2018, s. 291–294.

¹⁴² Pfeffer-Gillet 2016, s. 241.

¹⁴³ Ks. esim. Pfeffer-Gillet 2016, 243, De Stefano 2016, s. 478–479, Rogers 2018, s. 304, Shapiro 2018, s. 2925.

¹⁴⁴ Ks. esim. Spitko 2018.

¹⁴⁵ Toinen tutkimuskysymykseen liittymätön syy lienee se, että harjoitettavan toiminnan luonteesta riippuu, minkälaisia markkinoille pääsyä koskevia vaatimuksia, kuten lupavaatimuksia, yritykselle saa sähköistä kaupankäyntiä koskevan direktiivin nojalla asettaa. Ks. COM (2016) 356 final, s. 6.

toisaalta myös se, minkälaisia argumentteja käytetään luokittelun yhteydessä. Palveluiden määrittelyyn liittyvät kysymykset voivat vaikuttaa siihen, arvioidaanko työnsuorittajat työntekijöiksi vai itsenäisiksi yrittäjiksi.¹⁴⁶ Tässä luvussa paneudutaan alustayritysten toiminnan organisointiin liittyvään argumentointiin, mikä edellyttää myös toiminnan kuvaamista.

3.1. *On demand* -alustayritysten liiketoiminta

Alustayritysten liiketoiminta on moninaista, eikä yhtä tiettyä liiketoimintamallia liene löydettävissä. Silti yrityksiin liittyy tiettyjä samankaltaisuuksia.¹⁴⁷ Seuraavaksi hahmotellaan yleisluontoisesti *on demand* -kuljetus- ja lähettipalveluiden toimintaa. On kuitenkin huomattava, että yrityksellä on oikeus ja mahdollisuus muuttaa toimintatapojaan nopeastikin, ja että globaalien yritysten toiminnoissa voi olla maakohtaisia eroja. Eri yritysten toimintatavat myös poikkeavat toisistaan. Lisäksi julkisuuteen kerrotut toimintatavat eivät välttämättä aina vastaa todellisuutta, mistä syystä lähteinä on käytetty yritysten oman tiedotuksen lisäksi muun muassa yrityksille annettuja tuomioita.

3.1.1. *On-demand* kuljetuspalvelut

Alustan kautta toimivat *on demand* -kuljetuspalvelut¹⁴⁸ kuten Uber, Yango ja Lyft toimivat mobiiliteknologian välityksellä. Ne tarjoavat taksin kaltaista palvelua asiakkaille yhdistämällä alustalla kuljettajat ja asiakkaat.¹⁴⁹ Kuljettajien tulee tarjota kuljettamiseen vaadittava pääoma ja maksaa työstä aiheutuneet kulut.¹⁵⁰ Kuljettajat myös jossain määrin tarkistetaan ennen kuin he saavat oikeuden käyttää sovellusta.¹⁵¹ Palvelut voivat asettaa kuljettajalle joi- takin turvallisuusvelvoitteita, kuten velvollisuuden vakuuttaa itsensä, minkä lisäksi myös

¹⁴⁶ Karppanen 2018, 117.

¹⁴⁷ Videbaek Munkholm–Hojer Schjoler 2018, s. 119.

¹⁴⁸ Englanniksi käytetään myös termiä ”TNC”, Transportation Network Companies, ks. McPeak 2016, s. 174.

¹⁴⁹ KKO 2017:56: ”Hovioikeus totesi, että Uber on monikansallinen teknologiayhtiö, joka on kehittänyt älypuhelinsovelluksen. Suomessa sovellus on ollut vuoden 2014 syksystä lähtien käytössä pääkaupunkiseudulla. Kuljettajilla ja asiakkailla on ollut omat Uber-sovelluksensa. Sovelluksen kautta kyytiä tarvitseva henkilö on voinut tilata kyydin ja kyytejä ajava henkilö saa sovelluksen kautta puolestaan tiedon kyytiä tarvitsevasta ja tämän sijainnista. Sovelluksen kautta kuljettaja on saanut tiedon aina häntä lähinnä olevasta asiakkaasta ja kuljettaja on voinut hyväksyä tai hylätä pyynnön. Jos kuljettaja ei ole vastannut riittävän ajoissa kyytiä koskevaan pyyntöön tai on hylännyt tällaisen pyynnön, sovellus on siirtänyt pyynnön asiakasta seuraavaksi lähimpänä olleelle kuljettajalle.”

¹⁵⁰ *Uber vs Aslam*, s. 16 kohta 24.

¹⁵¹ McPeak 2017, s. 362–363, Uberin internetsivu, www.uber.com/fi/fi/ride/safety: ”Kaikkien Uber-kuljettajapartnereiksi haluavien kuljettajien on läpäistävä tarkistusprosessi, johon kuuluu kuvallisen henkilökortin ja muiden asianmukaisten asiakirjojen tarkistaminen. Näin varmistamme kuljettajapartnereiden soveltuvuuden ennen, kuin he saavat vastaanottaa kyytipyyntöjä sovelluksella.”

alustayrityksellä saattaa olla jonkinlainen vakuutus. Tyypillisesti alustayritys toteuttaa itse palvelunsa markkinoinnin sekä uusien kuljettajien rekrytoimisen.¹⁵² Useita kuljetusalan alustayrityksiä yhdistävä piirre on työnsuorittajien luokittelu itsenäisiksi yrittäjiksi työntekijöiden sijaan.¹⁵³ Kuljetusalan alustayritykset argumentoivat, että ne eivät tarjoa palvelua vaan ainoastaan alustan, jota muut tahot voivat käyttää palvelujen tarjoamiseen. Tästä syystä ne eivät myöskään olisi vastuussa kuljettajien aiheuttamista vahingoista.¹⁵⁴

Käyttäkseen alustan kautta tarjottavia kuljetuspalveluita asiakkaan tulee rekisteröityä alustasovelluksen käyttäjäksi ja antaa alustalle henkilötietojaan sekä liittää tiliin maksuväline. Lisäksi edellytetään, että asiakas hyväksyy käyttöehdot. Kuljetuspalvelun saadakseen asiakkaan tulee avata alustasovellus ja ilmoittaa tarvitsemansa palvelun yksityiskohdat, kuten sen, mistä mihin hän haluaa matkustaa. Alusta esittää asiakkaalle hinta-arvion, jonka hyväksymisen jälkeen kuljetuspyyntö välitetään sähköisesti kuljettajalle.¹⁵⁵ Alustayritys – ei siis kuljettaja – hinnoittelee palvelun asiakkaalle.¹⁵⁶ Alustayritys pitää palvelusta riippuen itsellään noin 10–30 % palvelun hinnasta, ja maksaa loput kuljettajalle.¹⁵⁷ Hinnoittelu perustuu usein matkan pituuteen ja keston,¹⁵⁸ mutta myös esimerkiksi kysyntään liittyvää algoritmiperusteista hinnoittelua saattaa esiintyä.¹⁵⁹

Esimerkiksi Uber-kuljettajalla on kyytiehdotuksen saatuaan noin kymmenen sekuntia aikaa hyväksyä se. Mikäli kuljettaja ei tässä ajassa reagoi, siirtyy kyytipyyntö toiselle kuljettajalle. Pyyntön hyväksytyään kuljettaja saa yhteyden matkustajaan. Uber ei kuitenkaan suosittele kysymään matkustajan päämäärää ennen kuin hänet on otettu kyytiin. Kun kuljettaja saa tiedon päämäärästä, Uberin sovellus tarjoaa GPS-karttapalvelun, jonka avulla suunnistaminen kohteeseen on mahdollista. Kuljettajan suositellaan käyttävän sovelluksen ehdottamaa

¹⁵² McPeak 2016, s. 182–183.

¹⁵³ McPeak 2016, s. 174, 180–181. Tämä piirre on toki keskeinen myös työoikeudellisen sääntelyn – työaika, työsuojelu, vuosilomalaki etc., soveltumisen kannalta. Tanskalaiset Natalie Videbak Munkholm ja Christian Hojer Schjoler 2018, s. 118 ilmaisevatkin artikkelissaan varsin suoraan, että: ”Labour law and services provided via online platforms or digital apps, platform work, appear to be an ill-matched couple as the business model of the platforms often relies on the worker not being an employee, whereas labour law categorises persons performing work as either self-employed or employees, depending on the circumstances of the relationship.”

¹⁵⁴ Pfeffer-Gillet 2016, s. 239.

¹⁵⁵ Pfeffer-Gillet 2016, s. 239.

¹⁵⁶ McPeak 2016, s. 182–183.

¹⁵⁷ Pfeffer-Gillet 2016, s. 241, KKO 2017:56. Nettisivuillaan Yango ilmoittaa komissiokseen keväällä 2019 10 %, Ks. yango.yandex.com/fi_fi/driver/.

¹⁵⁸ Ks. esim. Uberin internetsivut, www.uber.com/fi/fi/ride/how-it-works.

¹⁵⁹ Stafford 2016, s. 1237.

reittiä.¹⁶⁰ Oletettavasti myös muut kuljetusalan alustayritykset siirtävät matkan toiselle kuljettajalle, mikäli ensisijainen ei ota sitä vastaan. Ranskan *Cour d'appel de Paris*'in tuomiossa mainitaan, että Uber Ranskassa käyttää kuljettajiensa paikantamiseen elektronista järjestelmää.¹⁶¹

Asiakkaan tulee yleensä arvioida saamansa palvelun laatu mobiilialustalla matkan jälkeen.¹⁶² Esimerkiksi Uberin sovelluksessa matkustaja voi antaa kuljettajalle 1–5 tähteä jokaisen matkan jälkeen ja myös muuta palautetta. Tyypillisesti kuljettajia arvioidaan myöhemmin matkustajien antaman palautteen perusteella ja siitä muodostetaan niin kutsuttu yleisarvio suoriutumisesta. Yleisarvio koostuu Uberin kohdalla kuljettajan viimeisen 500 matkan keskiarvosta, mutta kuljettajat eivät itse koskaan näe yksittäisiä annettuja arvioita. Mikäli huono palaute koskee jotakin, joka ei ole kuljettajan vika, se ei laske kuljettajan yleisarviota.¹⁶³

Usein hyviä arvioita saaneet kuljettajat saavat järjestelmältä itselleen enemmän kyytejä, kun taas huonoja arvosteluja saaneet voidaan sulkea alustalta kokonaan pois.¹⁶⁴ Uberin lisäksi esimerkiksi Lyft käyttää täysin vastaavia arviointimenetelmiä. Vaikka kuljettaja voi kieltäytyä sovelluksen tarjoamasta työmahdollisuudesta, useat kuljetusalan alustayritykset edellyttävät kuljettajilta tiettyä, yleensä varsin korkeaa, suostumisprosenttia, jonka alittaminen voi johtaa sovelluksen käyttöoikeuksien poistamiseen.¹⁶⁵ On mielenkiintoista, että tämän tyyppinen rankaiseva arviointi vaikuttaa huomattavasti ankarammalta käytännöltä kuin mitä työsuhteissa perinteisesti harjoitetaan. Uber on julkaissut internet-sivuillaan myös niin sanottuja *käytäntöjä*. Mikäli esimerkiksi kuljettaja vaikuttaa päihtyneeltä, asiakkaan tulee päättää matka ja ilmoittaa tapahtuneesta Uberin asiakaspalveluun.¹⁶⁶

¹⁶⁰ *Uber vs Aslam*, s. 3–4, kohdat 16–18.

¹⁶¹ *Arrêt – M.X. / Uber 2019*.

¹⁶² De Stefano 2016, s. 492–493. McPeak 2016, s. 180–181.

¹⁶³ Uberin internetsivut, help.uber.com/riders/article/kuljettajan-arvioiminen?nodeId=478d7463-99cb-48ffa81f-0ab227a1e267.

¹⁶⁴ Moottori-lehti 8.11.2018, Yango halpuuttaa taksikyytejä Helsingissä – edullisin matka maksaa kolme euroa, www.moottori.fi/liikenne/jutut/yango-halpuuttaa-taksikyyteja-helsingissa-edullisin-matka-maksaa-kolme-euroa, *Uber vs Aslam*, s. 15 kohta 22.

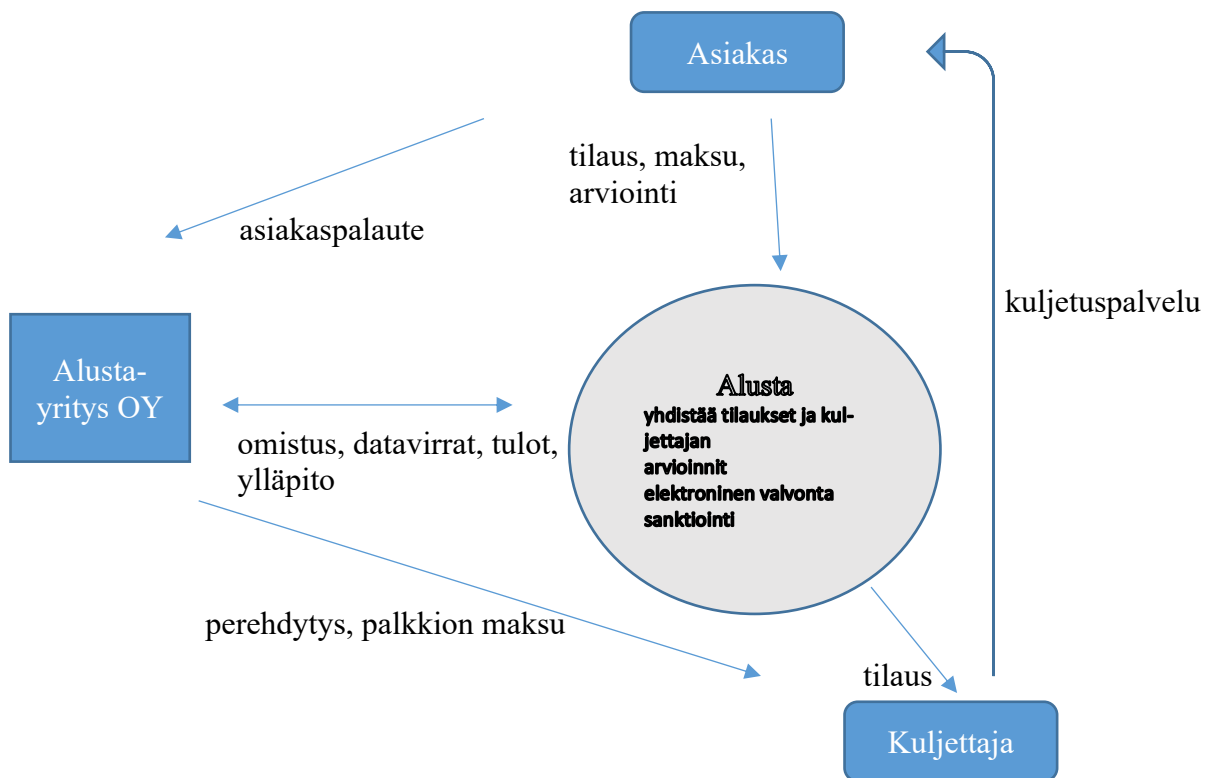
¹⁶⁵ Tippet 2018, s. 291, 298.

¹⁶⁶ Uberin internetsivut, www.uber.com/legal/policies/zero-tolerance-policy/fi/.

Aivan keskeistä alustayritysten toiminnassa, myös kuljetuspalveluissa, on datan kerääminen. Kuljettajat suostuvat useimmiten käyttöehdoissa siihen, että alusta monitoroi heitä sekä kerää dataa heistä ja alustan toiminnasta.¹⁶⁷ Kyse on muustakin datasta kuin asiakasarvioinneista. Esimerkiksi Yango kertoo toiminnastaan seuraavaa:

”Käytämme Yandexin kartta-, reitti- ja navigaatioteknologioita sekä koneoppimiseen perustuvaa tilausten käsittelyjärjestelmää. Tämä yhdistelmä vähentää kuljettajien hukkaamaa aikaa matkustajien etsimiseen sekä aikaa, joka menee matkustajien noutamiseen ja perille viemiseen. Nämä kaikki tekijät auttavat vähentämään matkan nettohintaa.”¹⁶⁸

Osa alustasovellusten toimintaa on tietojen kerääminen kuljettajien työstä, sekä reaaliaikaisesti että takautuvasti heidän työhistoriastaan. Yritys saattaa sovelluksen avulla kerätä tietoa arviointien lisäksi esimerkiksi kuljetusnopeuksista. Usein alustayritys tietää niin kuljettajan sijainnin, henkilökohtaiset työtunnit kuin sovelluksen sen hetkisen käyttötilanteen.¹⁶⁹

Kuva 1. Kuvaus kuljetuspalvelun toiminnasta.

¹⁶⁷ *Uber vs Aslam*, kohta 35.

¹⁶⁸ Yangon dataintensiivinen toiminta on herättänyt huolta myös mediassa, esimerkiksi Helsingin Sanomissa julkaistiin 11.11.2018 artikkeli Yangosta otsikolla: ”Helsingissä toimintansa aloittanut venäläinen taksipalvelu voi saada kuvasi ja tietoja SIM-kortistasi”.

¹⁶⁹ Rogers 2018, s. 307, 314: Vastaava elektroninen valvonta lisääntyy myös muissa yrityksissä.

Lisäksi alustayritys omistaa alustan immateriaaliset oikeudet.¹⁷⁰ Siinä, miten paljon kuljettajat ovat velvollisia käyttämään alustayrityksen brändiä, on eroja yritysten välillä.¹⁷¹

Huomionarvoista on, että esimerkiksi Uberin kohdalla vielä muutamia vuosia sitten kuljettajien ja Uberin välisessä sopimuksessa kuljettajapartneri määriteltiin yritykseksi, jonka palkkalistoilla on kuljettajia. Iso-Britannian tuoreessa oikeuskäytännössä kuitenkin todettiin, että käytännössä suurin osa Uberin kuljettajista on yksityishenkilöitä, joilla on kenties toiminimi, mutta ei palveluksessaan muita työntekijöitä.¹⁷² Eri palveluilla voi olla työsuorittajina niin yksittäisiä henkilöitä kuin yrityksiäkin. Tämä luonnollisesti vaikuttaa huomattavalla tavalla sen arviointiin, soveltuuko isännänvastuu yksittäisessä tapauksessa.

3.1.2. On-demand -lähettipalvelut

Suomessa tunnetut lähettipalvelut ovat lähinnä ravintola-alan palveluita, kuten Wolt ja Foodora. Peruseriaatteiltaan niiden liiketoimintamalli muistuttaa huomattavalla tavalla edellisessä jaksossa käsiteltyä kuljetuspalveluiden mallia. Esimerkiksi Wolt kutsuu lähettejään ”lähettipartnereiksi” (*courier partners*).¹⁷³ Alustayritysten lähettien tulee lähtökohtaisesti omistaa älypuhelin sekä oma kulkuväline, kuten pyörä.¹⁷⁴

Esimerkkinä ravintolapalvelusta on Suomessa hyvin tunnettu palvelu Foodora. Asiakkaan tulee kirjata Foodoran sovellukseen tai internet-sivulle osoitteensa, jotta hän näkee, mitä ruoka-annoksia osoitteeseen toimitetaan. Asiakas tekee tilauksen alustalla, jolloin ravintola saa tilauksen tietoonsa Foodoran antaman laitteen välityksellä ja aloittaa annoksen valmistamisen. Tämän jälkeen lähetti saapuu hakemaan annoksen ja toimittaa sen asiakkaalle. Asiakas maksaa tilauksen Foodoralle, joka tilittää summan eteenpäin lähetille ja ruuan valmistaneelle ravintolalle.¹⁷⁵

Foodoran kuljettajaksi voi hakea syöttämällä yrityksen nettisivuille omat henkilötietonsa sekä katsomalla noin 10 minuuttia kestävästä perehdytysvideosta sekä vastaamalla sitä koskeviin kysymyksiin. Kuljettajaksi pääsemisen edellytyksiä ovat 18 vuoden ikä, työlupa sekä

¹⁷⁰ Ks. esim. *Uber vs Aslam*, kohta 3.

¹⁷¹ McPeak 2017, s. 363.

¹⁷² *Uber vs Aslam*, kohdat 33–35.

¹⁷³ Woltin internetsivut, wolt.com/heroes.

¹⁷⁴ Ivanova – Bronowicka – Kocher – Degner 2018, s. 20.

¹⁷⁵ Foodoran internetsivut, partner.foodora.fi.

oma kulkuväline (skootteri, polkupyörä tai auto).¹⁷⁶ Videolla kerrotaan kuljettajan toimenkuvasta ja varustuksesta, sekä annetaan ohjeita. Varustukseen kuuluvat urheilulliset housut, Foodoran takki ja kypärä sekä Foodoran ruuankuljetuslaukku. Foodoran pinkit asusteet ovat selvästi osa brändiä ja kuljettajilla on tietyllä tapaa velvollisuus edistää sen näkyvyyttä. Videolla annetaan myös käyttäytymisohjeita. Odottaessaan tilausta saapuvaksi kuljettaja ei saa tupakoida, istua eikä käyttää sosiaalista mediaa kuten Facebookia.¹⁷⁷ Videolla annetaan ohjeita myös siitä, kuinka kuljettajan täytyy tarkistaa puhelimensa toimivuus, ja tietyt asetukset sekä kulkuvälineensä valaistuksen kunto. Videolla annetaan hyvin tarkat ja yksityiskohtaiset ohjeet ruoka-annoksen noutamiseksi: esimerkiksi ruoka-annosten pakkaaminen näytetään ja selitetään videolla. Jopa ruuan ojentaminen asiakkaalle ohjeistetaan asentoa myöten.¹⁷⁸

Ravintola-alan alustayritysten rekrytointiprosesseissa on eroja. Foodorasta poikkeava esimerkki on ravintolalähettiläpalvelu Deliveroo prosessi Britanniassa. Se sisältää ensin internet-kaavakkeen täyttämisen, minkä jälkeen ehdokkaille pidetään puhelinhaastattelu. Mikäli ehdokas läpäisee haastattelun, hänet laitetaan perehdytykseen niin sanottuun koevuoroon. Koevuoron jälkeen ehdokkaiden rikosrekisteri tarkistetaan ja sen lisäksi heidän tulee suorittaa online-kurssi roolistaan läheteinä. Deliveroo hyväksyy vain osan hakijoista läheteiksi, laatutason tarkkailun lisäksi myös välttääkseen lähettien liikatarjontaa.¹⁷⁹

Foodoralla on tiettävästi ainakin Saksassa myös työsuhteisia lähettejä. Vaikka tämä malli alustayrityksissä on harvinaisempi, myös työsuhteisilla läheteillä kokonaan tai osittain toimintansa järjestäviä alustayrityksiä on.¹⁸⁰ Tämä vaikuttaa isännänvastuun soveltumiseen sekä työsuhteisten että itsenäisiksi yrittäjiksi luokiteltujen työnsuorittajien osalta, mihin palataan seuraavassa luvussa.

Datan kerääminen työnsuorittajista sekä asiakkaista on lähettipalvelutoiminnassa yhtä keskeistä kuin kuljetusalallakin. Ranskan korkein oikeus (*Cour de Cassation*) totesi Take Eat Easy -alustayritystä koskevassa tuomiossaan, että ravintolalähettiläpalvelun lähettejä oli monitoroitu GPS-järjestelmän kautta. Samassa tuomiossa todettiin myös, että alustayrityksellä oli mahdollisuus sanktioida kuljettajia monitoroinnin kautta ilmenevistä seikoista sekä oikeus niin sanotusti jäädyttää tili eli poistaa lähetin käyttöoikeus alustaan.¹⁸¹ Lisäksi ainakin

¹⁷⁶ Foodoran internetsivut, rider.foodora.fi/?utm_source=foodora&utm_medium=website&utm_campaign=footerlink.

¹⁷⁷ Foodora ”onboarding video”.

¹⁷⁸ Foodora ”onboarding video”.

¹⁷⁹ *Workers' Union of Great Britain (IWGB) and RooFoods Limited T/A Deliveroo*, kohdat 43–50.

¹⁸⁰ Ivanova–Bronowicka–Kocher–Degner 2018, s. 6.

¹⁸¹ *Arrêt n°1737 – Take Eat Easy*.

Wolt ilmoittaa sivuillaan ylläpitävänsä aina toiminnassa olevaa tukipalvelua läheteille. Lähetit voivat siis vuoronsa aikana soittaa tukeen ja kysyä apua.¹⁸²

Aaron Shapiro teki etnografisen kenttätutkimuksen ravintolalähettiyrityksen toiminnasta ja totesi, että lähetin ja alustayrityksen välillä on *informaatioasymmetriaa*. Lähetin tulee useissa työvaiheissa kuitata älypuhelimellaan, missä vaiheessa annoksen kuljetus on. Tätä mukaa sovellus antaa ohjeita työntekoon. Alustayrityksellä on täydellinen päätäntävalta koskien sovelluksen ulkoasua ja käyttöä sekä työnsuorittajille annettavaa informaatiota. Näin ollen alustayritykset päivittävät ja muuttavat sovelluksia säännöllisesti. Työnsuorittajia kontrolloidaan enimmäkseen niin sanotusti pehmeällä tavalla, psykologisin keinoin.¹⁸³

3.1.3. Alustayrityksen keskeiset piirteet ja sovellusjohtaminen

Aihetta koskevasta kirjallisuudesta ja edellä esitetyistä malleista *on demand* -alustayrityksille voidaan kiteyttää eräitä tyypillisiä piirteitä, joista kaikki eivät välttämättä ilmene yhdessä yrityksessä:

- Arviointityökalut kontrollin välineenä
- Datan kerääminen
- Teknologinen alusta välittäjänä
- Transaktiokustannusten minimoiminen teknologiaa käyttämällä
- Skaalautuvan työvoiman käyttö
- Työnsuorittajien luokittelu itsenäisiksi yrittäjiksi
- Yhtenäinen brändi
- Alusta(yritys) hinnoittelee ja hoitaa rahavirrat
- Yksipuolinen oikeus irtisanoa sopimus, ”jäädyyttää tili”

Voidaan kysyä, onko kuljetus- ja lähettialustayritysten toiminta itsessään jotain aivan uutta ja nykyiseen sääntelyviitekehykseen sopimatonta. Ainakaan työnsuorittajien aseman kannalta näin ei liene. Jo 1930-luvulta lähtien Yhdysvalloista tunnetaan oikeustapauksia, joissa käsitellään taksiyrittäjien isännänvastuuta. Taksialalla ei ole aiemminkaan ollut itsestään selvää, mikä on kussakin yksittäistapauksessa työnsuorittajan asema, vaan taksiyrityksissä on

¹⁸² Woltin internetsivut, wolt.com/heroes.

¹⁸³ Shapiro 2018, s. 2959–2960.

ollut henkilökuntaa niin työsuhteissa kuin erilaisilla lisenssi-, toimeksianto- ja muilla vastaavilla järjestelyillä.¹⁸⁴

Alustayritysten toiminta eroaa perinteisestä kuljetus- ja lähettitoiminnasta, mutta siinä on myös samankaltaisuuksia. Niin sanottu perinteinen taksitoiminta käyttää usein yhteistyökumppanina *tilausvälityskeskusta*. Keskukseen on rekisteröitynyt erillisiä yhtiöitä, jotka kuitenkin toimivat saman brändin alla. Taksinkuljettajat toimivat yhtiöiden lukuun usein työsuhteessa.¹⁸⁵ Yritykset saavat hoitaa kyytejä myös muuten kuin tilausvälityskeskuksen kautta. Keskukset ovat usein elinkeinonharjoittajien yhteenliittymiä, jotka ovat taksiyrittäjien omistuksessa, mikä eroaa alustayritysten toimintalogiikasta.¹⁸⁶ Lisäksi on myös yrityksiä, joilla kuljettajat ovat työsuhteessa ja jotka itse myös välittävät kyydit.¹⁸⁷ Asiakkaan näkökulmasta taksien välittäminen erillisen puhelinkeskuksen kautta tietyn brändin alla ei tunnu poikkeavan suurestikaan alustayrityksen toiminnasta. Keskeistä lieneekin arvioida mikä on yritysten ja työnsuorittajien tosiasiallinen asema palvelun tuottamisessa ottaen huomioon myös työsuhteen kriteerit. Itsessään se, että työpanosta välitetään, ei sulje oikeudellisesti pois mahdollisuutta isännänvastuun tai työsuhteen soveltumiseen, mikä koskee myös muita aloja kuten muusikoiden välittämistä keikkavälityspalvelun kautta.¹⁸⁸

Sen sijaan uusia, perinteisestä kuljetus- tai lähettitoiminnasta poikkeavia piirteitä alustayrityksille ovat arviointityökalujen käyttäminen,¹⁸⁹ algoritmisyys ja datan kerääminen.¹⁹⁰ Tässä yhteydessä voidaan puhua niin sanotusta sovellusjohtamisesta tai algoritmisesta johtamisesta (*app management/algorithm management*). Alustayrityksille on tyypillistä, että toiminnan hallinnointi lähettien tai kuljettajien sekä alustayrityksen välillä ei tapahdu ihmisten välisessä kanssakäymisessä vaan etupäässä elektronisesti sovelluksen välityksellä. Automaattinen valvonta ja organisointi luovat mahdollisuuden siihen, että työvoimaa käytetään hyvin joustavasti ja työnsuorittajat voivat itsenäisesti valita esimerkiksi työskentelyaikansa.

¹⁸⁴ McPeak 2016, s. 206–207.

¹⁸⁵ Ks. esim. Lähitaksin internetsivut, www.lahitaksi.fi/fi/lahitaksin-kuljettajaksi/tyopaikat.

¹⁸⁶ KKV 630/61/2007. KKV arvioi päätöksessään, että vain alle puolet Helsingin taksimatkoista välitetään tilausvälityskeskuksen kautta eikä keskus vaikuta mahdollisuuksiin saada kyytejä lennosta tai tolpalta.

¹⁸⁷ Ks. esim. Kovanen Oy:n rekrytointikäytännöt, www.kovanen.com/rekry.

¹⁸⁸ Tapauksessa VaKO 14.8.2001/10594:2000 vakuutusosoikeus katsoi muusikoiden olevan työsuhteessa keikkavälitykseen.

¹⁸⁹ Möhlmann – Geissinger 2018, s. 33 ovat sitä mieltä, että luottamuksen rakentaminen on keskeinen osa alustayritysten toimintaa, ja arviointityökalut ovat yksi osa luottamuksen rakentamista kuluttajan ja palveluntarjoajan välille.

¹⁹⁰ Datan hyödyntämisestä ks. esim. Rogers 2018.

Algoritmijohtamiseen liitetään viisi piirrettä: työprosessin valvonta, datan kerääminen työsuorituksen arvioimiseksi, automaattinen päätöksenteko, automaattiset viestintäjärjestelmät ja digitaalisen valinnan arkkitehtuurit.¹⁹¹

Automaattisilla viestintäjärjestelmillä tarkoitetaan kaikenlaisia automaattisesti työsuorittajille lähetettäviä muistutuksia ja kehotuksia, joilla pyritään vaikuttamaan työsuoritukseen, kun taas digitaalisen valinnan arkkitehtuureilla viitataan sovelluksen käyttöliittymän suunnitteluun. Sovellus voi esimerkiksi antaa tiettyssä tilanteessa vain tiettyjä valintavaihtoehtoja, tai muulla tavoin käyttöliittymäsuunnittelulla ohjata työsuorittajan valintoja tiettyyn suuntaan.¹⁹²

Algoritmijohtaminen toteutetaan usein alustan arviointityökalujen avulla. Kuljetusyrietyksille on tyypillistä mitata kuljettajien menestymistä asiakkaiden pakollisten arviointien avulla – huonompia palautteita saavien kuljettajien käyttöoikeus sovellukseen poistetaan automaattisesti. Osassa työpanosta välittävissä alustoissa algoritmi asettaa automaattisesti työsuorittajat järjestykseen arviointien avulla siten, että parhaiten arvioiduille tarjotaan enemmän työmahdollisuuksia. Tämä ei kuitenkaan ole tyypillistä kuljetus- tai lähettipalveluissa. Valvonta ja kontrolli tapahtuu siis enimmäkseen työsuorituksen jälkeen, eikä sen aikana, mikä tarjoaa työsuorittajalle tietynlaista itsenäisyyttä ja harkintavaltaa.¹⁹³ Van Doornin mukaan arviointijärjestelmistä on tullut hajautettu ja skaalautuva johtamistekniikka, jossa *laatukontrolli* ulkoistetaan asiakkaille. Työsuorittajien tulee jatkuvasti optimoida toimintaansa paremmaksi.¹⁹⁴ Voidaan argumentoida, että ohjelmistovetoinen algoritmien johtaminen voi asettaa työntekijöille hyvinkin tiukan kontrollin. Termi aiheuttaa kuitenkin työoikeudellisessa arvioinnissa ongelmia, koska kontrolli on hajautettua ja automaattista, koneen tuottamaa, eikä siis samanlaista perinteistä työnjohtoa kuin mihin työntekijästatusta testaavat oikeudelliset kontrollitestit ovat aikoinaan kehittyneet vastaamaan.¹⁹⁵ Kysymys algoritmista hallinnosta ja sovellusjohtamisesta on direktio-oikeuden kannalta mielenkiintoinen ja vain vähän käsitelty. Aiheeseen palataan seuraavassa luvussa Suomen lainsäädännön osalta.

Toisaalta on huomattava, että myös niin sanottu tavanomainen liiketoiminta, joka ei lähtökohdiltaan ole alustavälitteistä, on osaltaan muuttumassa alustavälitteisemmäksi. Alustan

¹⁹¹ Ivanova–Bronowicka–Kocher–Degner 2018, s. 6–13.

¹⁹² Ibid., s. 13–14.

¹⁹³ Wood – Graham – Lehdonvirta – Hjorth 2018, s. 64.

¹⁹⁴ van Doorn 2017, s. 903.

¹⁹⁵ Tippet 2018, s. 298.

kautta voi varata niin lääkärinajan kuin tilata ruokaa ilman, että kysymyksessä on alustayrityksen logiikalla toimiva yritys. Useat perinteiset taksiryttäjät ovat siirtyneet toimimaan sovelluksen välityksellä. Innovaatiot leviävät, ja voidaankin pohtia sitä, kauanko ylipäättään on relevanttia erottaa alustayritykset kaikista muista yrityksistä. Algoritminen johtaminen ja päätöksenteko yleistyvät nopeasti erilaisissa liiketoimintamalleissa, eri alojen rekrytointityössä sekä työntekijöiden valvonnassa.¹⁹⁶ Tällöin alustayrityksiin liittyvät erityiskysymykset ryttäjän ja työntekijän rajanvetotilanteissa aktualisoituvat laajemminkin.

3.2. Alustayritys – teknologiapalvelu vai palveluntarjoaja?

Kuten edellisistä alaluvuista käy ilmi, ei ole harvinaista, että alustayritykset pitävät itseään vain teknologia-alustoina, eivätkä esimerkiksi palveluntarjoajina,¹⁹⁷ eli käyttävät niin kutsuttua *alusta-argumentaatiota* oman intressinsä mukaisesti. Esimerkiksi Uberin käyttöehtojen toisessa kohdassa asia ilmaistaan näin:

”UBER EI TARJOA HENKILÖ- TAI TAVARAKULJETUSPALVELUJA TAI TOIMI KULJETUSPALVELUNA, VAAN KYSEISIÄ KULJETUSPALVELUJA TARJOAVAT YKSITYISET KOLMANNEN OSAPUOLEN TOIMIJAT, JOTKA EIVÄT OLE UBERIN TAI SEN SISARLIIKKEIDEN PALVELUKSESSA”¹⁹⁸

EU-komissio jakaa tiedonannossaan vuodelta 2016 yhteistyötalouden (alustatalous), liiketoimintamuodot kahteen kategoriaan. Yhteistyöalustalla tarjottava palvelu voi olla ensinnäkin (EU) 2015/1535 direktiivin mukaista *tietoyhteiskunnan palvelua*,¹⁹⁹ eli etäpalveluna sähköisessä muodossa palvelun vastaanottajan henkilökohtaisesta pyynnöstä toimitettavaa palvelua, josta tavallisesti maksetaan korvaus. Toisaalta yhteistyöalustalla tarjottava palvelu voi

¹⁹⁶ Leicht-Deobald 2019, s. 1. Liiketoiminnan etiikan ja johtamisen tutkimuksessa algoritmijohtamiseen ja valvontaan on tutkimuksellisesti herätty, ja viimeisen viiden vuoden ajalta löytyykin runsaasti tutkimusta algoritmiperusteisen päätöksenteon läpinäkyvyydestä, yksityisyydensuojasta, luotettavuudesta etc. Ks. Leicht-Deobald 2019.

¹⁹⁷ Ks. esim. Pfeiffer 2018, s. 233.

¹⁹⁸ Uberin käyttöehdot. Isot kirjaimet ehdoissa.

¹⁹⁹ (EU) 2015/1535: “1. Tässä direktiivissä tarkoitetaan: b) ’palvelulla’ kaikkia tietoyhteiskunnan palveluja, toisin sanoen kaikkia etäpalveluina sähköisessä muodossa palvelun vastaanottajan henkilökohtaisesta pyynnöstä toimitettavia palveluja, joista tavallisesti maksetaan korvaus.

Tässä määritelmässä tarkoitetaan:

i) ’etäpalvelulla’ palvelua, joka toimitetaan siten, että osapuolet eivät ole samanaikaisesti läsnä;

ii) ilmaisulla ’sähköisessä muodossa’ palvelua, joka lähetetään lähetyspaikasta ja vastaanotetaan määränpäässä tietoja elektronisesti käsittelevien laitteiden (mukaan lukien digitaalinen pakkaaminen) tai tietojen säilytyksen avulla ja joka lähetetään, siirretään ja vastaanotetaan kokonaan linjoja, radioyhteyttä, optisia tai muita elektromagneettisia välineitä käyttäen;

iii) ’palvelun vastaanottajan henkilökohtaisesta pyynnöstä toimitettavalla palvelulla’ palvelua, joka toimitetaan henkilökohtaisen pyynnön perusteella tapahtuvana tiedonsiirtona.”

olla palvelua, jossa tarjotaan tietoyhteiskunnan palvelujen lisäksi muitakin palveluja ja toimintaan välittäjänä. Se, onko kyseessä puhdas tietoyhteiskunnan palvelu vai *välityspalvelu*, on komission mukaan yleensä selvitettävä tapauskohtaisesti.²⁰⁰

Keskeisenä kriteerinä on alustapalvelun *määräys- tai vaikutusvalta* palveluntarjoajaan eli yksityishenkilöön tai yritykseen, joka tarjoaa alustan kautta palveluitaan. EU-komissio esittää tiedonannossaan asian punnitsemisen kannalta olennaisiksi perusteiksi hinnan, muut keskeiset sopimusehdot sekä keskeisten omaisuuserien omistajuuden. On siis tutkittava, asettaako alusta lopullisen hinnan kuluttajille vai voiko palvelujen tarjoaja vapaasti hinnoitella omaa toimintaansa. Lisäksi tulisi tarkastella asettaako alusta mahdollisesti muita ehtoja, jotka määräävät kuluttajan ja palveluntarjoajan välistä sopimussuhdetta sekä omistaako alusta palvelun tarjoamiseksi käytetyt keskeiset omaisuuserät. Perusteena voidaan käyttää myös sitä, maksaako alusta kulut ja ottaako se toiminnan riskit vastatakseen ja onko palveluntarjoaja työsuhteessa alustaan. Tällaiset perusteet viittaavat siihen, että alustalla on merkittävää määräys- ja vaikutusvaltaa suhteessa palvelun sisältöön. Toisaalta Komissio toteaa, että myös muita perusteita on mahdollista käyttää tapauksesta riippuen.²⁰¹

Myös EUT on ottanut kantaa alustayritysten luonteeseen. Tapauksessa *Asociación Profesional Elite Taxi v. Uber Systems Spain SL* (Asia C-434/15) EUT linjasi, että Uber on kuljetuspalvelu ja katsoi, että Uberin alustan kautta tarjoama välityspalvelu on erottamaton osa kokonaisuutta, jonka pääasiallinen osatekijä on kuljetuspalvelu. Näin ollen se ei vastaa tietoyhteiskunnan palvelun määritelmää, vaan direktiivin 2006/123 2 artiklan 2 kohdan d alakohdassa tarkoitettua ”kuljetusalan palvelun” määritelmää.²⁰² Unionin tuomioistuin katsoi, että Uber toimittaa ei-ammattimaisille kuljettajille sovelluksen, jota ilman nämä kuljettajat eivät päätyisi tarjoamaan palveluita, eivätkä toisaalta myöskään kuluttajat käyttäisi tällaisia palveluita. Tuomioistuin argumentoi myös, että Uber käyttää ”ratkaisevaa vaikutusvaltaa kyseisten kuljettajien tarjoamien palveluiden edellytyksiin”. Ratkaisussa todettiin, että Uber määrittää matkan enimmäishinnan, veloittaa hinnan asiakkaalta ja suorittaa hinnasta osan ajoneuvon kuljettajalle. Tuomioistuin katsoi myös, että Uberilla on ”sellainen valvontavalta ajoneuvojen ja niiden kuljettajien laadun sekä heidän käytöksensä suhteen, että kuljettajat

²⁰⁰ COM (2016) 356 final, s. 6–7.

²⁰¹ COM (2016) 356 final, s. 6–7. Lisäksi kesäkuussa 2019 annettu asetus oikeudenmukaisuuden ja avoimuuden edistämiseksi verkossa toimivien välityspalvelujen yrityskäyttäjää varten eli niin sanottu *platform to business* -asetus (EU) 2019/1150 soveltuu nimenomaan välittäjinä pidettyihin alustapalveluihin, jotka ovat muiden edellytysten lisäksi myös Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2015/1535 (12) 1 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitettuja tietoyhteiskunnan palveluja. Asetus ja sen tulkinta tulee osaltaan selkeyttämään EU-tasolla alustapalveluiden luokittelua.

²⁰² C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi v Uber Systems Spain SL*.

voidaan tarvittaessa sulkea toiminnan ulkopuolelle”.²⁰³ Tapauksessa ei siis arvioitu Uberin kuljettajien työntekijästatusta sinänsä, tai otettu siihen kantaa, vaikkakin joidenkin kirjoittajien mielestä tapaus indikoi Uber-kuljettajien olevan työntekijän asemassa.²⁰⁴

EUT vahvisti tapauksessa todetun vielä uudelleen 10.4.2018 annetussa ratkaisussa *Uber France SAS*.²⁰⁵ EUT:n oikeuskäytännön mukaan Uber on kuljetuspalvelu, ei siis tietoyhteiskunnan palvelu, eli yritys, joka vain ylläpitää teknologista alustaa. Luultavasti näin on myös muiden vastaavien alustan kautta toimivien kuljetuspalveluiden kohdalla. Bodiroga-Vukobratin, Poscicin ja Martinovicin mukaan tästä niin sanotusta Uber-testistä voidaan vetää sekin johtopäätös, etteivät myöskään alustan kautta toimivat lähettiyritykset täytä pelkän teknologiayrityksen kriteereitä.²⁰⁶ Tämä vaikuttaa loogiselta johtopäätökseltä, sillä lähettiyritysten toimintamalli on olennaisilta osin samanlainen kuin kuljetuspalveluiden. Arvio olisi kuitenkin tehtävä tapauskohtaisesti.

EUT:n tapauksissa keskeistä on ollut palveluiden sijoittumisvapauden soveltuminen alustayrityksiin. Uusin alustayrityksen sijoittumisvapautta koskeva tapaus on *Airbnb C-390/18*, josta on toistaiseksi annettu vasta julkisasiamiehen ratkaisuehdotus. Ratkaisuehdotuksessa julkisasiamies linjaa, että Airbnb olisi tietoyhteiskunnan palvelu, mikä poikkeaa Uberia koskevista EUT:n ratkaisuksista.²⁰⁷ Nähdäkseni tämä ei toteutuessaan kuitenkaan muuttaisi EUT:n linjaa, sillä Airbnb myös palveluna eroaa kuljetuspalveluista huomattavasti. Tietoyhteiskunnan palveluksi luokittelulla on keskeinen merkitys, koska sähköisen kaupankäynnin direktiivi (2000/31)²⁰⁸ sääntelee tietoyhteiskunnan palveluiden vapaata liikkuvuutta sisämarkkinoilla.²⁰⁹ Direktiivi säätelee jäsenvaltioiden oikeutta rajoittaa niiden tietoyhteiskunnan palveluiden tarjoamista, jotka ovat toisesta jäsenvaltiosta peräisin. Se muun muassa kieltää ennakkoluvan edellyttämisen tietoyhteiskunnan palveluilta. Taksiluvat ovat nousseet yhdeksi keskeiseksi kysymykseksi tässä problematiikassa.²¹⁰

EUT:n oikeuskäytäntö ei tältä osin suoraan vastaa työntekijästatukseen tai isännänvastuuseen liittyviin kysymyksiin. Perusteluista voidaan päätellä vain, että *on demand* -tyyppisiä

²⁰³ C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi v Uber Systems Spain SL*.

²⁰⁴ Munkholm – Hojer Schjoler 2018, s. 126.

²⁰⁵ C-320/16 *Uber France SAS*.

²⁰⁶ Bodiroga-Vukobrat – Poscic – Martinovic 2018, s. 182–183.

²⁰⁷ C-390/18 *Airbnb*.

²⁰⁸ Implementoitu Suomessa lakiin sähköisen viestinnän palveluista (ent. tietoyhteiskuntakaari).

²⁰⁹ (EU) 2000/31, artikla 1.

²¹⁰ Karppanen 2018.

palveluita ei ole pidettävä pelkästään teknologisina alustoina, vaan alustayritysten on katsottu järjestävän varsinaista kuljetuspalvelua asiakkaille. Tietoyhteiskunnan palveluun liittyvän oikeudellisen harkinnan takia alustayritysten liiketoiminnan tarkastelu on ollut tapauksissa vahvasti esillä. Oma kysymyksensä on, että mikäli *on demand* -luonteinen kuljetus- ja lähettialustayritysten toiminta tulkittaisiin puhtaaksi tietoyhteiskunnan palveluksi, olisiko sillä mitään merkitystä isännänvastuukysymysten kannalta. Se, että palvelu yleisesti luokiteltaisiin tietoyhteiskunnan palveluksi ei estäne sitä, että yksittäistapauksessa joku työnsuorittajista täyttäisi työntekijän tai siihen rinnasteisen itsenäisen yrittäjän edellytykset. Voisi olla kiinnostavaa punnita myös sitä, missä määrin isännänvastuutyypinen vahingonkorvausvelvollisuus voisi olla markkinoille pääsyn este. EUT:n oikeuskäytännön ja komission testin valossa näyttää kuitenkin tällä hetkellä siltä, että tässä tutkielmassa tarkoitettut *on demand* -palvelut eivät asetu tietoyhteiskunnan palvelun raameihin, eikä tämä kysymys näin ollen näyttäydä olennaisimpana isännänvastuun kannalta. Kun määritellään, onko alustayritys palveluntarjoaja vai ainoastaan teknologista sovellusta ylläpitävä yritys, voidaan siis turvautua paitsi EUT:n oikeuskäytäntöön myös komission testiin, joista jälkimmäisen voi kuitenkin nähdä jäävän varsin yleiselle tasolle.

Myös Yhdysvalloissa alusta-argumentaatio on noussut esille oikeuskäytännössä vaikkakin eri oikeuskysymysten osalta. Sekä Uber että hyvin samanlaista liiketoimintaa harjoittava Lyft-kuljetuspalvelu haastettiin ensimmäiseen oikeusasteeseen (*U.S. District Court in the Northern District of California*) koskien kuljettajien työntekijästatusta. Molemmat yritykset vetosivat olevansa puhtaasti teknologia-alan yrityksiä, mutta oikeus hylkäsi väitteet. Tuomioistuin lausui olevan selvää, että Uber on kuljetusalan yritys, vaikkakin teknologisesti edistynyt sellainen. Oikeus totesi, että kumpikaan yritys ei myy vain käyttöoikeutta sovellukseen vaan kuljetuspalveluita asiakkailleen. Tästä kielii muun muassa kuljetuspalveluiden aktiivinen markkinointi ja asiakashankinta. Lisäksi oikeus totesi Lyftin antavan tarkat ohjeet kuljettajilleen, ja että Uberin liiketoimintamalli ei olisi edes mahdollinen ilman kuljettajia.²¹¹ Loppujen lopuksi molemmat tapaukset sovittiin, ja työntekijät saivat mittavat rahalliset korvaukset siitä, että heidät määritellään itsenäisiksi yrittäjiksi. Rahallisen korvauksen lisäksi edellytyksenä suostumiselle oli se, että alustayritykset uudelleenarvioivat sopimusehtojaan. De Stefanon näkemyksen mukaan nämä tapaukset ovat sovusta huolimatta tärkeitä luokittelukeskustelussa.²¹²

²¹¹ De Stefano 2016, s. 490. *Patrick COTTER v. LYFT, INC., O'Connor v. Uber.*

²¹² De Stefano 2016, s. 490–494.

3.2.1. Huomioita alusta-argumentaatiosta

Alustayritykset vetoavat mielellään itse asemaansa teknologisen alustan ylläpitäjänä – tämä argumentti on selkeästi alustayritysten intressien mukainen. Keskeinen kysymys on, minkälainen painoarvo alustayrityksen liiketoimintamalliin pohjautuvalle argumentaatiolle voidaan antaa isännänvastuun soveltumista arvioitaessa. Yllä mainituissa tapauksissa alusta-argumentaatiota on käytetty sähköisen kaupankäynnin direktiivin soveltumista ja työntekijästatuksen olemassaoloa koskien, mutta hyvin samankaltainen argumentaation tapa tunnetaan myös ulkomaisissa vahingonkorvaustapauksissa.²¹³

Asiaa voi lähestyä kahdella tavalla. Ensinnäkin voidaan argumentoida, että alustayrityksen toimintamalli sulkee itsessään kokonaan pois mahdollisuuden soveltaa isännänvastuuta, koska alustayrityksen liiketoimintaa on vain asiakkaiden ja työnsuorittajien yhdistäminen. Tällöin alustayrityksellä ei ole vastuuta palvelusta, saati kuljettajan tai lähetin toiminnasta. Näin isännänvastuuta lähestyttäisiin ikään kuin kaksivaiheisella testillä, jonka ensimmäisessä vaiheessa tarkastellaan liiketoiminnan kokonaisorganisointia ja toisessa mahdollista työntekijästatusta. Jos todetaan, että yrityksen liiketoiminnan kokonaisorganisointi ei pohjaudu työpanoksen välittämiseen, vaan kyseessä on ainoastaan sovelluksen ylläpito, asiaa ei arvioida sen enempää. Esimerkiksi Annamaria Westregård hahmottaa työnsuorittajien asemaa nimenomaan tietynlaisen kaksivaiheisen testin kautta. Ensimmäisessä vaiheessa pitäisi komission linjausten mukaan tarkastella, yhdistääkö alustapalvelu toisiinsa kaksi yksityishenkilöä vai onko kyseessä työpanoksen välittäminen. Mikäli kyse on jälkimmäisestä, tulisi arvioida työsuhteen kriteerien täyttymistä.²¹⁴ Tällainen tulkinta lienee tietyllä tapaa alustayritysten intressien mukainen.

Kuljetus- ja lähettiyritysten suhteen tulkintaa vastaan puhuu kuitenkin EUT:n käytäntö. On myös huomattava, että ratkaisu työsuhteen olemassaolosta tehdään tarkastelemalla työsuhteen tunnusmerkkejä *in casu*,²¹⁵ jolloin alusta-argumentaatio ei nähdäkseni voi olla ainakaan ainoa peruste sille, että työsuhteen kriteerit jätetään tutkimatta. Lisäksi voidaan kysyä, onko mahdollista todeta alustayrityksen olevan puhdasta teknologisen sovelluksen ylläpitoa, jos ei lainkaan tarkastella työnsuorittajien tosiasiallista toimintaa ja merkitystä yritykselle. Komission tiedonanto ei myöskään ole oikeudellisesti sitova oikeuslähde. Voi olla vaikeaa

²¹³ Ks. esim. Pfeffer-Gillet 2016, s. 241.

²¹⁴ Westregård 2017, s. 323.

²¹⁵ Paanetoja 2013, s. 162.

keksiä perusteita sille, että yrityksen EU-lainsäädäntöön perustuva status, esimerkiksi *tietoyhteiskunnan palvelu*, määrittäisi yksin kansallisen lainsäädännön soveltumisen sellaisessa oikeudellisessa kysymyksessä, joka ei suoraan liity alustayrityksen statuksen määrittelyyn tai edes EU-sääntelyyn.

Toinen tulkintavaihtoehto on, että alusta-argumentaatiossa on kyse *reaalisesta argumentista*, jota voidaan tarkastella osana isännänvastuuseen liittyvää kokonaisharkintaa, esimerkiksi sitä, onko tilanteessa käsillä direktio-oikeus. Voidaan kuvitella tilanne, jossa alustayritys luokitellaan puhtaasti teknologiayritykseksi, mutta sillä on silti *de jure* työsuhteisesti palveluksessaan myös henkilö, jonka se luokittelee itsenäiseksi yrittäjäksi. Niinpä kallistuisin siihen, että yksittäistapauksessa alusta-argumentaatiolla saattaa olla reaalisen argumenttina merkitystä, kun arvioidaan isännänvastuun käsillä oloa sekä siihen liittyviä elementtejä. Näin ei kuitenkaan jokaisessa yksittäistapauksessa välttämättä ole. Ensisijainen laintulkinta tulisikin tehdä tulkitsemalla lain sanamuotoa ja oikeuskäytännössä vakiintuneita työntekijän sekä siihen rinnasteisen itsenäisen yrittäjän kriteereitä, joita tarkastellaan perusteellisesti seuraavassa luvussa. Liiketoiminnan organisointia alustan kautta koskeva argumentti voisi olla reaalisen argumenttina osa tätä kokonaisharkintaa. Kun isännänvastuun näkökulmasta harkitaan sitä, onko työnsuorittajalla työntekijästatus tai onko hän VahL:n tarkoittama työntekijään rinnasteinen itsenäinen yrittäjä, alustan liiketoimintamallin tarkastelu voisi olla yksi huomioon otettava osatekijä.

Tapauksessa KKO 1997:48 käytettiin liiketoiminnan organisointiin liittyvää argumentaatiota osana kokonaisharkintaa. Avoin yhtiö A oli tehnyt osakeyhtiö B:n kanssa turvetuotantosopimuksen, jonka perusteella A oli suorittanut turvesuolla kokonaisurakointina turpeen nostoa. A:n työkoneen kipinästä alkoi tulipalo, joka levisi ympäristöön ja tuhosi kuolinpesän C omistaman kiinteistön lähes kokonaisuudessaan. Kuolinpesä nosti kanteen A:ta ja B:tä kohtaan vedoten siihen, että nämä olivat ankarassa vastuussa ottaen huomioon turvetuotannon tulenaran luonteen.²¹⁶ Kokonaisurakkasopimus oli ollut taloudellisesti edullinen tapa osakeyhtiö B:lle hoitaa turpeen nosto, sillä B säästi laitekustannuksissa, työnantajamaksuissa sekä vältti vastuut työnantajan työaika- ja suojelua koskevien säännösten noudattamisessa.

²¹⁶ KKO 1997:48. Tapauksessa oli kysymys ankarasta vastuusta, myös kysymys itsenäisen yrittäjän rinnasteisuudesta työntekijään tuli arvioitavaksi.

B oli aluksi hoitanut turpeennoston työsuhteisia työntekijöitä käyttäen, sen jälkeen työvaiheurakointina ja lopulta kokonaisurakkasopimuksilla. Kuitenkin toiminnan tavoite – tuottaa mahdollisimman edullisin kustannuksin turvetta – oli ollut koko toiminnan ajan sama.²¹⁷

KKO totesi, että kyseessä oli osakeyhtiö B:n eräs tapa hoitaa sen turvetuotantoon liittyviä töitä. Riippumatta siitä, että urakkasopimuksessa oli korostettu A:n asemaa itsenäisenä yrittäjänä, ja siitä, että A:lla oli sekä omia apulaisia että aliurakoitsijoita, määräysvalta työnjohdollisissa kysymyksissä kuului viime kädessä osakeyhtiö B:lle. KKO:n mukaan se, että A oli ottanut tehtävän urakkasopimuksella ja käyttänyt sekä omia työntekijöitä että aliurakoitsijoita, viittaisi siihen, että A olisi toiminut turpeennostoa harjoittavana yrityksenä. Kuitenkin, asiaa kokonaisuudessa arvioitaessa KKO katsoo, että osakeyhtiö B oli toiminut turpeennoston tosiasiallisena harjoittajana ja että A:n asema ja tehtävät rinnastuivat pikemminkin urakkapalkkaisen työntekijän kuin varsinaisen toiminnan harjoittajan asemaan ja tehtäviin. Näin ollen osakeyhtiö B vastasi ankaralla vastuulla tulipalosta aiheutuneista vahingoista.²¹⁸

KKO:n päättelystä voidaan johtaa, että liiketoiminnan kokonaisjärjestelyjen arviointi voisi tulla kyseeseen myös alustayritystä koskevassa isännänvastuutapauksessa. Ei ole kuitenkaan lainkaan selvää, että liiketoiminnan organisoinnin tarkastelu johtaisi alustayrityksen intressien mukaiseen ratkaisuun, varsinkaan kun otetaan huomioon luvussa 2 esitetyt isännänvastuun taustalla vaikuttavat tarkoitukset.

3.2.2. Franchising – laadunvarmistusargumentaatio

Oikeuskirjallisuudessa on noussut esille myös toinen alustayrityksen liiketoiminnan organisointia koskeva argumentti, jolla voi ajatella olevan merkitystä isännänvastuun soveltumisen kannalta. Alustayritysten toiminta muistuttaa näkökulmasta riippuen muun muassa freelance-työtä, alihankintaa ja kenties eniten *franchisingia*. Professori Spitko vertaa artikkelissaan *A Structural-Purposive Interpretation of Employment in the Platform Economy* työntekijän käsitettä franchising-toiminnassa ja alustayrityksissä. Hänen mukaansa franchise-liiketoimintamallit muistuttavat merkittävältä osin monia alustayritysten liiketoimintamalleja.

²¹⁷ Merkillepantavaa on, että urakkasopimuksessa oli sovittu vahingonkorvausvastuusta kolmannelle aiheutuneiden vahinkojen osalta. Vastuu oli sopimuksen perusteella urakoitsija A:lla. Käräjäoikeus katsoi, että tällainen sopimus ei voi kuitenkaan rajoittaa kolmannen oikeutta ilman perusteita.

Osapuolten keskinäisten sopimusten sitomattomuus suhteessa kolmanteen osapuoleen on keskeinen huomio isännänvastuukysymyksissä. Vahingonkärsijän oikeutta korvaukseen sopimuksenulkoisesta vahingosta ei voine rajoittaa sopimusosapuolten välisellä sopimuksella privity of contract -sääntöä noudattaen. Ks. Hemmo 1998, s. 253–255, Kivimäki – Ylöstalo 1964, s. 227.

²¹⁸ KKO 1997:48.

Spitko analysoi toimintamalleja seuraavasti. Siinä missä franchise-toiminnassa franchise-yrittäjä maksaa oikeudesta käyttää franchise-emo yrityksen immateriaalioikeuksia sekä oikeudesta myydä palveluita tai tavaroita niiden alla, alustayrityksen tapauksessa itsenäinen yrittäjä maksaa oikeudesta tarjota palveluitaan alustan kautta, alustan brändin alla. Spitkon mukaan kummassakaan mallissa isompaan kokonaisuuteen liittynyt yrittäjä ei saa palkkaa, vaan hän saa pitää käyttömaksun jälkeen kertyvän varallisuuden.²¹⁹ Huomioisin tässä kuitenkin sen eron, että ainakin useimmissa alustayrityksissä yritys perii koko hinnan asiakkaalta ja maksaa sitten kuljettajalle hänen osuutensa (ks. edellä).

Tyypillisessä eurooppalaisessa franchise-liiketoimintamallissa on kaksi olennaista osaa: franchise-yrittäjän oikeus ja toisaalta velvollisuus harjoittaa liiketoimintaa franchise-emo yrityksen liiketoimintamodein. Keskeistä on siis paitsi franchise-sopimuksen olemassaolo myös niin sanotun manuaalin noudattaminen, eli yrittäminen tietyn ennalta määritellyn mallin mukaisesti.²²⁰ Franchise-yrittäjä hyötyy tästä kontrollista, koska yhdenmukaiset toimintamallit kaikissa franchise-yrityksissä takaavat kuluttajille luoton franchise-brändiin. Spitko näkee tässä samankaltaisuutta alustayritysten liiketoimintamallien kanssa.²²¹

Spitkon mukaan franchise-emo yrityksen tulee asettaa franchise-yrittäjälle ohjeet laadunvarmistukseksi jo suojatakseen yrityksen brändiä. Näin ollen yhdysvaltalaisessa oikeuskäytännössä on enimmäkseen katsottu, että sellainen kontrolli, jonka tavoitteena on franchise-ketjun laadunvarmistus, ei voi olla ikään kuin työsuhdetta kuvastavaa kontrollia työnantaja–työntekijä -suhteessa. Esimerkiksi tavaramerkkioikeutta suojelevat yhdenmukaistamis- ja laadunvarmistustoimet eivät voi merkitä työsuhteen syntymistä. Spitko kannattaa artikkelissaan voimakkaasti sitä, ettei alustayrityksiä katsottaisi työnantajiksi laadunvarmistukseen tähtäävien kontrollitoimenpiteiden takia. Yhdysvaltalaisissa tuomioistuimissa on kuitenkin useampaan kertaan katsottu, että tällainen kontrolli voi olla työsuhteen merkki alustayrityksen palveluksessa oleville.²²²

Spitkon näkemykset nousevat toisesta oikeusjärjestelmästä ja erilaisten normien tulkinnasta. On kuitenkin mahdollista, tai jopa luultavaa, että Suomessakin voitaisiin käyttää tällaista reaalista argumentaatiota alustayritysten isännänvastuutapausten yhteydessä. On kuitenkin huomattava, että kaikilla alustayrityksillä immateriaalioikeuksien arvon ylläpitäminen tai brändin promotio kuljettajien tai lähettien työnsuoritusten yhteydessä ei ole yhtä vahvaa,

²¹⁹ Spitko 2018, s. 439.

²²⁰ Sund-Norrgård 2016, s. 261–262.

²²¹ Spitko 2018, s. 441.

²²² Ibid., s. 417, 441–443, 446.

tai sitä ei ole ollenkaan. Toisten yritysten kohdalla taas osa kontrollista voitaneen luokitella laadunvarmistuskontrolliksi. Vasta-argumenttina voisi tosin esittää, että minkä hyvänsä yrityksen työnjohdon sekä organisoinnin tarkoituksena lienee edistää ja suojata liiketoimintaa sekä yrityksen brändiä. Brändin edistäminen ei ole vain franchise-yritysten piirre, vaan työntekijöiden pitäminen pohjautunee yleensäkin tarpeeseen harjoittaa ja suojella liiketoimintaa, mihin kuulunee myös jonkin verran laadunvarmistusta. Yrityksellä saattaa olla hyvinkin yksityiskohtainen *compliance*-ohjelma varmistamassa työsuhteisten työntekijöiden toiminnan yhdenmukaisuutta.

Tapauksessa KKO 2009:65 korkein oikeus käytti hieman vastaavaa argumentointia. Tapauksessa M sekä A ja B perustettavan yhtiön lukuun olivat sopineet, että M luovutti liikkeen myyntitoiminnan perustettavan yhtiön hoidettavaksi. A:n ja B:n työntekijäasemaa yrityksessä puolsivat heidän tekemänsä työn henkilökohtaisuus ja se, ettei heillä ollut taloudellista riskiä liikkeen kannattavuudesta, sekä heidän alisteinen asemansa M:ään nähden. Korkeimman oikeuden mukaan sopimusta ei kuitenkaan ollut pidettävä työsopimuksena. KKO totesi, että ”Marickenin [M] sopimuksessa pidättämät oikeudet valvoa ja tarkastaa liikkeen toimintaa ovat liittyneet ennen muuta tuotemerkkiin ”Maricken” ja sen arvostuksen ylläpitämiseen sekä toisaalta taloushallinnon edellyttämään raportointiin, eli sopimuksen ja sen päämäärän toteuttamiseen.” Tämä argumentointi muistuttaa huomattavasti Spitkon esittämää laadunvarmistusargumentointia. Lisäksi KKO katsoi, että vaikka sopimus oli rajoittanut A:n ja B:n liikkeenharjoittamista, heillä oli ollut mahdollisuus vaikuttaa liikkeen organisointiin siten, että liiketoiminnan lopputulos oli olennaisesti riippunut heidän toiminnastaan ja osaamisestaan. Liiketoiminnallinen riski aktualisoitui sen kautta. M:n kanssa noudatettua sopimusta oli noudatettu tarkasti, jolloin KKO totesi, että sen luonnetta kokonaisuus huomioon ottaen ei ole perusteltua arvioida sovitusta poiketen.²²³

Myöskään franchisingin osalta ei ole aina selvää, mikä on osapuolten asema suhteessa toisiinsa ja voiko asema mahdollisesti aktualisoida isännänvastuun. Keskeisiä kysymyksiä ovat franchise-yrittäjän status sekä työnantajan identifioiminen.²²⁴ Monelta osin täysin samat argumentit ja huomiot soveltuvat isännänvastuuseen niin alustayrityksissä kuin franchise-liiketoimintamalleissa. On siis mahdollista, että laadunvarmistusargumentaatio nousee esille myös suomalaisissa isännänvastuukysymyksissä alustayrityksiin liittyen. Näkisin, että myös

²²³ KKO 2009:65.

²²⁴ Koskinen 2001, s. 2.

laadunvarmistusargumentoinnissa on kyse kokonaisharkintaan mahdollisesti vaikuttavasta yksittäisestä reaalisesta argumentista, jonka painoarvo vaihtelee tapauskohtaisesti.

Laintulkintaa ei kuitenkaan voi tehdä vain yksittäisiin argumentteihin nojaten, vaan siviilioikeutta tulkitaan perinteisesti ensisijaisesti lain sanamuodon mukaisesti tai, sanamuodon ollessa epäselvä tai väljä, joko subjektiivisesti eli lainsäätäjän tahto huomioiden (*ratio legis* tai *ratio juris*) tai objektiivisesti lain sanamuotoa tässä päivässä tulkiten.²²⁵ Isännänvastuukysymyksen kokonaisarvioinnissa tulisi ottaa huomioon vahingonkorvauslain tarkoitus, lain esityöt ja isännänvastuun tarkoitus. Kun huomioidaan isännänvastuusäännöksen tausta, huomataan, että brändiin perustuva identifikaatio voi puhua myös isännänvastuun puolesta. Isännänvastuuseen liittyvä anonyymi tuottamus ja vahingontekijän tunnistaminen voivat johtaa siihen, että yksittäistä vahingonaiheuttajaa on hankala identifioida, mutta sen sijaan alustayritys pystytään identifioimaan vastuulliseksi brändin perusteella.²²⁶ Vaikka isännänvastuun suhteen työntekijää arvioidaan lähtökohtaisesti samoin kuin työoikeudessa, on pohdittava, viekö vahingonkorvausoikeudellinen sisältö tulkintaa yksittäistapauksessa eri suuntaan kuin työoikeudellinen.

Voidaan kysyä, onko yleisöllä oikeus olettaa, että yritys vastaa toimintansa aiheuttamista riskeistä. Jos alustayritys markkinoi itseään palveluntarjoajana, esimerkiksi siten, että kuluttajat mieltävät tilaavansa palvelun nimenomaan alustayritykseltä eivätkä sen työnsuorittajilta, ja mikäli työnsuorittajat toimivat vahvasti alustayrityksen brändin alla, on kysyttävä, voiko tämä synnyttää myös sopimuksen ulkopuolisille tahoille perusteltuja odotuksia yritystä kohtaan. Toiminnan voimakkaan brändäämisen voidaan ajatella aiheuttavan yleisölle perustellun oletuksen vastuuvellollisesta tahosta. Brändi yleensä pyrkii tekemään toiminnasta luotettavan oloista, ja yksi osa sitä on juuri se, että esimerkiksi ison yrityksen voisi kuvitella olevan maksukykyinen mahdollisten omaan toimintaansa liittyvien vahinkojen varalta.

3.2.3. *Alusta-argumentaatio – osa oikeudellista disruptiota?*

Schwartzin ja Einarsonin mukaan alustatalouden menestystekijä on ollut disruptio, eikä mikä tahansa sellainen, vaan nimenomaan oikeudelliseen sääntelyyn keskittyvä disruptio. Alustayrityksiä nousee sellaisiin kohtiin markkinoita, joissa oikeustila on, ainakin väitetysti,

²²⁵ Kivimäki – Ylöstalo 1964, s. 9–12.

²²⁶ Ks. Hemmo 2005, s. 53–54.

epäselvä. Pyrkimys lakien muuttamiseen tai tulkinnan vakiintumiseen omalle liiketoiminnalle myönteiseksi on kiinteä osa alustayritysten toimintaa. Alustayritykset ovat usein joko uuden sääntelyn tai norminpurun kannalla. Logiikka lähtee siitä, että mikäli heidän liiketoimintansa on oikeuden harmaalla alueella tai nähdään laittomana, vika on liian tiukassa sääntelyssä. Alustayrityksen näkökulmasta ongelma voi olla esimerkiksi sääntelyn vanhanaikaisuus, ei se, että yrityksen liikeidea perustuu normien kiertämiseen. Sääntelyn muuttaminen alustatalousyrityksille mieluisaksi auttaa niitä murtamaan vakiintuneiden yritysten aseman markkinoilla.²²⁷ Kilpailun pelisääntöjen muuttuessa perinteisten yritysten tulee joko lopettaa liiketoimintansa tai sopeutua tilanteeseen. Ainakaan kuluttajat eivät ole erityisesti vastustaneet tällaista kehitystä.²²⁸ Käytännössä Schwartz ja Einarson ovat käsitteellistäneet mielestäni olennaisesti alustayrityksiin ja niiden oikeudelliseen arviointiin liittyvän ilmiön, johon viitataan useissa lähteissä sivulauseissa, mutta jolta on puuttunut käsite.

Alustayritykset ovat tunkeutuneet markkinoille ja pärjäävät kilpailussa, minkä on osaltaan mahdollistanut nimenomaan välinpitämättömyys oikeudellista viitekehystä ja sääntelyä kohtaan.²²⁹ Monen yrityksen liiketoimintamalliin kuuluvaa tietoista välinpitämättömyyttä sääntelyä kohtaan kutsutaan myös "*act-now-and-ask-for-forgiveness-later*" -strategiaksi.²³⁰ Sekä Uber että Lyft – molemmat älypuhelinsovelluksen kautta käytettäviä alustapalveluita – ovat kieltäneet, että heidän palveluihinsa sovellettaisiin samoja sääntöjä kuin perinteisiin kuljetuspalveluihin.²³¹

Keskeinen argumentti lainsäädännön soveltamatta jättämisessä on se, että yrityksen toiminta on niin sanottua P2P:tä, eli kuluttajilta toiselle suunnattua vertaistoimintaa, eikä yritys varsinaisesti itse harjoita konkreettista liiketoimintaa, ainoastaan ylläpitää teknologista sovellusta. Osa alustatalouden yrityksistä on väittänyt julkisuudessa, että ennen jakamistalouden syntymistä säädetyt lait eivät koske uusia liiketoimintamalleja hyödyntäviä yrityksiä. Alusta-argumentaatio voitaisiin nähdä osana alustayritysten harjoittamaa oikeudellista disruptiota. Perinteiset yritykset ovat luonnollisesti olleet logiikasta eri mieltä. Niiden intressissä on, että uudet yritykset eivät saa erityistä etua ja vapautusta sääntelyn noudattamisesta. Tällaisessa tilanteessa yhteiskunnan ja yksilöiden täytyy päättää, alkavatko ne toimeenpanna

²²⁷ Schwartz – Einarson 2018, s. 230–231. Oikeudellisesta disruptiosta myös Rubin 2017, s. 170–172.

²²⁸ Ibid., s. 230–231.

²²⁹ Demary 2015, s. 14–15.

²³⁰ Schwartz – Einarson 2018, s. 230–231.

²³¹ McPeak 2016, s. 174.

olemassa olevaa sääntelyä myös alustatalouden yrityksiin, jolloin alustatalousyriytysten liiketoiminta kärsii, tai mikäli liikeidea perustuu sääntelyn huomiotta jättämiseen, loppuu tyystin. Toinen vaihtoehto on purkaa sääntelyä alustatalousyriytysten tai kaikkien yritysten osalta.²³²

Oikeudellisesta disruptiosta heijastuva oikeuskäsitys vaikuttaa tietyllä tavalla rikosoikeudelliselta. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen²³³ mukaisesti ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi, jolloin uusiin keksintöihin liittyvät kriminalisoinnit täytyy tehdä lain tasolla, jotta niitä voidaan panna täytäntöön. Sen sijaan siviilioikeudessa oikeus voi vapaammin kehittyä oikeuskäytännön ja yleisten periaatteiden myötä, mistä isännänvastuu on hyvä esimerkki. Siviilioikeudellisesta näkökulmasta tuntuu varsin suoraviivaiselta väittää, että uudenlainen tilanne itsessään estäisi oikeuden soveltamista.²³⁴

Nähdäkseni yksi heijaste oikeudellisesta disruptiosta ovat sopimusehdot, joilla annetaan tilanteesta kuva, joka on oikeudessakin jo todettu pätemättömäksi. Toinen heijaste on lobbaaminen. Kun saksalaiset tuomioistuimet totesivat Uberin syyllistyneen luvattomaan taksitoiminnan harjoittamiseen, Uber vastasi julkisesti, että saksalaiset lait ovat vanhentuneita ja esitteli oman lobbausmateriaalinsa niiden uudistamiseksi. Ehdotettu sääntely oli edullista Uberin omalle liiketoiminnalle.²³⁵

Oikeudellinen disruptio näyttää olevan käyttökelpoinen käsite hahmoteltaessa alustayrityksiin ja sääntelyyn liittyvää problematiikkaa. Täytyy silti huomata, että vaikka oikeudellinen disruptio ja välinpitämättömyys sääntelystä näyttäisivät olevan olennainen osa useimpien alustayritysten liiketoimintamallia, uudenlaiset yritysmuodot ovat kautta aikain kokeneet

²³² Demary 2015, s. 14–15.

²³³ Perustuslaki 2 luku 8 §.

²³⁴ Jos alustayrityksen todettaisiin oikeudellisen disruption hengessä välttelevän vahingonkorvaus- ja muita vastuitaan, kuten työnantajamaksuihin liittyviä, herää kysymys voiko lasku peräti kanavoitua samastuksen perusteella omistajiin. Vaikka osakkeenomistajien henkilökohtaisen vastuun puuttuminen on pääsääntö, oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa on toisinaan päädytty siihen, että osakkeenomistaja voisi olla henkilökohtaisesti vastuussa yhtiön velvoitteista ilman nimenomaista osakkaan toimiin perustuvaa vastuuperustetta. KKO:n oikeuskäytännössä on katsottu, että samastaminen voi tulla kyseeseen lähtökohtaisesti vain sopimuksen ulkopuolisen vastuun tilanteissa. Samastamisen perusteeksi on esitetty esimerkiksi osakeyhtiömuodon väärinkäyttö, yhtiön epäitsenäistä tarkoitus sekä toimintaan nähden vähäinen pääoma. Lisäksi KKO on oikeuskäytännössään korostanut toiminnan moitittavuutta. KKO:n ratkaisuista on luettavissa sellaisia samastamisen perusteita, jotka voisivat aktualisoitua myös alustayrityksen kohdalla, on vaikea antaa. Suoraa vastausta siihen, voisiko samastaminen tulla kyseeseen alustayrityksen kohdalla, on vaikea antaa. Sen mahdollisuutta ei voida kuitenkaan täysin poissulkea. Ks. Savela 2015, s. 402–410, KKO 2015:17 ja KKO 2017:94, Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2018, s. 18–20.

²³⁵ Gründerszene 24.10.2014.

haasteita sääntelyn kanssa.²³⁶ Kyseessä ei siis liene täysin uusi ilmiö.²³⁷ Rogers huomauttaakin, että työntekijöiden luokittelu yrittäjiksi ei ainakaan Yhdysvalloissa ole uusi ilmiö, vaan se on ollut tyypillistä taksi- ja logistiikka-alan markkinoilla sekä yleisesti harmaan talouden piirissä, josta lieneekin nyt siirtynyt työvoimaa alustayrityksille. Sen sijaan aito ero entiseen nähden on alustayritysten työntekijöiden dataan perustuva elektroninen valvonta.²³⁸

Myöskään Aurelien Acquier, yksi maailman johtavista alustatalouden tutkijoista, ei pidä alustayritysten toimintalogiikkaa täysin uudenlaisena innovaationa. Acquier hahmottaa alustayritysten toimintalogiikan yhtä aikaa paluuna menneisyyteen ja jatkumona organisaatioteoreettiselle kehityskululle. Hänen mukaansa alustayritysten toimintalogiikka on suoraa jatkumoa finanssikapitalismin kehityksessä. Alustayritykset vievät ulkoistamisen ääripäähänsä – ne ikään kuin luovat markkinapaikan sen sijaan, että loisivat managerialistisen instituution, yrityksen. Acquier johtaa tämän niin sanottuun agenttiteoriaan, joka näkee yrityksen sopimussuhteidensa summana. Keskeistä on, että alustayritykset pyrkivät välttämään tuotantovälineiden omistamista ja siirtämään tämän yksilöille, joiden tulee myös kantaa toiminnan riskit. Acquierin mukaan tämä muistuttaa organisaatioteorian näkökulmasta suuresti Euroopassa 1700-luvulla vallinnutta ”putting-out” -järjestelmää, jossa yksilöt valmistivat kotonaan tilaustuotteita itse hankkimistaan raakamateriaaleista. Tällaisen järjestelmän paluuta selittää uusi informaatioteknologia, joka tarjoaa huomattavasti aikaisempaa paremmat välineet yksilöiden kontrollointiin, erityisesti arviointijärjestelmien muodossa. Teknologia myös alentaa transaktiokuluja sekä tekee työvoimasta todella skaalautuvaa, jolloin toiminnasta tulee entistä houkuttelevampaa.²³⁹

²³⁶ Rubin 2017, s. 170.

²³⁷ Kuitenkin keskeinen kysymys on, johtuuko uusien alustayrityksen tunkeutuminen markkinoille aidosti uudesta teknologisesta tai liiketaloudellisesta innovaatiosta, joka johtaa tuotantokustannusten laskuun, vai johtuuko se etupäässä oikeudellisesta disruptiosta eli siitä, että tuotantokustannukset ovat ainakin väliaikaisesti halvempia, koska yritys ei noudata sääntelyä. Yhteiskunnallisessa katsannossa sillä lienee väliä, perustuuko disruptio uuteen teknologiaan, josta koko yhteiskunta voi potentiaalisesti hyötyä vai oikeudelliseen disruptioon, eli siihen että yhtiö toimii tietoisesti välinpitämättömästi suhteessa olemassa olevaan lainsäädäntöön.

²³⁸ Rogers 2018, s. 304–305.

²³⁹ Acquier 2018, s. 18–20, De Stefano 2016, s. 476.

4. Alustayrityksen työnsuorittajat isännänvastuusäännöksen näkökulmasta

4.1. Isännänvastuun soveltuminen työnsuorittajien työntekijästatuksen perusteella

1 § Työnantaja on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka työntekijä virheellään tai laiminlyönnillään työssä aiheuttaa.

Kuten aiemmin tässä tutkielmassa todettu, kysymys alustayritysten työnsuorittajien statuksesta aiheuttaa tällä hetkellä ongelmia ja oikeudenkäyntejä lukuisissa valtioissa. Useimmissa valtioissa niin kutsutut työntekijätetit ovat traditionaalisia, ja tuomarit kokevat haastetta niiden soveltamisessa uusiin tilanteisiin. Tuomari Vince Chhabrian lausuma tapauksessa *Patrick COTTER, et al., Plaintiffs, v. LYFT, INC., Defendant* Kalifornian alioikeudesta kuvaa haastetta:

”As should now be clear, the jury in this case will be handed a square peg and asked to choose between two round holes. The test the California courts have developed over the 20th Century for classifying workers isn't very helpful in addressing this 21st Century problem. Some factors point in one direction, some point in the other, and some are ambiguous.”²⁴⁰

Kuitenkin isännänvastuun sovellettavuutta alustayritysten lähetti- tai kuljettajapartnereihin määrittää se, onko alustayritys työnantaja eli ovatko työnsuorittajat VahL 3:1:n 1 momentissa tarkoitettuja työntekijöitä tai työntekijään rinnasteisia itsenäisiä yrittäjiä.²⁴¹ Isännänvastuu ei tyhjenny näihin termeihin, mutta ne ovat keskeisiä tulkittaessa, voiko alustayritys olla lainsäännöksessä tarkoitettu isäntä. Yksittäistapauksessa isännänvastuun aktualisoituminen edellyttää lisäksi työssä virheellä tai laiminlyönnillä aiheutettua vahinkoa ja sen näyttämistä.²⁴² Näiden edellytysten arvioiminen vaatii kuitenkin, että kyseessä on oikeussuhde, johon isännänvastuuta ylipäättään voidaan soveltaa. Tässä alaluvussa tarkastellaan, voiko alustayrityksen isännänvastuu aktualisoitua työsuhteen olemassaolon kautta.

Työsuhteen olemassaoloa arvioidaan Hemmon mukaan vahingonkorvausoikeudessa samoin kuin työoikeudessa eli tulkitsemalla työsopimuslaissa työsuhteelle annettuja tunnusmerkkejä.²⁴³ Suomalaisen oikeustieteen traditiossa työntekijä- ja työnantaja-asema on määritelty

²⁴⁰ *Cotter v. Lyft, Inc.*

²⁴¹ Kairinen – Koskinen – Nieminen – Ullakonoja – Valkonen 2018, s. 119: Työnantaja-käsitettä ei ole määritetty TSL:ssä. Kuitenkin työoikeudellisen työsopimusopin mukaisesti työnantaja on työntekijän sopimuskumppani, eli se taho, jonka lukuun työntekijä on sitoutunut tekemään työtä. Sekä oikeushenkilöillä että täysivaltaisilla luonnollisilla henkilöillä on työnantajakelpoisuus.

²⁴² Saarnilehto 1996, s. 56.

²⁴³ Hemmo 2005, s. 55.

työsuhteen käsitteen avulla.²⁴⁴ Sen tunnusmerkit luetellaan työsopimuslain 1:1.1:ssä,²⁴⁵ ja ne ovat työn tekeminen työnantajan lukuun sopimuksen perusteella, työnantajan johdon ja valvonnan alaisena sekä vastiketta vastaan. Kaikkien tunnusmerkkien tulisi täytyä, jotta kyseessä olisi työsuhte.²⁴⁶ Niin sanotun perussuhdeteorian mukaan työsuhteen perustunnusmerkistö on sama kaikkien työoikeudellisten lakien soveltamisalan osalta, mutta silti tunnusmerkistöä on pidetty hieman erilaisena esimerkiksi työtaturmien osalta.²⁴⁷

Karhu ja Ståhlberg huomattavat, että työoikeudellinen työntekijän tunnusmerkistö on jätetty vahingonkorvauslaista pois. Näin ollen ei voida lähteä siitä, että käsitteellä olisi vahingonkorvausoikeudessa täysin sama sisältö kuin työoikeudessa. Tästä huolimatta työoikeuden työsuhteesta johdettava työntekijän käsite on hyvä *lähtökohta* myös isännänvastuun arvioinnissa. Karhu ja Ståhlberg katsovat, että rajatapauksissa olisi kuitenkin annettava merkitystä myös niille näkökohdille, joilla isännänvastuuta voidaan yleisesti perustella.²⁴⁸

Jos kuitenkin ajatellaan perussuhdeteorian mukaisesti, että työntekijän käsite on lähtökohtaisesti kytketty työsopimuslakiin, täytyy isännänvastuun toteutumista arvioidessa tulkita myös työsopimuslakia. Ratkaisu työsuhteen olemassa olosta tehdään vaiheittain: ensin tarkastellaan yksittäisiä tunnusmerkkejä ja sitten tarvittaessa oikeussuhdetta kokonaisuutena.²⁴⁹ Tiettyjä ryhmiä on rajattu pois työsopimuslain soveltamisalalta joko lain säännöksellä tai erityislaila.²⁵⁰ Tässä tutkielmassa ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista käydä läpi kaikkia

²⁴⁴ Sarkko 1980, s. 20.

²⁴⁵ TSL 1:1.1: ”Tätä lakia sovelletaan sopimukseen (työsopimus), jolla työntekijä tai työntekijät yhdessä työkuntana sitoutuvat henkilökohtaisesti tekemään työtä työnantajan lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena palkkaa tai muuta vastiketta vastaan. Tätä lakia on sovellettava, vaikka vastikkeesta ei ole sovittu, jos toiseikoista käy ilmi, että työtä ei ole tarkoitettu tehtäväksi vastikkeetta. Lain soveltamista ei estä pelkästään se, että työ tehdään työntekijän kotona tai hänen valitsemassaan paikassa eikä sekään, että työ suoritetaan työntekijän työvälineillä tai -koneilla.”

²⁴⁶ Rautiainen – Äimälä 2008, s. 18.

²⁴⁷ Routamo 1972, s. 123–124. Kairinen – Koskinen – Nieminen – Ullakonoja – Valkonen 2018, s. 36–37: Perussuhdeteorian perusteeksi on, että työnantajan ja työntekijän käsitettä on tulkittava yhteneväisesti, vaikka lakitekstissä ei erikseen tätä selvennettäisi. Poikkeuksen muodostavat nimenomaiset laajennukset tai supistukset soveltamisalasta. Työsuhteen osapuolista toinen on aina työnantaja ja toinen työntekijä. Perussuhdeteoriaa voidaan pitää työoikeuden yleisenä oppina.

²⁴⁸ Ståhlberg – Karhu 2013, s. 204. Ståhlbergin ja Karhun näkemystä tukee se, että työoikeuden taustalla vaikuttavat oikeusperiaatteet ks. esim. Kairinen 2009, s. 42–55, eivät kaikilta osin vastaa vahingonkorvausoikeuden taustalla vaikuttavia tärkeimpiä periaatteita, joita on sivuttu luvussa 2. Herää perusteltu ajatus siitä, eikä vahingonkorvausoikeuden taustaolettamien ja periaatteiden, säännösten tarkoitusten ja suojattavan oikeushyvä tulisi kiperässä tilanteessa vaikuttaa säännökseen tulkintaan. Esimerkiksi vahingonkäräjien nostaessa kanteen omaksi suojakseen isännänvastuuasiassa, voidaan miettiä, onko perusteltua tulkita oikeuskysymystä täysin samoin kuin työoikeudessa, eli työoikeuden tarkoituksen ja periaatteiden valossa, vai pitäisikö korostaa vahingonkorvausoikeuden tavoitteita.

²⁴⁹ Paanetoja 2013, s. 162.

²⁵⁰ Hietala – Hurmalainen – Kaivanto 2019, s. 21–27: Tällaisia ryhmiä ovat muun muassa julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa olevat sekä kuntouttavassa työtoiminnassa olevat. Myös toimitusjohtajat ja muut yhteisöjen lakisääteiset toimielimet on rajattu työntekijäaseman ulkopuolelle oikeuskäytännössä.

ihmisryhmiä, vaan tutkielma keskittyy ainoastaan yksityisoikeudellisen työntekijän, työntekijään rinnasteisen yrittäjän sekä yrittäjän rajanvetotilanteisiin, jotka ovat relevantteja alustayrityksen potentiaalisen isännänvastuun kannalta.

Työsopimuslain puitteissa työsuhteen osapuolten ei ole mahdollista sopia vahingonkorvausvelvollisuudesta toisin, ellei kyse ole edullisemmuusperiaatteen nojalla työntekijän korvausvastuun lieventämisestä entisestään.²⁵¹ Tästä syystä korvausvelvollinen työsuhteen tai työntekijään rinnasteisen yrittäjän tapauksessa paikantuu suoraan lain mukaan ilman, että tulee arvioida sitä, onko työnantajan ja työntekijän välillä sovittu muuta. Lisäksi täytyy huomioida, että osapuolet eivät voi myöskään kolmatta, eli vahingonkärsijää, sitovasti sopia vahingonkorvauksen maksajasta.²⁵²

Suomessa ei ole vielä ylempien tuomioistuinten tuomioita isännänvastuusta alustayrityksissä eikä myöskään varsinaisesti työntekijästatuksesta. Alustayrityksiin liittyvät tapaukset ovat suurelta osin liittyneet taksilupasääntelyyn. Suomen oikeuskäytännön kannalta kiinnostavaa on, että se poikkeaa EUT:n linjauksista, mikä johtuu todennäköisesti noin puoli vuotta ennen *C-434/15 Asociación Profesional Elite Taxi v Uber Systems Spain SL* -ratkaisua annetusta KKO:n ratkaisusta KKO 2017:56. Tapauksessa KKO 2017:56 on nimittäin otettu lähtökohdaksi, että Uber olisi vain teknologista alustaa ylläpitävä yritys. Tapauksessa syytettiin Uberin palveluun rekisteröityntä kuljettajaa A luvattoman taksiliikenteen harjoittamisesta. A oli henkilöautollaan hoitanut alustan kautta tietoonsa saamiaan kuljetuksia korvausta vastaan. Korkein oikeus katsoi, että A olisi tarvinnut ammattimaista henkilöliikennettä harjoitettavana taksiliikennelaissa edellytetyn taksiluvan, ja hänet tuomittiin rangaistukseen luvattoman taksiliikenteen harjoittamisesta. Tapaus ei liity vahingonkorvaussääntelyyn eikä myöskään työoikeudelliseen sääntelyyn, mutta Helsingin hovioikeus lausui siinä myös työsuorittajien työoikeudellisesta statuksesta:

A tai muutkaan Uber-sovellusta käyttäneet kuljettajat eivät ole olleet Uberiin työsuhteessa, vaan heistä on käytetty nimitystä partnerikuljettaja. Uber on antanut partnerikuljettajille oikeuden käyttää Uberin kuljettajille tarkoitettua sovellusta, kun taas asiakkaat ovat voineet ladata oman sovelluksensa älypuhelimensa.

Työsopimuslain soveltamisalan ulkopuolelle rajaaminen ei kuitenkaan itsessään rajaa näitä ryhmiä vahingonkorvauslain isännänvastuusäännöksen ulkopuolelle, sillä säännöshän on varsin laaja.

²⁵¹ Rautiainen – Äimälä 2014, s. 313.

²⁵² Hemmo 1998, s. 253–255, Kivimäki – Ylöstalo 1964, s. 227, Norros 2007, s. 537, Bruun 1979, s. 191, Sarkko 1973, s. 5: Suomen sopimusoikeudessa sopimus kolmannen vahingoksi on pätemätön, lukuun ottamatta muutamia harvoja poikkeuksia, joista kenties tunnetuimpana työehtosopimukset. Työehtosopimuksella on niin sanottu normivaikutus ja tällaista kolmannelle oikeusvaikutuksia aiheuttavaa sopimusta voidaan kutsua myös normisopimukseksi.

Tätä linjausta on pidettävä hieman erikoisena, sillä tapaus ei itsessään käsittele työntekijäasemaa, mutta hovioikeus on kuitenkin lähtenyt lausumaan kategorisesti kaikkien Uber-kuljettajien asemasta, vaikka vakiintuneesti työntekijäasema tulisi arvioida *in casu*. Se, että yhden henkilön kohdalla työntekijäasema ei täyty, ei automaattisesti tarkoita, että myöskään kenenkään muun yrityksen työnsuorittajan kohdalla se ei täytyisi. Hovioikeuden diskursista heijastuu edellisessä luvussa käsitelty *alusta-argumentaatio*. Suomessa ei myöskään ole oikeudellisesti määritelty ”partnerikuljettajaa”, vaikka hovioikeus tässä tuomiossa kategorisoi kaikki Uber-kuljettajat tällaisen käsitteen alle. Tuomiolla ei luonnollisestikaan ole oikeusvoimaa suhteessa muihin kuin asianosaisiin nähden. Tuomion jälkeen useita kymmeniä Uber-kuljettajia on Suomessa tuomittu laittomasta taksiliikenteen harjoittamisesta.²⁵³ Yksikään kuljettajista ei ole toistaiseksi saanut jatkokäsittelylupaa Helsingin hovioikeuteen, vaikka sitä haettiin 77 tapauksessa.²⁵⁴

Helsingin käräjäoikeuden 1.11.2018 annetussa tuomiossa R 18/2465 arvioidaan luvatonta taksiliikenteen harjoittamista. Käräjäoikeus lausuu langettavassa tuomiossaan, että Uber-kuljettajat ovat toimineet sovelluksen avulla itsenäisesti eivätkä he ole olleet työsuhteessa Uberiin. Lausumaa ei perustella sen kummemmin. Tapauksessa on kysymys yhden henkilön oikeudenkäynnistä, ja silti käräjäoikeus lausuu jälleen monikossa työsuhteista, siitäkin huolimatta, että tapauksessa ei yleisesti käsitellä kaikkien Uber-kuljettajien työoikeudellista asemaa. Käräjäoikeus katsoi, ettei asian ratkaisun kannalta merkitystä ole sillä, onko Uberia pidettävä kuljetuspalvelun välittäjänä vai palvelun tuottajana ja tarjoajana. Tuomio on kuitenkin annettu EUT:n oikeuskäytännön antamisen jälkeen.²⁵⁵ Ottamatta kantaa pääasiaan luvattomasta taksiliikenteen harjoittamisesta, argumentointia voinee työntekijäaseman osalta pitää erikoisena. On varsin mielenkiintoista, että käräjäoikeus linjaa työntekijäasemasta ilmeisesti tapauksen KKO 2017:56 perusteluita seuraten. Tapaus ei saanut jatkokäsittelylupaa.²⁵⁶ Useimmissa muissa Helsingin käräjäoikeuden tapauksissa ei ole vedottu EUT:n oikeuskäytäntöön tai työntekijäasemaan, minkä lisäksi useimmat kuljettajat myönsivät syylistyneensä luvattoman taksiliikenteen harjoittamiseen.²⁵⁷

²⁵³ Helsingin hovioikeus, Tiedote 9.4.2019.

²⁵⁴ Helsingin hovioikeus, Tiedote 9.4.2019.

²⁵⁵ R 18/2465, HHO R 18/2925.

²⁵⁶ Helsingin hovioikeus, Tiedote 9.4.2019, 77 Uber-kuljettajalle ei myönnetty jatkokäsittelylupaa.

²⁵⁷ Ks. esim. R16 / 7428, R17 / 8395, R17 / 299, R17 / 3976, R17 / 10114, R17 / 10140, R17 / 8398, R17 / 10420, R17 / 9900, R17 / 9895, R17 / 8334, R17 / 10994, R17 / 8606, R17 / 8288, R17 / 10086, R17 / 11022, R17 / 11009, R18 / 2089, R18 / 4904, R18 / 1161.

4.1.1. Työsuhteen tunnusmerkit

Työsuhde edellyttää, että työtä tehdään toiselle vastikkeellisesti, henkilökohtaisesti, sopimuksen perusteella sekä toisen johdon ja valvonnan alaisena. Koska yksittäinen tunnusmerkki voi täytyä myös ilman, että työsuhteen katsotaan olevan olemassa, arvioidaan usein esille tulleita tosiseikkoja kokonaisuutena. Kokonaisarviota ei kuitenkaan tarvita, mikäli joku yksittäisistä tunnusmerkeistä puuttuu, sillä tunnusmerkin jäädessä täyttymättä kysymyksessä ei voi olla työsopimuslaisia tarkoitettu työsuhde. Kokonaisarvio liittyykin yleensä tilanteeseen, jossa työsuhteen tunnusmerkit täyttyvät, mutta silti jää epävarmuus oikeussuhteen luonteesta.²⁵⁸ Seuraavaksi tarkastellaan lähemmin sopimus-, työntekemis-, vastikkeellisuus- ja direktiotunnusmerkkien täyttymistä alustayritysten toiminnassa.

Työoikeudessa *työn tekemisellä* tarkoitetaan mitä hyvänsä käyttäytymistä, jolla on taloudellista arvoa, riippumatta siitä, onko työnteko passiivista vai aktiivista toimintaa. Sarkon mukaan työn tekemisen tunnusmerkki ei lähtökohtaisesti ole kovin problemaattinen, mutta keskeistä on, että työnsuorittajana on fyysinen henkilö.²⁵⁹ Työn tekemisen kriteeri on tuskin kovin ongelmallinen myöskään *on demand* -alustayritysten työnsuorittajien osalta. Yleisin tilanne lienee se, että työnsuorittajat tekevät taloudellisen arvon sisältävää aktiivista tai passiivista työtä (kuljettaminen, esineen siirtäminen paikasta A paikkaan B) eikä teknologisen alustan olemassaolo itsessään vaikuta fyysiseen työsuoritukseen.

Keskeinen elementti työsuhteelle on *ansiotarkoitus*, joskaan työsuhteen edellytysten täyttyminen ei edellytä, että työntekijä ansaitsisi koko elantonsa kyseisessä työsopimussuhteessa. Työstä saatava vastike voi olla muutakin kuin rahaa, esimerkiksi tavaraa, kunhan sillä on taloudellista arvoa. Vastikkeellisuus-tunnusmerkkiä ei ole varsinaisesti kytketty vastikkeen taloudellisen arvon suuruuteen, mutta jos vastike on työsuoritukseen verrattuna mitätön, tunnusmerkin ei voida katsoa täyttyvän. Oikeussuhteen kannalta on merkityksetöntä, mistä varoista vastike maksetaan: sekä työnantajan suoritus että esimerkiksi asiakkaan maksamat palvelurahat ovat yhtä lailla vastiketta. Työnteoksi ei kuitenkaan katsota rikollista tai hyvän tavan vastaista toimintaa.²⁶⁰

²⁵⁸ Paanetoja 2013, s. 29, 161.

²⁵⁹ Sarkko 1980, s. 23.

²⁶⁰ Rautiainen – Äimälä 2008, s. 18–19.

Työsuhteisen työn tunnusmerkkinä on, että työstä tuleva hyöty vastiketta lukuun ottamatta koituu työnantajan hyväksi eikä suoraan työntekijän hyödyksi. Näin ollen esimerkiksi osakuuden alla tehdyssä työssä ei yleensä ole kysymys työsuhteesta.²⁶¹ Ansiotyöksi määritellään myös vähäistä tuloa tuottavat sivutoimet sekä osa-aikaiset tehtävät.²⁶² Mikäli maksettava vastike ylittää merkittävällä tavalla saman tyyppisestä työstä yleensä maksettavan vastikkeen, se saattaa olla indisio siitä, että työ on tarkoitettu tehtäväksi yrityksenä.²⁶³ Vastikkeen määräytymisperuste (provisio, suorituspalkka tai vastaava) ei vaikuta vastikkeellisuuden arvioimiseen.²⁶⁴ Myös tämä kriteeri täyttyy yleisimpien Suomessa toimivien *on demand*-alustayritysten toiminnassa yleensä suhteellisen helposti. Työnsuorittajat saavat vastikkeena kuljetuksesta 70–90% kuljetuksen hinnasta,²⁶⁵ mutta kuljettajien panos alustayrityksen toiminnalle lienee kuljetushintaa suurempi. Alustayrityksissä työnsuorittajat yleensä itse tarjoavat perustoimintaan tarvittavat investoinnit kuten työvälineet sekä niiden korjaukset. Lisäksi useilla yrityksillä on vahva ja arvokas brändi, jonka ylläpitämisessä työnsuorittajilla on useissa yrityksissä keskeinen rooli. Onkin vaikea arvioida, kuinka paljon tuottoa yksi työnsuorittaja keskimäärin alustayritykselle tuo.

Työsuhde edellyttää, että osapuolten välillä on velvoiteoikeudellinen sopimus.²⁶⁶ *Työsopimukselle* ei ole määrämuotoa ja sen voi tehdä niin suullisesti, sähköisesti kuin kirjallisestikin. Lainsäädäntö on kuitenkin pakottavaa. Työsopimuksen osapuolet eivät voi sopia siitä, ettei työsuhteen tunnusmerkit tosiasiallisesti täyttävässä sopimussuhteessa sovelleta työsopimuslakia. Sopimuksen nimike ei ole ratkaiseva arvioitaessa oikeussuhteen luonnetta, mikäli se tai sopimusehdot eivät vastaa tosiasiallista asiantilaa, vaikka nimikkeen voidaan olettaa ilmaisevan osapuolten tarkoittamia oikeusvaikutuksia. Tällaisessa tapauksessa on tehtävä kokonaisarvio tilanteesta.²⁶⁷ Sopimusehtojen tulisi siis kuvastaa tosiasiallisia oloja. Toisin sanoen sopimusehtojen muotoilulla ei voida kiertää työsopimuslain pakottavia säännöksiä,

²⁶¹ Rautiainen – Äimälä 2008, s. 19.

²⁶² Paanetoja 2013, s. 24.

²⁶³ Tiitinen – Kröger, s. 17.

²⁶⁴ Sarkko 1980, s. 25.

²⁶⁵ Pfeffer-Gillet 2016, s. 241. Yango ilmoittaa internetsivuillaan komissiokseen 10 %.

²⁶⁶ Tiitinen – Kröger 2012, s. 10. Routamo 1972, s. 122 toteaa, että Suomessa perinteisesti klassiset työoikeuden kehittäjät vieroksuivat työoikeuden sijoittamista sosiaalioikeuden alaan, ja työoikeus onkin Suomessa lähempänä siviilioikeuteen kuuluvaa sopimusoikeutta. Tämä seikka tuo työoikeuden soveltamiseen sopimusoikeudesta juontuvia vaikutuksia, kuten sen, että työsopimus on yksi sopimustyypeistä, jota luokittelemaan tarvitaan sopimuksen tunnusmerkistö.

Tapaus TN 1458-14 koski Suomeen turistiviisumilla saapuneita ulkomaalaisia marjanpoimijoita. Työneuvosto totesi, että marjanpoimijoiden ja heidät Suomeen kutsuneiden yritysten välillä ei ollut sovittu työskentelystä yrityksen lukuun. Marjanpoimintaa ei käytännössä ollut valvottu, ja sopimusten puuttuessa myöskään oikeutta johtoon- ja valvontaan ei voitu näyttää. TN 1458-14, Ks. marjanpoiminnasta myös TN 1438-10.

²⁶⁷ Rautiainen – Äimälä 2014, s. 18, 22, 31.

vaan tosiasiallinen tilanne ratkaisee.²⁶⁸ Osapuolilla on sopimusvapaus vaikuttaa keskenään välisensä oikeussuhteen luonteeseen, mutta tällöin sopimuksen ehtojen on toteuduttava myös käytännön tasolla.²⁶⁹ Osapuolilla ei kuitenkaan ole valtaa päättää, että heidän keskinäinen oikeussuhteensa ei ole työsuhde, jos työsuhteen tunnusmerkit täyttyvät.²⁷⁰

Työsopimus ei ole ainoa sopimustyyppi, joka voi täyttää sopimuskriteerin. Myös esimerkiksi urakka-, vuokra- tai toimeksiantosopimukseksi nimetyt asiakirjat saattavat olla sellaisia sopimuksia, jotka synnyttävät työsuhteen. Näin ollen niihin tulee siviilioikeuden normien lisäksi myös työoikeudellinen erityissäätely sovellettavaksi.²⁷¹ Merkitystä ei anneta sille, tulkitsevatko työnantaja ja työntekijä olevansa työsuhteessa, vaan kyseessä on objektiivinen arviointi. Myöskään työsuhteen muiden velvoitteiden täyttäminen ei suoranaisesti vaikuta asiaan.²⁷² Sopimuksen luokittelu on olennainen kysymys alustayritysten osalta. Vaikka alustayritykset eivät usein pidä sopimuksiaan työsuhteina,²⁷³ esimerkiksi Ranskan korkein oikeus linjasi 2019 *Take Eat Easy* -tuomiossaan, että työnsuorittajan ja alustayrityksen välinen sopimus oli luokiteltava työsuhteeksi tosiasiallisten olosuhteiden perusteella.²⁷⁴ On oletettavissa, että tämä oikeuskysymys tulee punnittavaksi myös Suomen oikeudessa. Kysymykseen on otettava kantaa, mikäli vahingonkärsijä nostaa kanteen isännänvastuusta, ja mahdollisesti sitä ennen jossakin työoikeudellisessa kysymyksessä.

KKO totesi tapauksessa 2008:99, että sopimusta ja toisaalta tosiasiallisia työskentelyolosuhteita on tarkasteltava kokonaisuutena, ja kiinnitettävä huomiota paitsi sopimusasiakirjaan myös sopimusneuvotteluista saatavissa oleviin tietoihin sekä sopimuksen käytännön toteuttamiseen.²⁷⁵ Tapauksessa A ja B olivat solmineet urakkasopimuskaavakkeelle laaditun sopimuksen C:n kanssa rakennustöistä. A ja B pitivät sopimusta urakkasopimuksena, kun taas C vetosi sen olevan työsuhteinen. KKO katsoi sopimuksen perustavan työsuhteen, sillä C oli tarjouksen tehdessään ilmoittanut tekevänsä työnsä verokortilla ilman arvolisäveron perimistä eikä hänellä ollut yritystä. KKO katsoi, että sopimusneuvotteluissa oli jäänyt epäselväksi, tehtäisiinkö työsuoritus itsenäisenä yrittäjänä vai työntekijänä. Lisäksi A:lla ja B:llä oli mahdollisuus johtaa ja valvoa työtä ja he olivat vakuuttaneet kohteen. KKO katsoi, että

²⁶⁸ Hietala – Hurmalainen – Kaivanto 2019, s. 20.

²⁶⁹ Kairinen – Koskinen – Nieminen – Ullakonoja – Valkonen 2018, s. 105.

²⁷⁰ Paanetoja 2013, s. 33.

²⁷¹ Kairinen 2009, s. 72–73. Työoikeuden normien soveltaminen ei sinänsä sulje pois muiden siviilioikeudellisten normien soveltamista, vaan oikeussuhteeseen voidaan soveltaa sekä työoikeudellisia että siviilioikeudellisiä normeja. Kyseessä on Vuorion 1955, s. 45–46 väitöskirjassaan kehittänyt ns. ristikkoteoria.

²⁷² Hemmo 2005, s. 55.

²⁷³ Lobel 2016, s. 132, Prassl – Risak 2016, s. 619, Pinsof 2016, s. 343.

²⁷⁴ *Arrêt n°1737 Take Eat Easy*.

²⁷⁵ KKO 2008:99, kohta 3.

sopimuksesta ilmiastusta huolimatta sopimusneuvotteluihin sekä sopimuksen täyttämiseen liittyvät seikat osoittivat kyseessä olevan työsopimus.²⁷⁶

Alustayritysten toiminnassa yrityksen ja työsuorittajien välillä on yleensä sopimus, ja useimmiten sopimus sisältää nimenomaisen klausuulin siitä, että työsuorittaja ei ole työntekijäasemassa vaan häntä pidetään yrittäjänä.²⁷⁷ Tapauksessa KKO 1995:145 katsottiin, että pelaajan ja jääkiekkoseuran välinen pelaajasopimus täytti työsopimuksen tunnusmerkistön, vaikka sopimuksessa mainittiin, että ” - - *Samalla seura ja pelaaja toteavat, että tämä sopimus ei ole työsopimus, eikä vuosilomakorvauksia suoriteta pelaajalle. Näin ollen TEL-vakuutukset ja -laki eivät myöskään liity tähän sopimukseen*”. KKO totesi pelaajan sitoutuneen pelaamaan ja harjoittelemaan jääkiekkoa edustusjoukkueessa. Pelaamista ja harjoittelua voidaan pitää työnä, ja se oli tapahtunut vastikkeellisesti, työnjohdon ja valvonnan alaisena sekä toisen lukuun. Näin ollen pelaajasopimus täytti kaikki TSL 1 §:n mukaiset työsopimuksen tunnusmerkit eikä säännöksen pakottavuuden vuoksi sopimuskohdalla ollut vaikutusta asiassa.²⁷⁸

Alustayrityksen ja työsuorittajan välisen sopimuksen kirjaus ei siis itsessään estä työsuhteen olemassa oloa tai isännänvastuun soveltumista, vaikka sopimuksen tarkoituksella ja sanamuodolla on sinänsä merkitystä sopimuksen tulkinnassa.²⁷⁹ Siviilioikeuden oppien mukaisesti osapuolet eivät voi sopia myöskään kolmatta sitovasti hänen asemansa heikentämisestä.²⁸⁰ Sopimuksenukkoisen vahingonkärsijän näkökulmasta on aiheellista kysyä, voitaisiinko oikeussuhde tosiasiallisiin olosuhteisiin nojautuen luokitella työsuhteeksi, vaikka molemmat sopimuksen osapuolet väittäisivät, että oikeussuhde ei ole työsuhde, ja päätyä siihen että, vahingonkärsijällä olisi oikeus korvaukseen työnantajaosapuolelta. Tällaisella ajattelulla olisi merkitystä lähinnä tilanteessa, jossa työntekijästatus olisi todella selkeä ja työsuorittaja olisi maksukyvytön. Toisaalta tämä varsin hypoteettinen tilanne saattaisi kaatua näyttövaikeuksiin.

²⁷⁶ KKO 2008:99. Tapauksessa KKO 2009:65 Korkein oikeus taas katsoi, että sopimusta myyntitoiminnan luovuttamisesta perustettavan yhtiön hoidettavaksi ei ollut pidettävä työsopimuksena.

²⁷⁷ Prassl 2018, s. 96–97. De Stefano 2016, s. 485. Yhdysvalloissa ilmiötä, jossa sopimukseen kirjataan kyseessä olevan muu kuin työsuhde velvoitteiden (kuten verotukseen ja sosiaaliturvaan liittyvät) välttämiseksi kutsutaan termillä *misclassification*. Tilanteessa työsuorittaja on tosiasiallisesti työntekijän asemassa, mutta vastuita välttääkseen yritys pitää työntekijöitään sopimuksellisesti niin sanotusti näennäisyrittäjinä. Aiheesta löytyy runsaasti kirjallisuutta, ks. esim. Pinsof 2016, Moran 2009–2010, Cherry 2016, Powell 2017.

²⁷⁸ KKO 1995:145.

²⁷⁹ De Stefano 2016, s. 487: Itseasiassa osa alustayrityksistä pitää sopimustensa uudelleenluokittelua työsopimuksiksi niin olennaisena riskinä, että asiakassopimuksen on otettu indemnify-ehto aiheesta. Vaikuttaa siltä, että alustayritykset ovat yleisesti ottaen tietoisia siitä, että pelkkä sopimusehtojen nimeäminen tai muotoilu ei estä vastuuta.

²⁸⁰ Kivimäki – Ylöstalo 1964, s. 227.

Alustayritysten ja työnsuorittajien väliset sopimukset voivat poiketa paljonkin toisistaan. Sama koskee myös tosiasiallisia olosuhteita ja sopimuksen käytännön soveltamista. Jälkimmäisissä voi olla eroja myös saman yrityksen sisällä. Myös saman yritys saattaa jatkuvasti uudistaa ja muuttaa sopimuksiaan. Tutkielmassa ei käsitellä yksityiskohtaisesti minkään tietyn alustayrityksen sopimusehtoja, vaan nähdään sopimusaspekti yhtenä osana työntekijästatuksen tai siihen rinnasteisen itsenäisen yrittäjän aseman kokonaisarviota, jolla on merkitystä isännänvastuusäännöksen sovellettavuuden kannalta. Kun kysymys on sopimuksen ulkoisesta vahingonkorvauksesta, sopimuksen tulkinnalla on vahingonkärsijän oikeusaseman suhteen merkitystä lähinnä työntekijäaseman tai työntekijään rinnasteisen yrittäjän aseman arvioinnissa.

Työsuhteen olennainen elementti on työntekovelvollisuuden *henkilökohtaisuus*, joka tarkoittaa työntekijän henkilökohtaista sitoutumista työn tekemiseen. Työsopimuksen osapuolet eivät saa siirtää työsopimukseen perustuvia oikeuksiaan tai velvollisuuksiaan kolmannelle ilman toisen osapuolen suostumusta. Työntekijä ei voi esimerkiksi hankkia työnantajan suostumuksetta toista henkilö tekemään työtä puolestaan.²⁸¹ Jos sopimus ei aseta kellekään henkilökohtaista työvelvoitetta, vaan kyseessä on kahden yhteisön välille solmittu sopimus, kyseessä ei ole työsuhte. Poikkeuksen muodostaa tilanne, jossa kyseinen järjestely on tehty nimenomaan lainsäädännön kiertämiseksi.²⁸²

Henkilökohtaisuuden edellytyksellä voi olla merkitystä alustayritysten työnantaja-aseman arvioinnissa. Tapauksessa *Workers' Union of Great Britain (IWGB) and RooFoods Limited T/A Deliveroo* Iso-Britanniassa ammattiliittoihin liittyviä asioita ratkova Central Arbitration Committee katsoi, että Deliveroon sopimusehtojen mukaan työnsuorittajan työsuoritusvelvollisuus ei ollut henkilökohtainen. Näin ollen lähettien työntekijästatus ei täyttynyt. Tapauksessa arvioitiin paitsi sijaisten hankkimisen mahdollistavia sopimusehtoja myös niiden käytännön toteuttamista. Central Arbitration Committee toteisi, että lähetin on mahdollista siirtää työsuoritus toiselle.²⁸³ Todennäköisesti alustayritysten käytännöt ja sopimusehdot eroavat toisistaan siltä osin, miten laajaa henkilökohtaisuutta työsuoritukselta vaaditaan. Mikäli sekä sopimusehdot että tosiasiallinen toiminta mahdollistavat sijaisten käytön lupaa kysymättä, sekä työsuorituksen siirtämisen edelleen, jäänee työntekijästatus todennäköisesti täyttymättä.

²⁸¹ Rautiainen – Äimälä 2014, s. 53.

²⁸² Tiitinen – Kröger 2012, s.14.

²⁸³ *Workers' Union of Great Britain (IWGB) and RooFoods Limited T/A Deliveroo*.

Henkilökohtaisuuteen liittyy nähdäkseni isännänvastuun osalta myös kysymys perehdyttämisestä ja työhön valinnasta. Monissa alustayrityksissä perehdytystä ja työnsuorittajien valintaa ja tarkastamista tehdään tarkasti – kenellä hyvänsä ei ole mahdollisuutta aloittaa vuorojen tekemistä alustan kautta.²⁸⁴ Tällainen toiminta viittaa siihen, että työnsuorittajan persoonalla ja henkilöllä on merkitystä. Traditionaalinen peruste isännänvastuun puolesta on se, että isäntä voi vapaasti valita apulaisensa.²⁸⁵ Alustayrityksilläkin valintaa tapahtuu, ja mahdollisesti yksittäisessä tilanteessa myös tähän liittyvät argumentit voisivat nousta jonkinlaiseen asemaan kokonaisarviossa.

4.1.2. Työnjohto- ja valvontaoikeus eli direktio-oikeus

Vaikka kaikki työsopimuslaissa luetellut työsuhteen tunnusmerkit ovat periaatteessa yhtä olennaisia, työnantajan *työnjohto- ja valvontaoikeus* eli niin sanottu direktio-oikeus on käytännössä tärkein tunnusmerkki työsuhteen syntymistä oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa selvitettäessä.²⁸⁶ Direktio-oikeus on vaikeissa tapauksissa yleensä ratkaisevassa asemassa.²⁸⁷ Työ on tehtävä siten, että työntekijän katsotaan työskentelevän johdon ja valvonnan alaisena. Arvio edellytyksen täyttymisestä tehdään käytännössä kokonaisharkintaa käyttämällä eli tosiasiallisten työskentelyolosuhteiden perusteella, mutta huomioiden myös työsopimuksessa sovitut työn tekemisen ja teettämisen ehdot. Työntekijän tulee olla velvollinen noudattamaan työnantajan asettamia ohjeita ja määräyksiä. Työnantaja voi määrätä esimerkiksi siitä, miten, missä ja milloin työ tulee tehdä sekä ohjeita suoritustavasta, laadusta ja laajuudesta.²⁸⁸ On kuitenkin huomattava, että työnantajan direktio-oikeuden käytöltä ei edellytetä yksityiskohtaista ohjausta ja neuvontaa. Pelkästään työnantajan *oikeus* johtoon ja valvontaan riittää täyttämään työsuhdetunnusmerkin oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden mukaan. Tämän oikeuden olemassaoloa on käytännössä johdettu erilaisista elementeistä, kuten palkkatavasta, kulujen korvaamisesta, työnteon paikasta ja omien tai työnantajan välineiden käyttämisestä. Merkittävää on, että työnjohto- ja valvontaoikeudelta on edellytetty erilaista voimakkuuden tasoa eri lakeja sovellettaessa. Esimerkiksi työaikalain soveltaminen edellyttää konkreettisempaa työnjohtoa kuin tapaturmavakuutuslain soveltaminen.²⁸⁹

²⁸⁴ *Workers' Union of Great Britain (IWGB) and RooFoods Limited T/A Deliveroo*, kohdat 43–50.

²⁸⁵ Atiyah 1967, s. 19.

²⁸⁶ Rautiainen – Äimälä 2014, s. 17.

²⁸⁷ Sarkko 1980, s. 26.

²⁸⁸ Rautiainen – Äimälä 2014, s. 20.

²⁸⁹ Rautiainen – Äimälä 2014, s. 21, ks. myös Routamo 1972.

Routamon mukaan työtaturmien osalta rajatapauksessa arvioidaan, onko yksittäiseen tilanteeseen mielekäästä soveltaa kyseistä korvausjärjestelmää, ja mainitsee, että tulkinta saataisi olla suopeampaa, mikäli muita kilpailevia korvausjärjestelmiä kuten sosiaaliturvaa ei voida soveltaa. Toisaalta vastuun tulisi ensisijaisesti olla sillä taholla, joka sen pystyy parhaiten estämään.²⁹⁰ Nykyään tapaturmavakuutuslain mukaista direktio-oikeuden tulkintaa pidetään matalimpana direktiovaatimuksen tasona.²⁹¹ Vaikuttaa siltä, että työtaturmien osalta oikeudelliseen arviointiin on tuotu mahdollisesti myös vahingonkorvausoikeudellista ajattelua. Näin ollen voi pohtia, olisiko perusteltua soveltaa matalampaa direktiovaatimusta myös isännänvastuutilanteissa.

Tunnusmerkin täytyminen pelkästään abstraktin oikeuden olemassaolon perusteella tekee sen tulkinnasta haastavaa. Direktio-oikeuden olemassaoloa arvioidaan niin osapuolten välisestä sopimuksesta kuin kokonaisarviolla.²⁹² Voidaan kysyä, mitä *oikeus* johtoon- ja valvontaan konkreettisesti tarkoittaa, onko kysymys konkreettisesta mahdollisuudesta valvoa toimintaa²⁹³ vai oikeudesta irtisanoa sopimus työnjohto-oikeuden rikkomisen takia.²⁹⁴ Käytännössä työntekijä voi työsuhteessakin kieltäytyä toteuttamasta ohjetta tai käskyä. Tällöin työnantajalla on mahdollisuus tiettyjen varoitus- ja muiden työoikeudellisten säännösten avulla sanktioida työntekijää ja mahdollisesti irtisanoa tai purkaa työsuhteeseen. Tapauksessa TT 2018:108 työtuomioistuin totesi, että työnantaja sai irtisanoa työsuhteen toistuvien työnjohto-ohjeiden rikkomisen vuoksi. Kysymyksessä on työnantajan tupakointia koskevien sääntöjen rikkominen, kun työntekijä ei ollut korjannut toimintaansa toistuvista varoituksista huolimatta.²⁹⁵

²⁹⁰ Routamo 1972, s. 151.

²⁹¹ Kairinen – Koskinen – Nieminen – Ullakonoja – Valkonen 2018, s. 109.

²⁹² Kairinen – Koskinen – Nieminen – Ullakonoja – Valkonen 2018, s. 109, Kairinen 1983 s. 53–55. Kairisen mukaan direktio-oikeus on kaksinainen. Se on paitsi tässä tarkoitettu TSL 1 §:n työsuhteen tunnusmerkki, se ilmenee myös TSL 3:1:ssä työntekijän velvollisuutena, jonka ikään kuin kääntöpuoli on työnantajan mahdollisuus työnjohtoon. TSL 1:1 on luokittelunormi kun taas TSL 3:1 käyttäytymisnormi. Direktio-oikeuden perustana on lähtökohtaisesti yksilötasoinen sopimus, ja näin ollen direktio-oikeuden laajuus on sopimuksenvaarainen asia. Sopimuksella voidaan sekä laajentaa että kaventaa direktio-oikeutta, mutta ei täysin poistaa, sillä silloin oikeussuhde kadottaisi työsuhteellisuutensa. Oikeuskäytäntöä direktio-oikeuteen liittyen on runsaasti, ja se koskee usein työvelvoitteiden rikkomista syynä työsuhteen päättämiseksi tai direktio-oikeuden ulottuvuutta. Ks. KKO 2010:60 ja KKO 1993:69.

²⁹³ Ks. KKO 2008:99.

²⁹⁴ Tapauksessa KKO 1990:152 työnantajalla katsottiin olevan oikeus purkaa työsuhteeseen työntekijän jättäessä toistuvasti tottelematta direktio-oikeuden alaan kuuluvaa kehotusta työtehtävään. Viimeaikaisesta oikeuskäytännöstä ks. esim. KKO 2010:60 direktio-oikeuden laajuudesta, TT 2018:103 työnantajan direktio-oikeudesta muuttaa palkkataulukkoa, TT 2018:52 direktio-oikeudesta ja toisiin tehtäviin siirtämisestä, TT 2019:80 direktio-oikeuden laajuudesta ja sopimusrikkomuksesta, TT 2019:42 työnantajan oikeudesta muuttaa työvuoroluetteloa, THO 399/2018 työturvallisuussääntöjen rikkomisesta ja työsuhteen irtisanomisesta.

²⁹⁵ TT 2018:108.

Jos taas kyseessä on itsenäinen työsuorittaja, jonka sopimus antaa yksipuoliset mahdollisuudet alustayritykselle halutessaan päättää sopimuksen, tässäkin tilanteessa työsuorituksen antajalla on mahdollisuus sekä käskää työsuorittajaa että halutessaan lopettaa sopimussuhde, mikäli työsuorittaja ei tottele käskyä. Erona näissä kahdessa tilanteessa on oikeastaan työsuorittajan käytettävissä olevien oikeuskeinojen määrä ja voimakkuus. Tosiasiallisesti takeet johto- ja valvontaoikeuden käyttämiselle vaikuttavat olevan varsin samankaltaiset näissä kahdessa oikeussuhteessa.

Työn johdon ja valvonnan keskeisenä tehtävänä lienee liiketoiminnassa varmistaa toiminnan sujuvuus ja järkevyyt. Alustayritysten liiketoiminta perustuu ainakin osaltaan siihen, että työvoiman jatkuva elektroninen valvonta ja saavutettavuus mahdollistaa erittäin skaalautuvan ja tehokkaan työvoiman käytön. Välittömät arvioinnit sekä palaute toiminnasta mahdollistavat liiketoiminnan harjoittajalle hyvinkin suuren joustavuuden ja kontrollin.²⁹⁶ Wolt ilmoittaa sivuillaan, että se ylläpitää puhelimen päässä tukipalvelua kuljettajilleen.²⁹⁷ Oletettavaa on, että palvelusta saa ohjeita ja apua työtehtävien suorittamiseen. On hyvä kysymys, miten tällaista apua tulisi arvioida direktio-oikeuden näkökulmasta.

Direktio-oikeus ja elektroninen valvonta

Direktio-oikeus voi olla keskeinen seikka myös muissa vahingonkorvausoikeudellisissa kysymyksissä, erityisesti työtapaturman sattuessa. Routamo toteaaakin teoksessaan Vastuu työtapaturmasta, että direktio-oikeuden määrittely on osoittautunut lainopin saralla haastavaksi siten, että sen olemuksesta on useanlaisia tulkintoja. Ovatko johto- ja valvontaoikeus kaksi erillistä oikeutta vai saman asian kaksi eri puolta? Routamon mukaan työn johtaminen ilman oikeutta valvoa sitä on ajatuksena epätarkoituksenmukainen. Samoin vaikuttaisi epätarkoituksenmukaiselta, ainakin luonnollisten henkilöiden välillä, mikäli työtä vain valvottaisiin ilman oikeutta sen johtamiseen.²⁹⁸

Ajatus on mielenkiintoinen alustayritysten näkökulmasta. Mikäli työsuorituksen valvomisen on ulkoistettu koneelle – sovellukselle – kyseessä ei luonnollisestikaan ole kaksi luonnollista henkilöä. Periaatteessa datan keräämiselle voidaan nähdä monenlaisia syitä alustayrityksen toiminnassa. Työsuorittajien valvonta on luonnollisesti yksi ilmeinen käyttökohde sovelluksen keräämälle datalle. Varsinkin työsuorittajia arvioivan datan kerääminen viittaa tähän

²⁹⁶ De Stefano 2016, s. 476–478.

²⁹⁷ Woltin internetsivut, <https://wolt.com/heroes>.

²⁹⁸ Routamo 1972, s. 124–126.

suuntaan. Toisaalta osa datasta, kuten ajetut kilometrit, tilausten määrä, toimintanopeus, kertoo esimerkiksi alustan aktiivisuudesta tiettyinä ajankohtina ja kenties kysynnästä. Eikö toisaalta myös perinteisen yrityksen toiminnassa työntekijöiden valvonta tuo työnantajalle muutakin hyödyllistä tietoa liiketoiminnastaan? Pohdinnan arvoinen kysymys on, onko direktio-oikeuden kannalta merkitystä, miksi työnsuorittajia valvotaan ja mihin kaikkeen valvonnan avulla saatua tietoa käytetään.

Alustayritys voi kuitenkin käyttää valvomalla saatua tietoa myös työtehtävien jakamiseen. Kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, useat alustayritykset jakavat työtehtäviä sen mukaan, miten työnsuorittaja on suoriutunut edellisistä tehtävistään. Usein tämä tehdään algoritmin avulla. Mikäli saman asian suorittaisi luonnollinen henkilö, tuntuisi luontevalta sanoa, että kyse on valvontaan perustuvasta työnjohdosta. Kun kyseessä on sovelluksen automaattinen toiminta, tulisiko ajatella, että kyseessä on samoin valvontaan perustuva johtaminen, joka on vain ulkoistettu koneelle? Koska alustayritysten ja muiden yritysten toiminnassa olennaisin ero on algoritmisen hallinnon määrä, juuri tämä asia on mielestäni keskeisin pohdittaessa isännänvastuun soveltumista alustayrityksiin. On todennäköistä, että tekoälyllä tai muuten koneellisesti toteutettu johtaminen on pian arkipäivää myös muissa yrityksissä. Analogisesti lienee mahdollista soveltaa sopimusoikeudellista ajatusta siitä, ettei työsuorituksen delegointi voi kaventaa toimeksiantajan vastuuta²⁹⁹ – myöskään direktio-oikeuden delegointi sovellukselle. Ongelmallista on, että sen näyttäminen, mitä kaikkea tietoa sovellus kerää ja miten tietoa tosiasiallisesti käytetään, voi olla työnsuorittajan tai vahingonkärsijän taholta hyvin vaikeaa ilman pääsyä sovelluksen teknisiin toimintoihin.³⁰⁰

Elektroninen valvonta on nähty muutamassa tapauksessa osana direktio-oikeuden käyttämisestä. Tapauksessa *Take Eat Easy Ranskan korkein oikeus (Cour de Cassation)* ratkaisi, että ruokalahettilpalvelua tarjoavan alustayrityksen työnsuorittaja tuli katsoa työntekijäksi. Perusteena oli, että työntekijään kohdistettiin reaaliaikaista elektronista valvontaa, ja lisäksi *Take Eat Easy* -yrityksellä oli käytännössä valta sanktioida työnsuorittajaa esimerkiksi sulkemalla palvelu. Näin ollen työnsuorittaja oli alisteisessa asemassa, ja korkein oikeus löysi

²⁹⁹ Hemmo 2005, s. 54, Ståhlberg – Karhu 2013, s. 200.

³⁰⁰ Ylipäättään aihe näyttäisi vaativan empiiristä tutkimusta työnsuorittajista ja heidän tosiasiallisista oloistaan. Wu, Qingjun ja Li, Zhen 2019 ovat tutkineet Kiinassa sosiologisin metodein *on demand* -alustayritysten työnsuorittajien tosiasiallista asemaa. Artikkelissa kuvataan pieteetillä esimerkiksi arviointijärjestelmien käyttöä. He toteavat, että: "From this picture, we realize that drivers working on Internet platforms enjoy a certain level of work autonomy, but at the same time the platforms hold control over the drivers' labor process. Drivers thus have to accept platforms' orders, as well as the supervision and control of the process and outcome of their labor" (s.8).

oikeussuhteesta sekä kontrollin että työnjohdon elementit. Käytännössä korkein oikeus määrittä uudelleen sopimuksen Ranskan lainsäädännön mukaisesti työsopimukseksi. Se linjasi, että sopimuksen sanamuotoa olennaisempaa oli sopimuksen tosiasiallinen toteuttaminen.³⁰¹

Samoin Fair Work Commission (FWC) Australiassa totesi, että Foodoran työnsuorittajan sopimus oli uudelleenluokiteltava työsopimukseksi, ja että kantaja oli oikeutettu korvaukseen työsuhteen oikeudettomasta päättämisestä. FWC totesi, että Foodoralla oli mahdollisuus kontrolloida työnsuorittajan työtä muun muassa määräämällä paikka työlle sekä aloitus- ja lopetusaika jokaiselle vuorolle. FWC viittasi siihen, että sovellus tosiasiallisesti arvioi työnsuorittajia, ja saadakseen hyvät arviot, työnsuorittajan täytyy toimia tietyllä tapaa.³⁰² Toisin sanoen se, että työn organisointi on annettu sovelluksen hoidettavaksi ei muuttanut asetelmää. Päätös on mielenkiintoinen, sillä FWC on antanut aiemmin vuosina 2017 ja 2018 kaksi päätöstä, jossa alustayrityksen työnsuorittajia ei katsottu työntekijöiksi. Tapauksessa *Mr Michail Kaseris v Rasier Pacific V.O.F* Uberin kuljettajaa ei katsottu työntekijäksi, ja samoin kävi seuraavana vuonna tapauksessa *Janaka Namal Pallage v Rasier Pacific Pty Ltd*. Kantajat eivät pystyneet näyttämään tapauksissa riittävää työnjohtoa Uberin osalta.³⁰³

Valvontaan näyttää siis liittyvän keskeisesti sanktiointi, aivan kuten Routamo huomasi direktio-oikeuden luonteesta.³⁰⁴ Keskustelussa työelämästä vaikuttaa siltä, että elektroninen valvonta liitetään ensisijaisesti yksityisyyden suojaan,³⁰⁵ mutta teknologialla voi olla keskeinen osa myös kontrollin ja näin ollen direktio-oikeuden käyttämisessä.³⁰⁶ Alustayrityksissä työnjohtotoimet on tietyllä tapaa ulkoistettu algoritmille, joka pystyy jakamaan työtä tehokkaammin. Jos ajatellaan, että työnjohto-oikeuden delegoiminen alemmalle työntekijälle ei

³⁰¹ *Arrêt n°1737 Take Eat Easy*.

³⁰² Joshua Klooger v Foodora Australia Pty Ltd: ” [73] Foodora had considerable capacity to control the manner in which the applicant performed work, and it fixed the place of work and the start and finish times of each engagement or shift. The control that Foodora possessed and exercised over the manner in which the applicant performed work was reflected by the metrics that were used in the batching system which ranked the work performance of inter alia, the applicant. The operation of the batching system meant that in order to maintain a high ranking the applicant would be required to perform a certain number of deliveries during any particular engagement, to work a minimum number of shifts in a week, and work a number of Friday, Saturday or Sunday nights. [74] Consequently, the level of control that might be exercised in employment situations by way of direct verbal or written instruction to an employee from the employer, was obtained by Foodora by virtue of the operation of, inter alia, the batching system. As a matter of practical reality, the applicant could not pick and choose when and where to work, or how fast or slow to make deliveries.”

³⁰³ *Mr Michail Kaseris v Rasier Pacific V.O.F, Janaka Namal Pallage v Rasier Pacific Pty Ltd*.

³⁰⁴ Ks. Routamo 1972, s. 124–126.

³⁰⁵ Ks. esim. Mamia –Alvesalo-Kuusi – Kuokkanen – Virtanen 2011, s. 31–39.

³⁰⁶ Ivanova– Bronowicka, – Kocher – Degner 2018, s. 11.

vähennä direktio-oikeutta, lienee vaikea perustella, että sen delegoiminen koneelle vähentäisi direktio-oikeutta. Direktio-oikeuden käsite näyttääkin vaativan tältä osin yleisemmin päivitystä ja lisätutkimusta siitä, miten elektroninen valvonta liittyy direktio-oikeuteen.

Direktio-oikeus ja työaika

Alustayrityksen direktio-oikeutta vastaan puhuu se, että yksittäisen työnsuorittajan ei tarvitse ottaa vastaan työtehtävää ja sen lisäksi hän voi itse valita, milloin on saatavilla töihin. Toisaalta tehdessään työsuoritusta työnsuorittaja on kuitenkin sidottu sopimukseensa ja esimerkiksi alustayrityksen käytännesääntöihin.³⁰⁷ Keskustelussa on noussut harvoin esille se arkipäiväinen ilmiö, että nykyään useassa työsuhteisessa työssä työntekijä voi valita vapaasti työaikansa. Esimerkiksi nykyaikaisissa henkilöstöpalveluissa työntekijä valitsee sovelluksesta työaikansa,³⁰⁸ hyvin samaan tapaan kuin alustayritysten työnsuorittajatkin. Nykyaikainen teknologia mahdollistaa joillakin aloilla työntekijöille hyvin joustavan työajan valinnan, ja hyvä kysymys on, onko se välttämättä ristiriidassa direktio-oikeuden kanssa.³⁰⁹ Työ-oikeus kehittyy tällä hetkellä kohti joustavampaa työaika-käsitystä,³¹⁰ jolloin ei välttämättä ole perusteltua pitää kovin keskeisenä direktio-oikeuden osa-alueena sitä, määrääkö työnantaja työajan. On mahdollista, että tällä kriteerillä ei tule tulevaisuudessa olemaan niin suurta painoarvoa kuin aiemmin. Työaika koskevan kriteerin olennaisuus koskee alustayritysten lisäksi myös kaikkia tyypillisiä ja epätyypillisiä työsuorituksia.

Italiassa kuusi Foodora-kuljettajaa pyrki saamaan oikeudesta päätöksen, että heidät tulisi luokitella työntekijöiksi. Tribunale di Torino katsoi, että työnsuorittajien oikeus valita itse työaikansa sekä mahdollisuus perua aiemmin valittuja vuoroja puhuvat Italian oikeuden mukaan työntekijästatusta vastaan.³¹¹ Samoin Pennsylvanian *Razak, Sabani and Cherdoud vs.*

³⁰⁷ De Stefano 2016, s. 483.

³⁰⁸ Esimerkiksi VMP Oyj:n Extraajat-vuokratyöpalvelussa työntekijä on työsuhteessa henkilöstöpalveluyritykseen, ja saa itse valita haluamansa työvuorot haluamaltaan alueelta. Ks. Extraajat.fi.

³⁰⁹ Tapauksessa TT 2017:99 katsottiin, että työehtosopimuksen kokonaispalkkaus-tö-aikaa, jonka puitteissa toimihenkilöt voivat itsenäisesti päättää työaikansa tarkemmasta käytöstä, koskeva määräys ei mahdollistanut, että työnantaja olisi voinut direktio-oikeutensa puitteissa määrätä yksittäisen toimihenkilön tekemään tiettyyn kellonaikaan sidottua työvuoroa.

³¹⁰ Uudessa työaikalaisissa (872/2019) otetaan käyttöön niin sanottu joustotyöaika (13 §), jonka piirissä työnantaja ja työntekijä saavat TES:n säännöllisen työajan pituutta ja sijoittamista koskevista määräyksistä poiketen sopia työaikaehdosta, jonka mukaan vähintään puolet työajasta on sellaista, jonka sijoittelusta ja työntekopai-kasta työntekijä voi itsenäisesti päättää. Perusteena muutokselle on työelämän murros. Ks. HE 158/2018: ”Työaika-käytännöt ovat monipuolistuneet ja edelleen monipuolistumassa ja erilaistumassa kaikilla työnantajasek-toreilla. Yhtenä keskeisenä syynä tähän on sekä globalisaatiosta että kansallisista syistä johtuvan kilpailun li-sääntyminen tuotanto- ja palvelutoiminnoissa ja siitä johtuva tarve sopeuttaa työajat vaihteleviin tarpeisiin.”

³¹¹ *Cannizzo, Ruta, Munteanu, Lajolo & Giordano c. Digital Services XXXVI Italy s.r.l.*

Uber Technologies Inc., and Gegan, LLC tapauksessa oikeus katsoi, että työaikojen vapaus oli yksi peruste kokonaisarviossa, jossa UberBlack -palvelun kuljettajien katsottiin olevan itsenäisiä yrittäjiä.³¹² Myös Australian Fair Work Commissionin aikaisemmissa tapauksissa *Mr Michail Kaseris v Rasier Pacific V.O.F* ja *Janaka Namal Pallage v Rasier Pacific Pty Ltd* nostettiin vapaus valita työaikansa yhdeksi työntekijästatuksen esteeksi.³¹³

On kuitenkin kysyttävä, että mikäli työnsuorittajaa sanktioidaan työajanvalintaan liittyvistä kysymyksistä, onko tällöin kyseessä tosiasiallisesti vapaa valinta. Jos alusta voi esimerkiksi huonojen arvioiden takia evätä työnsuorittajalta työkeikkoja silloin kuin tämä olisi saata-villa, onko työaika vapaasti valittua vai ohjaillaanko sitä? Tai jos sovelluksessa on tarjolla rajallisesti työkeikkoja ja ne sijoittuvat etupäässä tiettyihin ajankohtiin vaatien työnsuoritta-jalta päivystämistä sovelluksen äärellä, onko kyseessä työajan vapaa valinta? Nämä kysy-mykset ovat nähdäkseni suomalaiselle oikeudelle uusia, aidosti uuden teknologian muka-naan tuomia, ja niihin on vaikea antaa yksiselitteistä vastausta.

4.1.3. Työvälineiden omistus

TSL 1:1:3:n mukaan työsopimuslain soveltamista ei estä pelkästään se, että työ tehdään työntekijän kotona tai hänen valitsemassaan paikassa, eikä sekään, että työ suoritetaan työn-tekijän työvälineillä tai -koneilla. Työn tekeminen muualla kuin työpaikalla ei estä työsopi-muslain soveltumista, vaikka se saattaa vaikuttaa esimerkiksi työaikalain soveltamiseen. Myöskään työvälineiden omistus ei itsenäisenä seikkana vaikuta työsopimuslain soveltumi-seen, vaikka lähtökohtana voidaankin pitää sitä, että työnantaja antaa työntekijälle työssä tarvittavat työvälineet ja -aineet. Tietyissä tehtävissä, kuten kirvesmiehillä ja metsureilla, omien työvälineiden käyttö on tavanomaista.³¹⁴

Työvälinekriteerin merkitys työsuhteen olemassaolon kannalta muuttuu merkityksellisem-mäksi tilanteissa, joissa työntekijän omistama ja käyttämä työväline on arvokas, kuten esi-merkiksi kuorma-auto.³¹⁵ Yksinomaan se, että työntekijä omistaa työhön käytettävät koneet tai välineet ei siis voi olla ratkaisuperusteena arvioitaessa oikeussuhteen luonnetta. Myös-kään se, että työnsuorittajalle maksetaan korvaus omien välineidensä käyttämisestä, ei ole

³¹² *Razak, Sabani and Cherdoud vs. Uber Technologies Inc., and Gegan, LLC*, N. 16-573.

³¹³ *Mr Michail Kaseris v Rasier Pacific V.O.F, Janaka Namal Pallage v Rasier Pacific Pty Ltd*.

³¹⁴ Yhtenä alana voidaan mainita myös palvelussuhteessa olevat orkesterimuusikot, joilla useimmiten on oma soitin.

³¹⁵ Rautiainen – Äimälä 2014, s. 17.

este työsuhteen syntymiselle.³¹⁶ Hallituksen esityksen mukaan omien työvälineiden käyttö voi viedä työntekosuhteen työsuhteen käsitteen ulkopuolelle lähinnä vain, jos olosuhteista on pääteltävissä, että työnsuorittajalla on itsenäiselle yrittäjälle tyypillinen taloudellinen riski suoritettavasta työstä ja sen laadusta. Työn tekeminen työnantajan toimitilojen ulkopuolella ei poista työnantajan mahdollisuutta direktio-oikeuden käyttöön.³¹⁷

Suomen oikeudessa se, että alustayrityksen kuljetit tai lähetit omistavat usein työvälineensä, ei näin ollen estä työsuhteen olemassaoloa. Tästä lienee johdettavissa, että myöskään liikeidean perustuminen sille, että työnsuorittajat laajasti tarjoavat käytettävät välineet, ei yksistään liene olennainen kriteeri arvioitaessa mahdollista alustayrityksen työnantaja-asemaa tai työnsuorittajan työntekijästatusta. Sen sijaan estettä sille, että kyseinen seikka olisi osa kokonaisarvioita, säännös ei asettane. Osa alustayrityksistä velvoittaa työnsuorittajat käyttämään alustayritysten asuja sekä esimerkiksi kuljetusreppuja, jolloin yhdistyy sekä omien että alustayrityksen työvälineiden käyttö.³¹⁸ Lienee paikallaan myös arvioida sitä, onko alustayrityksen työnsuorittajalla yrittäjälle tyypillinen riski toiminnasta.

Pohdinnan arvoista on, missä määrin alustayrityksen työnsuorittaja suorittaa työtään valitsemassaan paikassa. Kuten luvussa 3 kuvailtiin, usein keskeinen osa yritystä on algoritminen hallinto, jolloin sovellus ikään kuin jakaa työvuorot työnsuorittajille. He eivät yleensä etukäteisesti tiedä, missä työsuoritus tullaan tekemään. Toisaalta useimmiten alustayritysten työnsuorittajilla lienee tosiasiallinen mahdollisuus valita, mistä sijainnista he aloittavat työnsuorittamisen, eli missä sijainnissa he käynnistävät sovelluksen.

4.1.4. Yrittäjyyden tunnusmerkit

Työlainsäädännössä ei ole määritelty itsenäisen yrittäjän käsitettä eikä yrittäjälle ole muusakaan lainsäädännössä annettu yhtä, koherenttia määritelmää. Itsenäiselle yrittäjyydelle on kuitenkin luotu välillisesti tunnusmerkkejä, kun työsuhteen ja itsenäisen yrittäjyyden rajanvetoa on arvioitu oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa. Keskeinen ero työntekijän ja yrittäjän välillä on nimenomaan työnjohto- ja valvontaoikeudessa, sillä itsenäinen yrittäjä sitoutuu suorittamaan tehtävän itsenäisesti ilman johtoa ja valvontaa.³¹⁹ Työntekijä taas tekee

³¹⁶ Tiitinen – Kröger 2012, s. 23.

³¹⁷ HE 157/2000 vp, s. 58.

³¹⁸ Ks. esim. Foodora ”onboarding video” kohta 0:00-2:37.

³¹⁹ Paanetoja 2013, s. 35, Rautiainen – Äimälä 2014, s. 23–24.

työtä niin sanotussa subordinaatio- eli vallanalaisuussuhteessa työnantajaan nähden. Itsenäisen yrittäjä toimii toimeksiantosuhteessa toimeksiantajaansa, jolloin tyypillistä on toimeksisaajan itsenäisyys, esimerkiksi oikeus valita keinot, joilla hän täyttää sopimusvelvoitteensa.³²⁰ Muodollisiksi yrittäjyyden tunnusmerkkejä ovat elinkeinoluovan hankkiminen, kaupparekisteri- ja muiden vastaavien ilmoitusten tekeminen, yrittäjävakuutus, yhtiömuoto sekä verotuskäytäntö (onko tulot ilmoitettu elinkeinonharjoittajana).³²¹

Itsenäisen yrittäjyyden aineellisia tunnusmerkkejä ovat ansiotarkoitus, taloudellinen riski, toiminnan laajuus, yleisyys, julkisuus sekä sijoitetun pääoman menettämisen riski. Aineellisia tunnusmerkkejä kuvaavat seuraavat seikat: työn suorittaja määrää itse oman työaikansa, työn suorittajalla on oikeus apulaisten ja sijaisten käyttöön, työnsuorittaja pitää omaa myyntivarastoaan sekä tekee työtä omissa tiloissaan. Lähtökohtaisesti työnsuorittaja hankkii työn tekemiseen tarvittavat laitteet, työvälineet sekä työssä tarvittavat materiaalit. Lisäksi työn suorittajalla on oikeus itse päättää työn suoritustavasta sekä organisoinnista eikä teettäjällä ole oikeutta kiinteään ohjaukseen. Toimeksiantaja on useita samanaikaisia ja peräkkäisiä eri tilaajien kanssa, eikä työn suorittajan oikeutta toimia muiden lukuun ole rajoitettu. Korvauksen osalta keskeistä on vastikkeen suuruus, kulujen korvaamattomuus sekä se, että korvauksessa on otettu laskennallisesti huomioon eläke- ja vakuutusmaksut. Lähtökohtaisesti korvaus maksetaan työn tuloksen mukaan. Mitä useampi tunnusmerkeistä täyttyy sitä todennäköisemmin kyse on itsenäisestä yrittäjästä, eikä työntekijästä.³²²

4.1.5. Kokonaisarvio

Se, onko oikeussuhde työsuhde, on yksittäistapauksessa ratkaistava kokonaisharkinnalla. Arvioinnissa on otettava huomioon paitsi sopijapuolten tarkoitus, sopimuksen nimike ja sopimusehdot sekä myös työnteon tosiasialliset olosuhteet.³²³ Ratkaisu työsuhteen syntymisestä tehdään siis vaiheittain: ensin tarkastellaan yksittäisiä tunnusmerkkejä ja sitten tarvittaessa oikeussuhdetta kokonaisuutena.³²⁴

Paanetojan mukaan kokonaisarviossa on aina kysymys kaikkien tunnusmerkkien arviosta, ei vain direktio-oikeuden arvioinnista. Kokonaisarviota ei siis koota vain yhden tunnusmerkin

³²⁰ Tiitinen – Kröger s. 18, 28.

³²¹ Rautiainen – Äimälä 2014, s. 24.

³²² Ibid., s. 23–24, Tiitinen – Kröger 2012, s. 28–33.

³²³ Rautiainen – Äimälä 2014, s. 23.

³²⁴ Paanetoja 2013, s. 162.

alle, vaan tarkastelussa tulisi ottaa huomioon kaikki esille tulleet tosiseikat.³²⁵ Kokonaisarvio soveltamisalasta tarkoittaa siis kaikkien yksittäistapausta koskevien tosiseikkojen tarkastelua kokonaisuutena, sopimuksen todellinen sisältö huomioiden. Huomioitavat tekijät ovat kuitenkin yksilöllisiä, koska kokonaisarvio tehdään *in casu*.³²⁶ Tarkastelun kohteena ovat tosiasialliset työskentelyolosuhteet, sopimusehdot sekä osapuolten oma käsitys asemastaan – vain mikäli osapuolet ovat myös tosiasiallisesti toimineet ehtojen ja käsitysten mukaisesti.³²⁷

Lain säännöksessä ei mainita kokonaisarviota, mutta hallituksen esityksessä vuoden 2001 lakiin todetaan, että kokonaisarviointia tarvitaan rajanvetotilanteissa.³²⁸ Kokonaisarvioinnin tarve on tunnustettu myös oikeuskäytännössä ja kirjallisuudessa. Muun muassa työneuvosto on todennut, että pelkästään työsopimuslaissa mainittujen tunnusmerkkien perusteella ei ole yksiselitteisesti ratkaistavissa, pidetäänkö työtä työsuhteisena vai ammatinharjoittajan työnä, vaan rajankäynti käytännössä perustuu kokonaisarvioon.³²⁹ Kokonaisarvioinnissa olennaisiksi rajanvetokriteereiksi nousee usein se, onko työn suorittaja saanut itse määrätä työajan, -paikan ja -tavan sekä ottaa muita toimeksiantoja. Mitä enemmän vapauksia työnsuorittajalla on, sitä todennäköisemmin hän on yrittäjä.³³⁰ Ongelmia tähän perinteiseen kokonaisarvioon voi tuoda se, että työoikeus on yleisesti ottaen kehityksessä joustavampaan suuntaan työaikaosalla.³³¹

Turun hovioikeuden tapauksessa THO:2005:6 käsitellään yrittäjän ja työntekijän rajanvetoa kokonaisarvioinnin keinoin. Tapauksessa A oli työskennellyt asioimistulkkina kaupungille useita vuosia 4–6 tuntia viikossa eri pituisissa jaksoissa. Oikeuskysymyksenä punnittiin sitä, oliko A:n katsottava olevan työsuhteessa kaupunkiin niin, että hänen tulee saada vuosilomailain nojalla vuosilomakorvausta.³³² A:lla oli kaupungin lisäksi myös viisi muuta toimeksiantajaa. Työtehtävä annettiin soittamalla A:lle etukäteen, ja A:lla oli siis mahdollisuus kieltäytyä, mikäli aika ei sopinut. Käännöstöiden osalta sovittiin vain päivä, mihin mennessä

³²⁵ Paanetoja 2013, s. 30–31, 160.

³²⁶ Tiitinen – Kröger 2012, s. 26.

³²⁷ Paanetoja 2013, s. 166–167.

³²⁸ HE 157/2000 vp, s. 57.

³²⁹ Paanetoja 2013, s. 160.

³³⁰ Koskinen 2007, s. 26.

³³¹ Ks. uusi työaikalaki (872/2019), joustotyöaika (13 §).

³³² THO:2005:6. Kokonaisarvioinnista myös TN 1451-13, jossa Työneuvosto totesi tilanteessa kaikki työsuhteen tunnusmerkkien täytyvän, mutta esille tulleiden esille epätyypillisiä seikkojen ja erityispiirteiden johdosta työsuhteen ei katsottu syntyneen.

työn olisi oltava valmis. Kaupunki ei tarjonnut A:lle työvälineitä ja A:n korvaus oli noin kaksinkertaisesti päätoimisen tulkin tuntipalkan verran.³³³

Hovioikeuden mukaan A:n yrittäjäasemaa tukivat useat toimeksiantajat ja mahdollisuus kieltäytyä hänelle tarjotuista tehtävistä. Toisaalta hovioikeus totesi, että työsuhteen olemassaoloa ei estä se, että työntekijä on työsuhteessa useamman kuin yhden tahon kanssa. Kaupungin antamat työtehtävät olivat luonteeltaan sellaisia, että niistä jokainen voi muodostaan yhden lyhyen työsuhteen ja näin ollen A:n mahdollisuus kieltäytyä tehtävistä ei yksinään estä työsuhteen olemassaoloa. Myöskään A:n korkea tuntipalkka ei ollut hovioikeuden perusteluiden mukaan ratkaisevaa rajanvetoa tehtäessä. Hovioikeus totesi, että käännös- ja tulkkaustehtävät ovat luonteeltaan sellaisia, etteivät ne edellytä työnantajan järjestämiä työtiloja tai työnantajan direktio-oikeuden käyttämistä. Kaupungilla on kuitenkin ollut mahdollisuus johtaa ja valvoa A:n toimintaa.³³⁴

Työntekijästatusta tapauksessa tuki se, että A:lla ei ollut toiminimeä ja että hänellä on ollut vain kuusi toimeksiantajaa, mikä tarkoittaa sitä, että A:n toiminta ei ollut laajaa, yleistä ja julkista. Lisäksi tehtävien suorittaminen on vaatinut A:n henkilökohtaista työpanosta. Kaupunki on maksanut vastikkeesta pidätetyt eläkevakuutusmaksut ja työttömyysvakuutusmaksut. Sen sijaan ennakonpidätyksen suorittaminen A:lle maksetusta rahavastikkeesta ei välttämättä osoita, että kysymyksessä olisi työsuhde. Hovioikeus totesi, että kokonaisuutena arvoستن työsuhteen olemassaoloa tukevat seikat ovat painavimmat kuin yrittäjän asemaa puoltavat seikat.³³⁵

Konkreettisesti rajanveto kokonaisarviossa tapahtuu ammatin ominaispiirteiden perusteella. Esimerkiksi luovan työn luonne on sellainen, että työsuhdetyökin voi yksittäistapauksessa olla varsin vapaata eikä työaikojen vapaa järjestely itsessään tee luovan työn tekijästä yrittäjää. Toimeksiantosuhteen on todettu olevan tosiasiallisesti työsuhde, jos toimeksiantojen suorittaminen on ollut osa tietyn toisen yhtiön liiketoimintaa.³³⁶ Kuljetus- ja lähettityönsuorittajien työ ei ole luovaa, vaan enemmänkin suorittavaa, mutta sitä tulisi verrata vastaaviin

³³³ THO:2005:6

³³⁴ Ibid.

³³⁵ THO:2005:6. Sen sijaan tapauksessa TN 1444-11 katsottiin, että freelance-sopimuksin käännöksiä tehneet olivat itsenäisiä ammatinharjoittajia. Freelance-sopimuksia, niiden ehtoja sekä osapuolten käsityksiä sopimuksesta tarkasteltiin käytännössä toteutuneiden olosuhteiden kanssa. Arviointi on siis hyvin tapauskohtaista ja kokonaisarviointi vaatii aina yksittäistapauksessa useiden elementtien sekä tosiasiallisen toiminnan tarkastelua.

³³⁶ Koskinen 2007, s. 11–15.

tehtäviin kokonaisarvioinnissa. Tosiasiallisen arvioinnin kohteena voisi olla, minkälaiset vapaudet taksiyrittäjällä tai lähettiyrityksellä on verrattuna alustayrityksen työnsuorittajiin. Alusta-argumentaation mukaisesti alustayritys ei anna työnsuorittajille edes toimeksiantoja, vaan ainoastaan ylläpitää teknologista alustaa. Kuten edellisessä luvussa on mainittu, tätä argumenttia ei ainakaan EU:n alueella voida pitää kovin vahvana EUT:n oikeuskäytännön ja komission testin perusteella.

On demand -alustayrityksen suhteen keskeisinä kysymyksinä ovat arviointien, sanktioinnin, tilin jäädytyksen sekä elektronisen ohjauksen tai puhelinohjauksen vaikutus kokonaisarviointiin. Vahva elektroninen valvonta ja ohjaus tuntuu viittaavan direktio-oikeuden suuntaan. Myös alhainen korvaustaso, oman työpanoksen olennaisuus työnsuorituksessa sekä se, että työnsuorittajalla ei ole yritystä voisivat viitata työsuhteen suuntaan. Sen sijaan, mikäli alustayritys ei suorita elektronista valvontaa tai sanktiointia tai kerää asiakkaiden arviointeja, tai sillä ei ole oikeutta irtisanoa alustan käyttöoikeutta arviointien perusteella, vaikuttaa työnsuorittajan asema itsenäisemmältä. Samoin mikäli työnsuoritus ei ole henkilökohtainen, ja työnsuorittajalla on tosiasiallinen oikeus hankkia itselleen sijainen ja antaa työ eteenpäin, viittaisivat nämä seikat yrittäjän asemaan. On kuitenkin vaikea kysymys, onko työnsuorittaja yksittäistapauksessa työntekijä. On arvioitu, että alustayritysten työnsuorittajien olemassaolo haastaa joissakin oikeusjärjestelmissä koko työntekijän käsitteen ja työntekijän kriteerit.³³⁷

Arvioisin, että mikäli isännänvastuuseen liittyvä kanne nostetaan pian vahingonkärsijän osalta oikeudessa työntekijäperusteella, on todella vaikea ennakoida sen menestymistä. *On demand* -alustayritysten työnsuorittajat eivät Suomessakaan asetu suoraan itsenäisen yrittäjän tai vaihtoehtoisesti työntekijän kategorioihin. Lisäksi saman yrityksen sisällä ja yritysten välillä työnsuorittajissa ja heidän tosiasiallisissa oloissaan voi olla huomattavaa vaihtelua: tekeekö henkilö kuljetuksia esimerkiksi silloin tällöin muun työn ohessa, vai pitkäaikaisesti ja kokopäiväisesti? Direktio-oikeus on kuitenkin laaja, ajassa elävä käsite, joten asian selvittämiseksi ei välttämättä tarvita uutta sääntelyä, vaan ainoastaan doktriinin uudistamista nykypäivän tarpeisiin soveltuvaksi. Alustayrityksen ja sijoittajien kannalta toiminnan nojaaminen vahvasti vain oletukselle siitä, että työnsuorittajat eivät voi täyttää työntekijän kriteereitä, vaikuttaa hieman riskipitoiselta toiminnalta, erityisesti ottaen huomioon, että useissa valtioissa työnsuorittajien sopimuksia on viime aikoina luokiteltu työsopimuksiksi.³³⁸

³³⁷ Ks. Rogers 2016, s. 494.

³³⁸ *Arrêt n°1737 – Take Eat Easy, Joshua Klooger v Foodora Australia Pty Ltd, Sentencia Foodora.*

Kokonaisarvion osalta on huomioitava, että suomalainen työlainsäädäntö rakentuu työntekijän suojelun periaatteelle.³³⁹ Soveltamisalasäännöksen sanamuodon ei voida katsoa sulkevan suojelunsa piiristä pois niitä henkilöitä, jotka ovat työoikeudellista suojelua tarvitsevassa asemassa. Kokonaisarviointi onkin olennaista sen takia, että voidaan arvioida, tehdäänkö työtä asemassa, jossa työoikeudellinen suojelu on perusteltua.³⁴⁰ Kokonaisarvioinnissa vaikeissa tapauksissa joudutaan ottamaan huomioon työntekijän suojelu oikeuspoliittisena periaatteena, työsopimuslain tarkoitus, ja esimerkiksi työn suorittajan taloudellinen ja yhteiskunnallinen asema.³⁴¹

4.1.6. Tulkinnasta

Mielenkiintoista on, että isännänvastuu, saati vahingonkorvauslaki, eivät rakennu yksistään työntekijän suojelun periaatteelle. Keskeisiä perusteita isännänvastuulle ovat muun muassa vahingonkärsijän suoja, vahinkokustannusten pulverisointi ja reilu haittajako. Sen sijaan työntekijän suojelemista itsenäisenä tarkoituksena tai johtavana periaatteena ei korosteta oikeuskirjallisuudessa tai lain esitöissä.³⁴² Vaikka työntekijän käsitettä tulisi arvioida työsopimuksen tarkoittamalla tavalla, on työntekijän suojelu vain yksi osatavoite isännänvastuusäännökselle. Jos tarkastellaan isännänvastuusäännöksen Vahl 3:1:1:n sanamuotoa, huomataan, että tarkastelun kohteena on ennemminkin työnantaja-asema eli isäntäasema kuin työntekijäasema: *Työnantajana pidetään myös sitä, joka antaa tehtävän sellaiselle itsenäiselle yrittäjälle, joka huomioon ottaen toimeksiantosuhteen pysyvyys, työn laatu ja muut olosuhteet on rinnastettava työntekijään.* Olisikin aiheellista kysyä, tulisiko isännänvastuutapauksissa painottaa kokonaisharkinnassa seikkoja, jotka liittyvät työntekijän suojelun periaatteen toteutumiseen sijasta vahingonkärsijän suojaan.

Isännänvastuusäännöksen voi nähdä suojelevan työntekijää kahdella tavalla. Hän ei joudu lievistä tuottamuksesta aiheutuneesta vahingosta maksajaksi, mutta muilta osin työntekijä joutuu regressisäännöksen Vahl 4:3 nojalla vastaamaan vahingosta toissijaisesti. Toisaalta työntekijän korvausvelvollisuus on rajoitettu kohtuulliseen määrään.³⁴³ Voitaisiin kuitenkin perustellusti esittää, että isännänvastuusäännös suojaa ensisijaisesti vahingonkärsijää, ja sen

³³⁹ Paanetoja 2013, s. 28.

³⁴⁰ Ibid., s. 165.

³⁴¹ Sarkko 1980, s. 30.

³⁴² Ks. luku 2.

³⁴³ Vahl 4:1: ”Vahingosta, jonka työntekijä työssään virheellään tai laiminlyönnillään aiheuttaa, hän on velvollinen korvaamaan määrän, joka harkitaan kohtuulliseksi ottamalla huomioon vahingon suuruus, teon laatu, vahingon aiheuttajan asema, vahingon kärsineen tarve sekä muut olosuhteet.”

tulkitseminen työntekijän suojelun periaatteen mukaisesti voi yksittäistapauksessa mahdollisesti vinouttaa vahingonkorvauslain tarkoitusta ja toteutumista.

Saarnilehto arvioi VahL 3:1:n tarkoittamaa työntekijän käsitettä laajasti ja tulkitsee sitä tarkoitus edellä. Isännänvastuusäännöksen tarkoituksena on hänen mukaansa se, että vahingosta vastaa taho, joka hyötyy vahinkoa aiheuttaneesta toiminnasta taloudellisesti.³⁴⁴ Perinteisen työsuhteen arvioinnin lisäksi alustayritysten isännänvastuukysymysten tulkinnassa voisi olla perusteltua antaa painoarvoa myös vahingonkorvauslain tarkoitukselle. Usean tulkintavaihtoehdon olemassa ollessa lienee perusteltua valita tulkintaa määrittävät arvot traditiosta käsin tarkastellen isännänvastuun tarkoitusta yhteiskunnassa.³⁴⁵ Rajatapauksessa merkitseviä argumentteja voisivat olla niin vahingonkärsijän suoja, reilu haittajako kuin se, kenellä on ollut parhaat edellytykset ennaltaehkäistä vahingon syntymistä.³⁴⁶

4.2. EU-oikeudellinen työntekijämääritelmä

Suomen oikeudessa on voimassa TSL 1:1.1:n lisäksi myös toinen, EU-oikeudellinen, työntekijämääritelmä. EU:n työntekijämääritelmää on käytettävä silloin, kun sovelletaan tai tulkitaan säännöksiä työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta sisämarkkinoilla. Sitä ei siis sovelleta yleisesti kaikkeen EU-säätelyyn, saati automaattisesti kansallisiin säädöksiin. EU:n määritelmää työntekijästä pidetään laajana.³⁴⁷ EU-oikeudellinen työntekijämääritelmä on syntynyt lähinnä oikeuskäytännössä,³⁴⁸ eikä sitä määritellä SEUT 45 artiklassa. Jäsenvaltion tulee ohittaa oma kansallinen työntekijäkäsittensä ratkaistessaan SEUT 45 artiklan alaan kuuluvia vapaan liikkuvuuden asioita eli laajat EU-oikeudelliseen työntekijäkäsitteeseen kytkeytyvät oikeudet on turvattavat kaikille kriteerit täyttävälle henkilölle.³⁴⁹ Paanetojan mukaan EU-oikeudellinen työntekijämääritelmä on kuitenkin luonteeltaan laajeneva. EUT

³⁴⁴ Saarnilehto 1996, s. 56–57: Hänen mukaansa myös sellaisen johtavassa asemassa olevan henkilön, johon työsuhteen lakia ei sovelleta, voidaan katsoa olevan isännänvastuun piirissä, sillä tämän työ tulee työnantajan eduksi. Kuitenkaan toimitusjohtajaan ei voida vahingonkorvauslain säännöksiä tässä asiassa soveltaa osakeyhtiölain omien säännösten tähden.

³⁴⁵ Tulkintavaihtoehdon valitsemista ks. Aarnio 1978, s. 129.

³⁴⁶ Ks. luku 2.

³⁴⁷ Bruun – Koskull 2011, s. 33.

³⁴⁸ C-66/85 *Deborah Lawrie-Blum v. Land Baden-Württemberg*, C-428/09 *Union Syndicale Solidaires Isère v. Premier ministre ym.*, C-229/14 *Ender Balkaya v. Kiesel Abbruch- und Recycling Technik GmbH*, C-413/13 *FNV Kunsten Informatie en Media v. Staat der Nederlanden*, C-216/15 *Betriebsrat der Ruhrlandklinik gGmbH v. Ruhrlandklinik gGmbH*.

³⁴⁹ Paanetoja 2015, s. 369–370.

on hiljalleen soveltanut sitä myös sellaisten direktiivien tulkinnassa, jotka eivät suoraan liity vapaaseen liikkuvuuteen.³⁵⁰

Oikeuskäytännössä syntyneeseen määritelmään kuuluu yleisesti kolme edellytystä: henkilökohtaisesti tehdyn työn aitous ja tehokkuus, ohjauksen alaisena toimiminen sekä vastikkeellisuus. Giubboni huomauttaa, että näistä oikeastaan ainoastaan direktio-oikeuden alaisuudessa toimiminen eroaa itsenäisestä yrittäjyydestä, kun taas ensimmäinen ja viimeinen kriteeri kuvastavat työsuorituksen taloudellista luonnetta.³⁵¹ Kuten Suomen oikeudessa myös EU-oikeudessa työntekijäaseman arviointi tulee tehdä tapauskohtaisesti, myös alustayrityksen työnsuorittajien osalta.³⁵² Komission linjauksen mukaan tapauskohtaisessa arvioinnissa tulisi huomioida paitsi alisteisuussuhteen olemassaolo, työnluonne ja korvaus myös alustan ja palveluntarjoajan välisen suhteen ominaispiirteet ja siihen liittyvien tehtävien suorittaminen.³⁵³

16.4.2019 hyväksyttiin uutta työoikeudellista sääntelyä EU-tasolla.³⁵⁴ Kesäkuussa 2019 annettu direktiivi avoimista ja ennakoitavista työoloista Euroopan unionissa asettaa uusia minimiehtoja EU-alueen työntekijöille. Direktiivin 1 artiklan 2 kohdan mukaan direktiivissä säädetään vähimmäisoikeudet, jotka koskevat unionissa kaikkia työntekijöitä, joilla on kussakin jäsenvaltiossa voimassa olevissa laeissa, työehtosopimuksissa tai käytännöissä määriteltä työsuhteeseen tai työsuhde, unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö huomioon ottaen. Käytännössä direktiivi siis kodifioi EU:n tulkinnan työntekijäkäsitteestä. Direktiivissä mainitaan nimenomaisesti, että myös kyseiset edellytykset täyttävät alustatalouden työntekijät kuuluvat sen soveltamisalaan. Lisäksi johdannon 8. kohdassa todetaan, että niin sanotut näennäisyrittäjät eli henkilöt, jotka ilmoitetaan itsenäisiksi ammatinharjoittajiksi, vaikka heidän asemansa täyttää tyypilliset työsuhteen edellytykset, kuuluvat direktiivin soveltamisalaan. Työsuhteen olemassaolon määrittämisen olisi perustuttava työn tosiasialliseen suorittamiseen liittyviin tosiseikkoihin eikä osapuolten kuvaukseen työsuhteesta. Sen sijaan direktiivi ei sovellu aidosti itsenäisiin ammatinharjoittajiin.³⁵⁵

Direktiivin säätämät vähimmäisoikeudet sisältävät muun muassa työnantajan tiedonantovelvollisuutta koskevia määräyksiä (4 artikla), koeajan kestoon liittyviä vähimmäisvaatimuksia

³⁵⁰ Paanetoja 2015, s. 374–376.

³⁵¹ Giubboni 2018, s. 227.

³⁵² Westregård 2017, s. 326: ”En bedömning utifrån EU-rätten av om en crowdfunder är anställd av plattformen eller inte, måste göras från fall till fall.”

³⁵³ COM (2016) 365 final, s. 12.

³⁵⁴ COM(2017)0797 – C8-0006/2018 – 2017/0355(COD).

³⁵⁵ (EU) 2019/1152.

(5 artikla), oikeutta pyytää ennakoitavampaa ja turvatumpaa työsuhteen muotoa (12 artikla) sekä suojelua epäsuotuisalta kohtelulta ja seurauksilta (17 artikla).³⁵⁶

Direktiivin sivutyötä koskeva 9 artikla voi osoittautua merkittäväksi tulkittaessa isännänvastuusäännöksen soveltumista. Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että työnantaja ei saa kieltää työntekijää ottamasta vastaan työtä muilta työnantajilta kyseisen työnantajan vahvistaman työvuoroluettelon ulkopuolella. Työnantaja ei myöskään saa kohdistaa työntekijään epäsuotuisaa kohtelua, jos hän tekee näin. Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat kuitenkin säätää, millä ehdoilla työnantajat voivat käyttää yhteensopimattomuutta koskevia rajoituksia objektiivisten syiden perusteella. Niitä ovat esimerkiksi terveys ja turvallisuus, liikesalaisuuksien suojeleminen, julkishallinnon luotettavuus tai eturistiriitojen välttäminen.³⁵⁷ Vielä ei ole tiedossa, tuleeko Suomi säätämään 2 kohdan mukaisia rajoituksia, mutta sivutoimia ei lähtökohtaisesti tulisi rajoittaa. Työntekijän ja yrittäjän käsitteiden rajanvetotilanteissa saatetaan arvioida sitä, onko työnsuorittajalla useita toimeksiantoja eri työnantajilta vai ei. Argumentin painoarvon voisi nähdä laskevan avoimista ja ennakoitavista työoloista Euroopan unionissa annetun direktiivin myötä.

EU-määritelmää työntekijästä sovelletaan siis alustatalouden työntekijöihin ainakin direktiivin kattamalta alalta. Voi olla, että EUT:sta saadaan oikeuskäytäntöä siitä, onko ja millä perusteilla alustayritysten työnsuorittajia katsottava työntekijöiksi, kun direktiivin 22 artiklan mukainen kansallinen siirtymäaika loppuu 1.8.2022. Tämä vaikuttanee myös isännänvastuun soveltumiseen. Direktiivin tuoreuden takia on vielä vaikea arvioida, mikä sen merkitys tulee olemaan. Se kuitenkin näyttää laajentavan EU-oikeudellisen työntekijämääritelmän käyttöalaa huomattavasti, sillä kaikille tämän määritelmän täyttävälle henkilölle tulee uusia minimioikeuksia. Mikäli työntekijäkäsitteen käyttöala laajenee, on oletettavaa, että myös isännänvastuun ala kasvaa.

³⁵⁶ (EU) 2019/1152.

³⁵⁷ COM(2017)0797 – C8-0006/2018 – 2017/0355(COD), (EU) 2019/1152.

4.3. Työntekijään rinnastuvat itsenäiset yrittäjät

Työnantajana pidetään myös sitä, joka antaa tehtävän sellaiselle itsenäiselle yrittäjälle, joka huomioon ottaen toimeksiantosuhteen pysyvyys, työn laatu ja muut olosuhteet on rinnastettava työntekijään.

Vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitetun työntekijään rinnastettavan itsenäisen yrittäjän vastuuseen sovelletaan samoja vastuusääntöjä kuin työntekijäänkin.³⁵⁸ Itsenäisten yrittäjien aiheuttamat vahingot kuuluvat rajoitetusti isännänvastuun piiriin,³⁵⁹ sillä yrittäjän tulee olla työntekijään rinnastettavassa asemassa. Toimeksiantajan henkilötyyppi ei vaikuta asiaan. Sopimusperusteinen isännänvastuu on tältä osin vanhastaan huomattavasti laajempaa ja sisältää vastuun kaikista täytäntöönpanoapulaisten teoista liittyen sopimuksen täyttämiseen.³⁶⁰

Keskeinen kysymys on, ketkä ovat työntekijöihin rinnastettavia itsenäisiä yrittäjiä. Lainkohdan mukaan olisi arvioitava toimeksiantosuhteen pysyvyyttä, työn laatua sekä muita olosuhteita. Säännös on sen verran epätarkka,³⁶¹ että sen tarkempaa sisältöä on haettava paitsi esitöistä myös oikeuskirjallisuudesta ja -käytännöstä, jotka ovat luonteeltaan heikosti velvoittavia oikeuslähteitä. Ståhlberg ja Karhu kuvaavat säännöksen tarkoittamaa työntekijään rinnastuvaa yrittäjää ”pienyrittäjäksi”, joka on työnantajaan nähden alisteisessa asemassa oleva työnsuorittaja. Itsenäisen yrittäjän tulee siis olla työoikeuden tarkoittamassa mielessä työnantajan johdon ja valvonnan alainen, jotta kyseessä olisi työsuhteessa tehtyyn työhön rinnasteinen tilanne.³⁶² Tältä osin työntekijäasemaa koskevat pohdinnat elektronisesta valvonnasta ja algoritmisesta työnjohdosta ovat relevantteja myös rinnasteisten itsenäisten yrittäjien osalta. Seppo Koskinen arvioi oikeustapauskomentissaan KKO 2017:56, että vaikka Uber-

³⁵⁸ Hemmo 2005, s. 58. VKL totesi ratkaisussa FINE-001597, että isännänvastuu on vahingonkorvausvelvollisuutta koskeva poikkeussäännös, jolloin sen soveltaminen edellyttää painavia perusteita.

³⁵⁹ On kuitenkin huomioitava, että Suomen oikeudessa on edelleen erityissäänneltyjä tilanteita, joissa isäntä vastaa sopimukseenulkoisesta vahingosta, vaikka vastuu ei perustu VahL 3:1:seen. Muun muassa merilaissa, laissa sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä, sähköturvallisuuslaissa sekä raideliikennevastuulaissa on omia säännöksiään isännänvastuusta koskien itsenäisen yrittäjän aiheuttamaa vahinkoa. Ståhlberg & Karhu 2013, s. 226.

³⁶⁰ Hemmo 2005, s. 57, Ståhlberg – Karhu 2013, s. 224–225.

³⁶¹ Säännös kohtasi kritiikkiä pian lain säätämisen jälkeen. Routamon 1975, s. 529 mukaan lisäyksen sanamuotoa oli pidettävä täysin epäonnistuneena. Yksipuolisen määritelmän (työnantajana pidetään..) takia jää auki, onko tarkoituksena laajentaa työntekijän käsitettä vaiko vastuun käsitettä.

³⁶² Ståhlberg – Karhu 2013, s. 223.

kuljettaja on vaikea kategorisoida työoikeudellisesti joko yrittäjäksi tai työntekijäksi, kuljettajan asemaa tuntuu vastaavan juuri VahL:n mukainen työntekijään rinnasteisen itsenäisen yrittäjän käsite.³⁶³

Lakivaliokunnan mietinnössä todetaan, että useissa tapauksissa itsenäinen yrittäjä tosiasiallisesti työskentelee työntekijään verrattavassa asemassa. Esimerkkinä mietinnössä käytetään erilaisia ammatinharjoittajia, kuten autoilijoita sekä erilaisia työkoneiden omistajia, jotka suorittavat työtä pitkiä aikoja saman toimeksiantajan lukuun ja jotka ovat ”velvollisia noudattamaan toimeksiantajan työaika- ja -järjestystä koskevia määräyksiä”.³⁶⁴ Valiokunta totesi, että käytännössä työntekijöihin rinnastuvien itsenäisten yrittäjien rajaaminen muista yrittäjistä on vaikeaa. Se nähtiin kuitenkin välttämättömänä asian tärkeyden takia. Lakivaliokunta totesi, että rinnasteisten itsenäisten yrittäjien tarkempi määrittely täytyy jättää oikeuskäytännön varaan. Oletuksena oli, että säännöksen soveltamiselle vakiintuisi ennakkoratkaisujen myötä yhdenmukainen käytäntö.³⁶⁵ Lainsäätäjä siis tarkoituksellisesti delegoi kysymyksen tuomioistuinten harkintavaltaan kuuluvaksi. Oikeuskäytännössä on myöhemmin arvioitu muun muassa yhtiömuotoa, työnsuorittajan palveluksessa olevien henkilöiden määrää, työvälineiden käyttöä sekä saatua korvausta.³⁶⁶ Arti toteaa vahingonkorvauslakia koskevassa kirjassaan osuvasti kysymyksen problemaattisuutta aiheuttavan se, että ”itsenäisen yrittäjän luonne on erilainen eri aikoina”. Luonne saattaa riippua myös saadusta tehtävästä – onko tehtävä pysyväisluonteinen vai lyhytaikainen.³⁶⁷

4.3.1 Toimeksiantosuhteen pysyvyys ja työn laatu

Käytännössä vaikuttaa siltä, että tähän asti annetussa varsin vähäisessä oikeuskäytännössä arvioidaan työnsuorittajan tilannetta ja suhdetta toimeksiantajaan kokonaisuudessaan. Tapauksessa KKO 1992:142 katsottiin, että itsenäinen kaivinkoneyrittäjä rinnastui työntekijään. Yrityksen A valvonnan ja johdon alla toiminut itsenäinen yrittäjä B oli kaivinkoneellaan nostanut kiviä avoimen yhtiön C omistaman kuorma-auton lavalle aiheuttaen vahinkoa.

³⁶³ Koskinen, 18.10.2017. Myös kansainvälisessä kirjallisuudessa on huomioitu, että työnsuorittajat voidaan myös nähdä ikään kuin kolmantena ryhmänä itsenäisten yrittäjien ja työntekijöiden välissä. Ks. esim. Westergård 2017, s. 325.

³⁶⁴ LaVM 5/1974 vp, s. 2.

³⁶⁵ LaVM 5/1974 vp, s. 3.

³⁶⁶ KKO 1992:142, KKO 2004:53.

³⁶⁷ Arti 1981, s. 138.

KKO katsoi, että yrittäjä B oli toimeksiannon pysyvyys, työn laatu ja muut olosuhteet huomioiden rinnastettavissa työntekijään.³⁶⁸ Työtuntien määrästä, 433 tuntia noin kahden ja puolen kuukauden aikana, sekä jutussa muutoin esitetystä oli pääteltävissä, että kyseessä oli yrittäjän ainoa toimeksianto tuona aikana. Yrittäjä oli työskennellyt koko ajan päätoimisesti ja pysyvästi osakeyhtiön hyväksi. Työ oli laadultaan sellaista, että se ei vaatinut yrittäjältä suunnittelua ja järjestelyä, vaan kyseessä oli saman laatuisten työn toistamista. Korvaus oli maksettu työtunneittain ja osa siitä oli palkkaa yrittäjän B omasta työpanoksesta. Yrittäjällä B ei ollut palkattuja apulaisia.³⁶⁹

Alustayritysten kohdalla voitaisiin vedota siihen, että työsuoritus ei vaadi työsuorittajalta omaa suunnittelua tai järjestelyä. Alustayritys organisoii työtehtävät sovelluksen avulla, ja kuljettaja tai lähetti toimii käytännössä hyvinkin yksityiskohtaisten ohjeiden, kuten sovelluksen antama tarkka ajoreitti, mukaisesti. Samoin tapausta KKO 1992:142 mukailleen keskeistä alustayrityksen työsuorittajille on, että työsuoritus ja palkkaus koostuu työsuorittajan omasta työpanoksesta. Toisaalta alustayritykset erottaa tapauksesta se, että työsuorittajista osa tekee todennäköisesti myös muita työsuorituksia muille tehtävänantajille. Tässä voikin olla suuria yksilökohtaisia eroja: toinen työsuorittaja saattaa tehdä kuljetuksia ainoastaan yhdelle alustayritykselle päätoimisesti ainoana toimeksiantona. Näin ollen tällä perusteella on vaikea määrittää kategorisesti kaikista alustayritysten työsuorittajista heidän asemaansa. Nähdäkseni suunnittelu ja oman työpanoksen määrä ovat osa säännöksessä tarkoitettua työn laatu -kriteeriä.

Päivi Tiilikka (nyk. Korpisaari) huomioi väitöskirjassaan, että freelance-toimittajilla tarjoavat tyypillisesti juttujaan useisiin julkaisuihin. Hänen mielestään ei kuitenkaan ole perusteltua rajata freelance-toimittajia isännänvastuusäännöksen ulkopuolelle vain sen takia, että näillä on useita toimeksiantajia, vaan huomiota tulisi kiinnittää seuraaviin asioihin: kuinka kauan samalle toimeksiantajalle on tehty toimeksiantoja, mikä on palkkion suuruus ja kuinka itenäistä freelancerin työskentely on ollut. Viimeisintä kriteeriä tarkastellessa keskeistä on esimerkiksi se, ovatko juttuideat tulleet julkaisijan toimesta vai ovatko jutut freelancerin ideoimia. Myös erikoistumisella on Tiilikan näkemyksen mukaan merkitystä. Freelancer-toimeksiannoista juttuja tekevä yleistoimittaja voi helpommin rinnastua työntekijään, kun taas

³⁶⁸ KKO 1992:142.

³⁶⁹ Ibid.

tiettyyn aihepiiriin erikoistunut, useille eri lehdille juttuja toimittava freelancer olisi helpommin määritettävissä työntekijään rinnastuvan itsenäisen yrittäjän -kategoriaan.³⁷⁰ Tiilikan loogikalla alustayrityksen työnsuorittajat voisivat olla katsottavissa VahL tarkoittamiksi työntekijään rinnasteisiksi itsenäisiksi yrittäjiksi. Heidän palkkionsa ei useinkaan vastaa yrittäjälle maksettavaa palkkiota eikä työsuoritus ole suorittajan itsensä ideoima tai tule hänen aloitteestaan.

Lisäksi Tiilikan mukaan rajatapauksissa asian arviointiin voi vaikuttaa myös se, toimiiko freelancer vakituisen työntekijän sijaisena tehden samoja työtehtäviä kuin syystä tai toisesta poissaoleva vakituinen työntekijä. Merkitystä saattaa olla myös työn itsenäisyydellä sekä sillä, onko freelancerilla mahdollisuus käyttää julkaisijan koneita ja laitteita tai työpistettä julkaisijan tiloissa. Tiilikan mukaan se, että freelancer-journalisti on samankaltaisen työn johdon ja valvonnan alaisena kuin työsuhteessa olevat toimittajat, puoltaa journalistin katsoamista vahingonkorvauslain tarkoittamaksi työntekijään rinnastuvaksi itsenäiseksi yrittäjäksi.³⁷¹ Tästä on pääteltävissä, että Tiilikan mukaan direktio-oikeutta tulisi arvioida suhteessa muihin samoja työtehtäviä tekeviin, joilla on vakituinen työsuhde. Tämä tuntuu järkevältä, sillä työntekijän itsenäinen päätäntävalta vaihtelee alakohtaisesti huomattavastikin.

Osalla alustayrityksistä on täysin samoissa tehtävissä myös työsuhteisia työntekijöitä. Sitä voinee pitää merkinä siitä, että isännänvastuu soveltuisi tapauksessa todennäköisemmin. Joka tapauksessa lienee selvää, että se, onko vahingon aiheuttaneella työnsuorittajalla useita toimeksiantajia, tulee arvioida tapauskohtaisesti eikä kysymykseen voida soveltaa esimerkiksi alustayritysten työnsuorittajien tilannetta yleensä.

Vakuutuslautakunnan (VKL) ratkaisussa FINE-001597 (2017) arvioitiin toimeksiantosuhteen pysyvyyttä ja laatua.³⁷² VKL katsoi, että Kampaamo A Oy oli isännänvastuussa Kampaaja B:n aiheuttamasta vahingosta, vaikka B oli määritelty osapuolten välisessä sopimuksessa yrittäjäksi. B oli ammatinharjoittajana toimiva henkilö, jolla ei ollut palkattua henkilökuntaa ja joka suoritti pitkiä aikoja työtä saman toimeksiantajan lukuun ollen velvollinen noudattamaan toimeksiantajan työaika- ja -järjestystä koskevia määräyksiä. B ei saanut toimia vastaavissa työtehtävissä muualla ilman Kampaamo A Oy:n lupaa. B:n henkilökohtaisella työpanoksella oli olennainen osuus työn tuloksen saavuttamisessa. Vaikka asiassa ei ollut näytetty, että A Oy olisi seurannut B:n kampaamotyöskentelyä tai että sitä olisi tullut

³⁷⁰ Tiilikka 2007, s. 378–379.

³⁷¹ Ibid.

³⁷² Tapauksella on vähäisesti oikeuslähdearvoa, mutta sen perustelut ja antaminen antanevat osviittaa siitä, miten rinnasteisista itsenäisistä yrittäjistä ajatellaan tällä hetkellä.

suorittaa jollakin erikseen valvotulla tavalla, B:n tuli kuitenkin tehdä työnsä huolellisesti ja ammattitaitoisesti sekä ylläpitää A Oy:n mainetta. VKL katsoi, että B:tä voidaan hänen yritysmuotonsa ja toiminnan laajuuden perusteella pitää vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuna itsenäisenä yrittäjänä.³⁷³ Todettakoon, että useimpien alustayritysten työnsuorittajien toiminta lienee samalla tavoin niin pientä, että heitä ei ainakaan pelkästään toiminnan laajuuden takia todennäköisesti katsottaisi itsenäisiksi yrittäjiksi.

4.3.2. Yhtiömuoto ja työnsuorittajan palveluksessa olevat

Tapauksessa KKO 2004:53 katsottiin, että perheyhtiön osakas ei rinnastunut työntekijään. Tapauksessa perheyhtiön osakas A oli kaatanut Metsähallituksen työmaalla puun. Kaadosta aiheutua B:lle lieviä vammoja. B vaati vahingonkorvausta yhteisvastuullisesti A:lta ja Metsähallitukselta jälkimmäisen kiistäessä vaatimukset perusteettomia, perustuen siihen, ettei A:ta tulisi katsoa työntekijään rinnastuvaksi itsenäiseksi yrittäjäksi.³⁷⁴

KKO:n näkemyksen mukaan lakia säädettäessä pidettiin silmällä tilanteita, joissa itsenäinen yrittäjä työskentelee täysin työntekijään rinnastuvassa asemassa. Työntekijään rinnastettavana olisi lakivaliokunnan mietinnön mukaisesti pidettävä myös niitä yrittäjiä, joilla on palvelukseen toinen henkilö. Mikäli yrittäjällä on useita henkilöitä palveluksessaan, ei häntä voida rinnastaa työntekijään. Tapauksessa perheyhtiön osakas oli työsuhteessa perheyhtiöön, jonka palveluksissa oli yhdeksän yhtiön ulkopuolista työntekijää.³⁷⁵

Tässä ratkaisussa isännänvastuun ei siis katsottu soveltuvan laajemman yritystoiminnan tapauksessa. Hemmon mukaan ratkaisu korostaa esitöiden – erityisesti lakivaliokunnan mietinnön – merkitystä pykälän tulkinnassa. Olennainen käsitteen soveltumista rajaava kysymys siis on, perustuuko itsenäisen yrittäjän yritystoiminta keskeisesti yhden henkilön työpanoksen käyttämiseen vai työllistääkö yritys myös ulkopuolisia työntekijöitä. Isännänvastuu ei sovellu, jos yrityksen palveluksessa on useita työntekijöitä. Oikeuskäytäntö jättää vielä auki sen, miten 2–3 hengen yritystä arvioitaisiin.³⁷⁶

³⁷³ FINE-001597 (2017).

³⁷⁴ KKO 2004:53.

³⁷⁵ KKO 2004:53. Yhtiö omisti lukuisia metsäkoneita ja sen liikevaihto vuonna 2000 oli noin 6 miljoonaa markkaa. Myös VKL totesi ratkaisussa FINE-001597, että mitä laajamittaisempaa yritystoiminta on, sitä vaikeampaa on rinnastaa yritys työntekijään.

³⁷⁶ Hemmo 2004, s. 380. Saarnilehto 2005, s. 1034 on arvostellut KKO:n tuomiota tapauksessa 2004:53 riittämättömistä perusteluista yritysmuotokysymyksen suhteen.

Hemmon mukaan lain esitöistä ja KKO:n ratkaisukäytännöstä voidaan päätellä, että isännänvastuun piiriin kuuluvien yrittäjien joukko olisi suppea siten, että useita työntekijöitä tai yhtiömiehiä käsittävät yritykset jäävät lainkohdan ulkopuolelle. Yhtiömuoto itsessään ei kuitenkaan aseta estettä isännänvastuun soveltamiselle.³⁷⁷ Ståhlbergin ja Karhun mukaan kokonaisarviointissa voi vaikuttaa myös se, missä yhtiömuodossa toimintaa harjoitetaan vai harjoitetaanko sitä ilman yhtiömuotoa. Heidän mukaansa osakeyhtiömuotoista toimintaa ei yleensä voida rinnastaa työsuhteeseen, ellei kyseessä ole pieni yhden hengen yhtiö, jonka toiminta ei ole laajaa, ja jossa valtaosa työsuorituksesta on yrittäjän omaa työpanosta.³⁷⁸

Sen sijaan Saarnilehdon mukaan itsenäisellä yrittäjällä tarkoitetaan säännöksessä yksityisiä elinkeinonharjoittajia, sillä lain esitöissä viitataan siihen, että säännös voi tulla sovellettavaksi vain sellaisen itsenäisen yrittäjän kohdalla, jolla on enintään yksi työntekijä palveluksessaan. Olennaista on myös se, että itsenäisen yrittäjän työolot ovat samankaltaiset kuin työntekijän.³⁷⁹ Saarnilehto säilyttää näkemyksensä siitä, että säännös koskee vain yksityisiä elinkeinonharjoittajia myös KKO:n ratkaisun 2004:53 jälkeen. Tapauksessa lausutaan, että ”yritysmuoto ei kuitenkaan voi olla ratkaiseva, vaan lainkohdassa tarkoitettuna yrittäjänä voidaan pitää sellaista henkilöä, joka harjoittaa elinkeinotoimintaa yhtiömuodossa”.³⁸⁰

Moni alustayritys mahdollistanee sen, että siihen voi liittyä kuljettajaksi tai lähetiksi niin itsenäisenä ammatinharjoittajana kuin osakeyhtiömuodossa. Usein kyseessä ovat kuitenkin yksityishenkilöt.³⁸¹ Vaikka oikeuskirjallisuudessa on hieman erilaisia mielipiteitä yhtiömuodon merkityksestä ja tarkoituksesta, nyrkkisääntönä voinee pitää, että VahL:n työntekijään rinnastuvan itsenäisen yrittäjän kriteerit täyttyvät todennäköisimmin, mikäli työnsuorittaja on yksi luonnollinen henkilö, ja epätodennäköisemmin, mikäli kyseessä on yhtiö, jolla on enemmän kuin yksi työntekijä.

4.3.3. Muut olosuhteet

VKL arvioi kampaamotapauksessa FINE-001597 laajasti erilaisiin tilanteisiin liittyviä olosuhteita. A Oy huolehti kampaamoliikkeen mainostamisesta. Sopimusyrittäjien tuli hyväksyttää omat materiaalinsa A Oy:llä ja käyttää A Oy:n kampaamoliikkeen nimeä sekä logoa

³⁷⁷ Hemmo 2005, s. 58.

³⁷⁸ Ståhlberg – Karhu 2013, s. 207.

³⁷⁹ Saarnilehto 1996, s. 62.

³⁸⁰ Saarnilehto 2007, s. 88.

³⁸¹ *Uber vs Aslam*, kohdat 33–35.

materiaaleissaan. A Oy:lle annettiin sopimuksessa mahdollisuus hankkia kaikille sopimusyrittäjille yhdenmukaiset työasut, joita heidän tulisi tällaisessa tilanteessa käyttää.³⁸² VKL ei varsinaisesti lausu, mikä painoarvo A Oy:n mainostamisella oli ratkaisun kannalta. Voitaisiin kuitenkin ajatella, että A Oy:n oikeudet huolehtia mainostamisesta viittaavat siihen, että se on toiminnan kokonaisuuden järjestäjä. Osa alustayrityksistä toimii samankaltaisesti, ja vaatii työnsuorittajiltaan tiettyjä asuja,³⁸³ kun osa taas ei. Mainittakoon, että luvussa 3 esitetty laadunvarmistusargumentaatio voitaisiin varmaan periaatteessa nostaa esille myös työntekijään rinnasteisen itsenäisen yrittäjän tapauksessa, mutta samoin varauksin kuin mitä luvussa 3 on esitetty.

Tapauksessa A Oy:llä oli lopullinen päätösvalta hinnastosta, jota B oli velvollinen noudattamaan. A Oy neuvotteli B:n ja muiden sopimusyrittäjien kanssa uuden hinnaston laatimisesta mutta lopullinen päätösvalta olisi A Oy:llä. B oli velvollinen noudattamaan voimassa olevaa hinnastoa.³⁸⁴ Hinnoitteluun liittyvät argumentit ovat mielenkiintoisia. Myös tässä tutkielmassa käsiteltävissä *on demand* -alustayrityksissä alusta hinnoittelee palvelut. Mikäli yrittäjä ei voi itse hinnoitella toimintaansa, hän ei voi myöskään pulverisoida vahinkoriskiä hintoihin. Kuten luvussa 2 todettiin, isännänvastuuta voidaan perustella nimenomaan vahinkokustannusten pulverisoimismahdollisuudella.³⁸⁵ Voitaisiinko siis ajatella, että itsenäisen yrittäjän puuttuva mahdollisuus pulverisoida riskiä hintoihin on indisio toimeksiantajan vastuusesta? Käytännössä alustayritysten työnsuorittajat tuskin voivat myöskään neuvotella omista sopimuksistaan.

4.3.4. Tulotaso ja vahingonkärsijän oikeus korvaukseen

Tiilikka arvioi myös työnsuorittajien saamien korvausten vaikutusta isännänvastuusäännöksen soveltumisessa freelancer-toimittajien tapauksessa. Hänen mukaansa tulotasoa koskevat näkökohdat on perusteltua ottaa huomioon VahL 3:1:ssä tarkoitettuina ”muina olosuhteina”. Freelancer-toiminta saattaa olla työttömäksi joutuneelle tai uraansa aloittelevalla toimittajalle ainoa vaihtoehto elantonsa hankkimiseksi. Hän viittaa Journalistiliiton tutkimukseen, jonka mukaan kokopäiväistä työtä tekevien freelancer-journalistien ansiot alittivat työehtosopimusten mukaisen vähimmäistason. Yhdistettynä vahingonkorvausoikeuden funktioihin

³⁸² FINE-001597 (2017).

³⁸³ Ks. esim. Foodora ”onboarding video” 0:00-2:37.

³⁸⁴ FINE-001597 (2017).

³⁸⁵ Ks. esim. Calabresi 1970, s. 41, Kaisanlahti 1999, s. 90.

yhteiskunnassa tämän reaalisen argumentin valossa ei näytä perustellulta, että freelancerin korvausvastuu ylittäisi työsuhteessa olevan toimittajan korvausvastuun. Tiilikka huomauttaa, että vaikka freelancer-toiminta sinänsä on voittoa tavoittelevaa, sen luonteesta johtuen tarkoituksena on yleensä lähinnä itsensä työllistäminen. Näin ollen palkkatasoon rinnastuva juttupalkkio ja vaatimaton kokonaistulotaso voivat puoltaa freelancerin rinnastumista työntekijään.³⁸⁶

Tämä näkökulma on erittäin mielenkiintoinen alustayritysten osalta. On oletettavaa, että ainakin osa alustayritysten työnsuorittajista on tulotasonsa kannalta heikossa asemassa. Alustayritykselle työsuoritusten tekeminen voi olla ainoa vaihtoehto saada elantoa. Lienee yleistä, että työnsuorittajan toiminnan tarkoituksena on itsensä työllistäminen. Tämä tarkoittaa myös sitä, että osa alustayritysten työnsuorittajista ei välttämättä ole maksukykyisiä vahingon sattuessa. Hallituksen esityksessä 1974 todetaan nimenomaisesti vahingonkorvausoikeudelle keskeiseksi tavoitteeksi vahingonkärsijän oikeus taloudelliseen hyvitykseen hänelle aiheutuneen vahingon johdosta.³⁸⁷ Isännänvastuusäännöksen päätavoite on turvata vahinkoa kärsineelle korvaus vahingosta, johon harjoitettava toiminta voi johtaa.³⁸⁸ Nämä perusteet voisivat yksittäisessä tapauksessa kokonaisarvioissa painottaa tulkintaa siihen suuntaan, että alustayrityksen työnsuorittaja on työntekijään rinnasteinen itsenäinen yrittäjä.

Yhteenvetona voitaisiin todeta, että työnsuorittaja voi aktualisoida alustayrityksen vahingonkorvausvastuun etenkin, jos työnsuorittaja omistaen omat työvälineensä toimii ilman yritystä itsenäisenä ammatinharjoittajana, mutta hänen saamansa korvaus ei vastaa yrittäjän-palkkiota, työ ei laadullisesti sisällä itsenäistä suunnittelua tai -järjestelytoimintaa, työtä ohjataan ja työnsuorittaja on velvollinen noudattamaan toimeksiantajan työjärjestelyjä koskevia määräyksiä sisältäen mainontaan. Kokonaisarvioinnissa voitaisiin ottaa rinnasteisuutta puoltavasti huomioon myös brändiin ja asuihin liittyvät määräykset, ja toimeksiantajan oikeus hinnoitella palvelu. Lisäksi asemaa puoltaisi se, että palkkio maksetaan työpanoksesta valmiin suorituksen sijaan, sekä se, jos työnsuorittaja on tehnyt pidemmän aikaa samalle yritykselle työsuorituksia eikä tällä ole useita toimeksiantajia. Viimeisin kriteeri kuitenkin riippuneen myös alasta. Erityisesti rinnastumiseen viittaa se, mikäli alustayrityksellä on myös samoja tehtäviä suorittavia työsuhteisia työnsuorittajia. On todennäköistä, että ainakin osa

³⁸⁶ Tiilikka 2007, s. 380.

³⁸⁷ HE 187/1974, s. 8.

³⁸⁸ HE 187/1973, s. 16.

alustayritysten työnsuorittajista vastaa työntekijään rinnasteista itsenäistä yrittäjää. Erityisesti vahingonkärsijän nostaessa kanteen isännänvastuun perusteella alustayritystä vastaan, voitaisiin työnsuorittajan tulkintaa työntekijään rinnasteiseksi itsenäiseksi yrittäjäksi rajata-pauksessa argumentoida luultavasti myös laajemmin luvussa 2 käsitellyillä isännänvastuun tarkoituksilla.³⁸⁹

4.4. Laajentaako työntekijään rinnastuva itsenäinen yrittäjä työntekijän käsitettä?

Ståhlbergin ja Karhun mukaan vahingonkorvauslain työntekijään rinnastuvaa itsenäistä yrittäjää koskevan säännöksen merkitys jää osittain epäselväksi. Onko kyseessä työntekijäkäsitteen laajentaminen vai isännänvastuun soveltamisalan laajentaminen? Voidaan argumentoida, että työoikeuden laajan työntekijäkäsitteen sisältö olisi johtanut samaan lopputulokseen, vaikka maininta rinnasteisista itsenäisistä yrittäjistä olisi tiputettu pois. He huomauttavat toisaalta, että lisäyksen toteutus jättää epäselväksi sen, tarkoittaako niin sanottu pienyritystä kaikissa vahingonkorvauslain säännöksissä samaa kuin työntekijä. VahL 7 luvun 1 §:ään ei ole lisätty työntekijään rinnastuvan itsenäisen yrittäjän käsitettä, vaan siinä kielletään ai-noastaan työntekijän sekä virkamiehen vastuun lisääminen sopimuksin.³⁹⁰

Tämä kritiikki lienee peräisin viimeistään Routamon 1975 Lakimieslehdessä julkaistusta artikkelista *Eräistä vahingonkorvauslain ja työsopimuslain uuden 51 §:n vaikutuksista työnantajan ja työntekijän korvausvelvollisuuteen*. Routamo toteaa artikkelissa säännöksen muotoilun olevan täysin epäonnistunut, koska se jättää auki, onko tarkoituksena laajentaa työntekijän käsitettä vaiko vastuun alaa. Routamo itse artikkelissaan tulkitsee kuitenkin, että lakivaliokunta ei liene tarkoittanut laajentaa työntekijäkäsitteen alaa siitä, mihin se on eri työoikeuden laeissa vakiintunut. Hänen mukaansa lakivaliokunta lienee tarkoittanut mietinnössä sitä, että se, joka antaa tehtävän sellaiselle itsenäiselle yrittäjälle, joka toimeksiantosuhteen pysyvyys, työn laatu ja muut olosuhteet huomioiden rinnastuu työntekijään, vastaa tehtävää suoritettaessa aiheutuneesta vahingosta, kuten työnantaja vastaa työntekijän aiheuttamasta vahingosta.³⁹¹

Routamo avaa tämän olevan kehäpäätelmä, koska se voitaisiin pukea sanoiksi myös näin: ”Jos itsenäinen yrittäjä on rinnastettava työntekijään, pidetään tehtävänantajaa työnanta-

³⁸⁹ Ks. luku 2.

³⁹⁰ Ståhlberg – Karhu 2013, s. 207.

³⁹¹ Routamo 1975, s. 529–531.

jana”. Routamo linjaa, että oikeuskäytäntö on ollut sama jo ennen lakivaliokunnan lisäystäkin, jolloin lisäys ei tuo mitään lisäarvoa. Useiden muiden tapausten lisäksi esimerkiksi tapauksessa KKO 1955 II 79 oli kysymys vakinaisesti työskennelleestä autonkuljettajasta, joka oli työ kautenaan ostanut kuorma-auton yhtiöltä sekä sitoutunut pitkähköksi aikaa olemaan suorittamatta ajoja muille kuin yhtiölle. Autonkuljettajaa ei katsottu itsenäiseksi yrittäjäksi vaan työntekijäksi. Kyseessä oli kuitenkin työtaturmavakuutukseen eikä siis työnantajan vahingonkorvausvelvollisuuteen liittyvä tapaus, jossa kyseinen autonkuljettaja oli murtautunut jalkansa.³⁹²

Tämä sama huomio on toistettu vuoden 1995 Suomen vahingonkorvausoikeus -teoksessa. Routamo ja Ståhlberg lausuvat, että työntekijään rinnasteisen itsenäisen yrittäjän määritelmä on ”jossain määrin kehämäinen”. He perustelevat huomiota sillä, että jos työnantajan käsite hyväksytään työoikeuden terminologian mukaisesti, sisältää käsite itsessään jo ajatuksen siitä, että on olemassa työsuhde työnantajan ja kaikkien niiden välillä, jotka ovat rinnastettavissa työntekijään.³⁹³ Routamon kritiikki on sinänsä ymmärrettävää, mutta nykypäivän oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden valossa voitaneen todeta, että tämä kysymys ei tällä hetkellä ole problematisoiduin isännänvastuuta koskeva seikka. Kuten Routamokin linjasi, laissa lieenee tarkoitettua laajentaa työnantajan tai työnsä epäitsenäisille työnsuorittajille delegeoivan vastuuta, eikä suinkaan työntekijäkäsitetä.

³⁹² KKO 1955 II 79.

³⁹³ Routamo – Ståhlberg 1995, s. 148, Routamo 1975.

5. Johtopäätökset

Tutkielman tutkimuskysymyksenä oli, voiko aikaan ja paikkaan sidottua palvelua tarjoava *on demand* -alustayritys olla VahL 3 luvun 1 §:n isännänvastuusäännöksen nojalla vahingonkorvausvastuussa lähetti- tai kuljettajatyönsuorittajan aiheuttamasta sopimuksenulkoisesta vahingosta. Tutkielmassa esitettiin ja käsitteellistettiin alustayritysten isännänvastuuseen liittyviä argumentteja, joista ei ole aiemmin suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa kirjoitettu.

Luvussa 3 tarkasteltiin *on demand* -liiketoimintamalleja sekä usein esitettyä *alusta-argumentaatiota*. Jälkimmäinen tarkoittaa väitettä siitä, että alustayritysten uutuudellinen liiketoimintamalli estää vastuun kanavoinnin, sillä alustayritys ainoastaan ylläpitää teknologista alustaa, eikä siten voi olla vastuussa sen kautta harjoitetusta toiminnasta. Luvussa todettiin sekä EUT:n oikeuskäytännön että komission testin viittaavat siihen suuntaan, että tutkielmassa käsitellyt aikaan ja paikkaan sidottua palvelua tarjoavat *on demand* -alustayritykset kuten Wolt ja Uber eivät ole vain teknologisia alustoja, vaan ne tarjoavat nimenomaan palveluita.³⁹⁴ Näin ollen Suomen oikeudessa argumentti siitä, että kyseessä olisi puhdas teknologiapalvelu tai tietoyhteiskunnan palvelu ei ole kovin vahva. Kun tarkastellaan *on demand* -alustayritysten liiketoimintamalleja lähemmin, huomataan, että niiden toiminnassa uutta on lähinnä algoritminen hallinto, elektroninen valvonta ja dataintensiivisyys, jotka tosin alkavat näkyä enenevässä määrin monien muidenkin yritysten toiminnassa.

Väitettä siitä, että regulaatio ei yleisemminkään sovellu alustayritysten toimintaan, voidaan kutsua oikeudelliseksi disruptioksi. Alusta-argumentaatio liittyyne suuremmassa mittakaavassa juuri tähän ilmiöön, josta on toistaiseksi kirjoitettu vain vähän. Oikeudelliseen disruptioon nojautuvat väitteet heijastelevat tietyllä tapaa rikosoikeudellista näkemystä oikeudesta. Ikään kuin jokainen teknologinen kehitysaskel automaattisesti lakkauttaisi mahdollisuuden soveltaa vanhaa sääntelyä uusiin vastuutilanteisiin. Siviilioikeus ei kuitenkaan ole rikosoikeutta eikä samanlaista ehdotonta laillisuusperiaatetta ole.³⁹⁵

Nykyisen oikeuskäytännön valossa näyttää siis varsin selvältä, että tutkielmassa tarkastellut alustayritykset harjoittavat liiketoimintanaan muutakin kuin teknologisen alustan ylläpitoa.

³⁹⁴ C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi v Uber Systems Spain SL*, C-320/16 *Uber France SAS*, COM (2016) 356 final.

³⁹⁵ Perustuslaki 2 luku 8 §: ”Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

Ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty.”

Toisekseen voidaan todeta, että vaikka näin ei olisi, liiketoiminnan organisoiminen tapa ei yleensä ole johtava kriteeri arvioitaessa työnsuorittajan työntekijäasemaa tai työntekijään rinnasteisen itsenäisen yrittäjän statusta. Alusta-argumentti on kuitenkin mahdollista huomioida kokonaisarvioinnissa ikään kuin reaalisen argumenttina.³⁹⁶ Ei ole kuitenkaan automaattisesti niin, että alusta-argumentaatioon nojaava kokonaisarviointi kääntyisi nimenomaan alustayrityksen eduksi. Vaikka isännänvastuu on poikkeuksellinen vahingonkorvausoikeuden säännös, isännänvastuukysymyksissä taustalla oleva traditio nousee vahingonkorvaukslain tarkoitusperistä. On epätodennäköistä, että tuomioistuimien arvioisi asiaa vain alustayrityksen oman intressin mukaisesti ilman muiden asiaan liittyvien intressien, kuten vahingonkärsijän suojan, huomioon ottamista.³⁹⁷

Täysin sama koskee toista alustayrityksen liiketoiminnan organisoimiseen liittyvää argumenttia, laadunvarmistusargumenttia. Kuten KKO:n oikeuskäytännöstä käy ilmi,³⁹⁸ laadunvarmistusargumenttia muistuttavia reaalisia argumentteja ja huomioita voidaan ottaa huomioon kokonaisarvioinnissa. Ei kuitenkaan ole ilmeistä, että kokonaisarviointi tällöin kallistuisi nimenomaan alustayrityksen hyväksi, sillä työnsuorittajan vahva identifikaatio yrityksen brändiin voi itseasiassa puoltaa isännänvastuuta anonyymien tuottamuksen hengessä. Jos alustayritys hyötyy taloudellisesti sen brändin aiheuttamasta luottamuksesta, tulisiko sen vastata myös brändiin yhdistettävistä vahingoista?

Luvussa 4 arvioitiin, voiko alustayrityksen isännänvastuu syntyä työnsuorittajien työntekijäaseman tai työntekijään rinnasteisen yrittäjän aseman kautta. Tutkielmassa tarkasteltiin työsuhteen kriteereitä, miltä osin voitaneen todeta, että oikeustila alustayritysten työnsuorittajien suhteen on epäselvä. *On demand* -alustayritysten työnsuorittajat eivät Suomessakaan asetu selkeästi itsenäisen yrittäjän tai vaihtoehtoisesti työntekijän kategorioihin, ja asian selvittämiseksi tuomioistuimen tulisi todennäköisesti tehdä yksittäistapauksessa kokonaisarviointia. Lisäksi saman yrityksen sisällä ja yritysten välillä työnsuorittajissa ja heidän tosiasiallisissa oloissaan voi olla huomattavaa vaihtelua. On tarkasteltava tekeekö henkilö kuljettajia esimerkiksi silloin tällöin muun työn ohessa vai pitkäaikaisesti ja kokopäiväisesti.

³⁹⁶ Aarnio 1988, s. 240–241: Reaalilla argumentilla saattaa olla yksittäisessä tapauksessa laintulkinnassa tärkeä rooli. Muiden oikeuslähteiden avulla usein selvitetään mahdolliset tulkintavaihtoehdot, mutta reaalinen argumentti on usein viimesijainen perustelu. Eri vaihtoehtoilta on eri seuraamukset ja ne on laintulkinnan prosessissa tietyllä tavalla laitettava tärkeysjärjestykseen, jolloin myös arvoarvostelmat vaikuttavat ratkaisuun. Tärkeysjärjestykseen vaikuttaa se arvostusjärjestelmä, jolle sääntely nojautuu.

³⁹⁷ Kivimäki – Ylöstalo 1964, s. 9–12: Siviilioikeutta tulkitaan perinteisesti ensisijaisesti lain sanamuodon mukaisesti tai sanamuodon ollessa epäselvä tai väljä joko subjektiivisesti eli lainsäätäjän tahto huomioiden (*ratio legis* tai *ratio juris*) tai objektiivisesti lain sanamuotoa tässä päivässä tulkiten, jolloin yksittäinen reaalinen argumentti ei ainakaan lähtökohtaisesti saa ratkaisevaa painoarvoa.

³⁹⁸ KKO 2009:65.

Näin ollen edes yksittäinen yhtä yritystä, tilannetta ja työnsuorittajaa koskeva KKO:n enakkoratkaisu ei todennäköisesti loisi selkeää tilannetta, vaan antaisi enemmänkin lisää työkaluja tilanteiden kokonaisarviointiin. Jos tällainen ratkaisu tehdään, olennaista oikeustilan selventämiseksi olisikin sen systemaattinen perustelu kategorisen linjauksen asemesta. Samasta syystä on vaikea nähdä, että tuomioistuin voisi yhdessä tapauksessa kerralla ottaa monikossa kantaa kaikkiin alustayrityksen tai alustayritysten työnsuorittajiin.

Kuten todettu, uutta alustayritysten toimintamallissa on elektroninen valvonta sekä algoritmien johtaminen, jotka myös mahdollistavat joustavammat työajat työnsuorittajille. Näiden seikkojen arviointi direktio-oikeuden osalta on vielä epäselvää Suomen oikeudessa. Ilmiöistä ei löydy suomalaista oikeuskäytäntöä eikä juurikaan oikeuskirjallisuutta. On ratkaisematta, puoltavatko seikat alisteisuussuhdetta vai eivät. Velvoiteoikeudellisen ajattelun mukaan voitaisiin argumentoida, että tehtävän delegoiminen toiselle, esimerkiksi koneelle, ei vähennä delegoijan vastuuta.³⁹⁹ Lisäksi Routamon ajatus siitä, että on epätarkoituksenmukaista valvoa työtä ilman oikeutta sen johtamiseen, soveltuu hyvin myös alustayritysten kontekstiin.⁴⁰⁰ Hieman samaa linjaa edustaa Ranskan korkeimman oikeuden linjaus siitä,⁴⁰¹ että elektroninen valvonta ja sanktiointi ovat merkki direktio-oikeuden käyttämisestä. Direktio-oikeus on laaja, ajassa elävä käsite, joten asian selvittämiseksi ei välttämättä tarvita uutta sääntelyä, vaan ainoastaan doktriinin uudistamista oikeuskäytännössä nykypäivän tilanteisiin soveltuvaksi.

Kokoavasti voidaan todeta, että alustayrityksen työnsuorittajan työntekijästatuksen puolesta voisivat puhua seuraavat seikat:

- Vastikkeellisuus
- Henkilökohtaisuus (ei mahdollisuutta omavaltaisesti siirtää tehtävää muille)
- Sopimuksen olemassaolo
- Johto- ja valvontaoikeus
 - o Työsuorituksen arviointi arviointityökaluilla työnsuorittajan asemaan vaikuttanen
 - o Alhainen, työntekijään verrattava korvaustaso
 - o Eläke- ja vakuutusmaksujen huomiotta jättäminen korvauksessa

³⁹⁹ Hemmon 2005, s. 54 mukaan suomalaisessa oikeusajattelussa on suorastaan eräänlainen yleisperiaate, että työsuorituksen delegoinnin toisen tehtäväksi ei yleensä tule kaventaa toimeksiantajan vastuuta.

⁴⁰⁰ Routamo 1972, s. 124–126.

⁴⁰¹ *Arrêt n°1737 Take Eat Easy*.

- Muodollisten yrittäjyyden merkkien puute (esimerkiksi työnsuorittajan yritys ja sen velvoitteiden täyttäminen)
- Työnsuorittajan oman työpanoksen olennaisuus
- Alustayrityksen oikeus sanktioida työnsuorittajaa
- Ohjeistaminen ja perehdytys työn suorittamiseksi tietyllä tavalla
- Työnsuorittaja toimii korosteisesti alustayrityksen brändin alla
- Työnsuorittaja ei voi vaikuttaa hinnoitteluun
- Toiminta ei ole laajaa, yleistä ja julkista
- (Elektroninen valvonta ja työnjohto)

Työntekijäasemaa vastaan taas voisivat puhua seuraavat seikat:

- Henkilökohtaisuuden vaatimus puuttuu eli työnsuorittajalla on oikeus apulaisten ja sijaisten käyttöön
- Työaikojen vapaa valinta
- Korkea korvaustaso
- Korvauksessa on laskennallisesti huomioitu esim. eläke- ja vakuutusmaksut
- Työnsuorittaja voi vaikuttaa hinnoitteluun
- Vähäinen valvonta ja työnjohto
- Työnsuorittajalla on oma yhtiö
- Työnsuorittaja voi suorittaa työn haluamallaan tavalla ilman sanktiointia
- Työnsuorittajalla taloudellinen riski toiminnasta (sijoitetun pääoman menettämisen riski)
- Toiminta on laajaa, yleistä ja julkista
- Toimeksiantoja useita samanaikaisia ja perättäisiä eri tilaajien lukuun

On vaikea kysymys, onko työnsuorittaja yksittäistapauksessa työntekijä. Lisäksi tulevaisuudessa tulee entistä voimakkaammin huomioida EU-määritelmä työntekijästä, jota sovelletaan Suomessakin viimeistään 1.8.2022 alkaen myös alustatalouden työntekijöihin ainakin uuden direktiivin kattamalta alalta. EUT:sta saataneen uutta oikeuskäytäntöä siitä, onko ja millä perusteilla alustatalouden työnsuorittajia katsottava työntekijöiksi.

Ei voida myöskään absoluuttisesti linjata, että kaikki alustayritysten työnsuorittajat olisivat vahingonkorvauslaissa tarkoitettuja työntekijään rinnastuvia itsenäisiä yrittäjiä. Kun tarkastellaan *on demand* -alustayritysten toimintaa suhteessa lakiin, oikeuskäytäntöön ja -kirjallisuuteen, vaikuttaa kuitenkin todennäköiseltä, että ainakin osa työnsuorittajista kuuluisi tähän

kategoriaan. Kokoavasti alustayrityksen työsuorittajan työntekijään rinnasteisen itsenäisen yrittäjän asemaa voisivat puoltaa seuraavat näkökohdat:

- Toimeksiantosuhde on pysyvä; riippuen työn luonteesta
- Työ on laadultaan sellaista, jota tehdään myös työsuhteessa
- Työ on laadultaan sellaista, että se ei vaadi työsuorittajan itsenäistä suunnittelua ja järjestelyä (työn organisointi)
- Työsuoritus ja palkkaus koostuu työsuorittajan omasta työpanoksesta
- Työsuoritus tehdään alustayrityksen osoittamien ohjeiden mukaisesti (esim. perehdytys, käytänteet)
- Työsuorittaja tekee samoja tehtäviä kuin alustayrityksessä työskentelevä työntekijä
- Työsuorittajalla on palveluksessaan korkeintaan yksi apulainen
- Muut olosuhteet
 - o palkkio ei vastaa yrittäjälle maksettavaa palkkiota
 - o työsuorittajan kokonaistulotaso jää alhaiseksi
 - o alustayritys asettaa brändiin, mainontaan tai asuihin liittyviä määräyksiä

Työntekijään rinnasteisen itsenäisen yrittäjän asemaa vastaan taas voisivat puhua seuraavat seikat:

- Valta hinnoitella tarjoamansa palvelu, palkkio vastaa yrittäjänpalkkiota
- Työ vaatii itsenäistä suunnittelua ja organisointia
- Työsuorittajalla on oma yritys, jonka palveluksessa on useampi kuin yksi henkilö
- Työsuoritus ja palkkaus koostuu muustakin kuin työsuorittajan omasta työpanoksesta
- Työsuorittajalla on vapaus valita keinot lopputulokseen pääsemiseksi
- Työsuorittaja ei vertaudu työsuorituksensa perusteella muihin yrityksen työntekijöihin tai muihin saman alan työntekijöihin, vaan yrittäjiin
- Toimeksiantoja useita samanaikaisia ja perättäisiä eri tilaajien lukuun
- Työsuorittaja suorittaa tehtävää tilauksesta oman yrityksensä lukuun

Usean tulkintavaihtoehdon ollessa olemassa lienee perusteltua valita tulkintaa määrittävät arvot traditiosta käsin tarkastellen isännänvastuun tarkoitusta yhteiskunnassa.⁴⁰² Rajata-

⁴⁰² Tulkintavaihtoehdon valitsemista ks. Aarnio 1978, s. 129.

pauksessa näkökohtia voisivat olla niin vahingonkärsijän suoja, reilu haittajako kuin se, kenellä on ollut parhaat edellytykset ennaltaehkäistä vahingon syntymistä. Jos nojataan vahvasti isännänvastuusäännöksen tarkoitukseen ja esitöihin, on vaikea tehdä helposti sellaista päätelmää, että vahingonkorvaus ainakaan kategorisesti jäisi työnsuorittajan maksettavaksi. Työntekijän ja itsenäisen yrittäjän rajanveto on ollut ja tulee jatkossakin olemaan haastavaa. Vaikuttaa siltä, että uusi teknologia mahdollistaa aidosti uudenlaisia joustoja esimerkiksi työaikojen vapauden ja algoritmijohtamisen muodossa, siten että direktio-oikeuden ympärille muodostunut doktriini alkaa olla vanhentunutta. Uusi työoikeudellinen kansallinen ja EU-sääntely näyttää vievän työntekijän asemaa entistä vapaampaan suuntaan ajan, paikan ja työnantajien määrän suhteen. Työntekijämääritelmä vaikuttaa suoraan isännänvastuun soveltamiseen. Näin ollen isännänvastuun arviointi tulee lähiaikoina uudistumaan oikeuskäytännössä työelämän murroksen mukana.

Alustayrityksiin liittyvää oikeudellista tutkimusta on tehty Suomessa vasta vähän, ja erityisesti algoritmiseen hallintoon, automaattiseen päätöksentekoon ja johtamiseen liittyviä seikkoja olisi mielenkiintoista tutkia enemmän sekä velvoiteoikeuden että työoikeuden näkökulmasta. Tarve jatkotutkimuksella on nähdäkseni suuri, sillä sen lisäksi, että alustayritykset yleistyvät jatkuvasti, niille tyypillisiä piirteitä leviää myös muuhun liiketoimintaan. Riittävä tutkimusta tullaan siis varmasti tarvitsemaan lähiaikoina sekä lainsäädäntöhankkeiden että tuomioistuinten lainkäytön helpottamiseksi. Toisaalta alustayrityksistä on annettu vuonna 2019 EU-sääntelyä useamman erilaisen instrumentin muodossa, minkä lisäksi viime vuosina on annettu myös EUT:n oikeuskäytäntöä alustayrityksiin liittyen. Jotta suomalainen oikeus olisi linjassa EU:n säännösten kanssa, aiheeseen liittyvää EU-oikeudellista ainesta olisi hyvä alkaa tutkia suomalaisessa oikeustieteessä mahdollisimman pian.